

Riksdagens protokoll

1994/95:105

Måndagen den 15 maj

Kl. 10.00 – 13.53
15.00 – 15.53

Protokoll
1994/95:105

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 8 och 9 maj.

2 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Talmannen meddelade att Miljöpartiets riksdagsgrupp under Barbro Johanssons ledighet anmält hennes ersättare Bertil Borglund som suppleant i kulturutskottet, arbetsmarknadsutskottet och bostadsutskottet.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i kulturutskottet
Bertil Borglund (mp)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet
Bertil Borglund (mp)

suppleant i bostadsutskottet
Bertil Borglund (mp)

3 § Svar på interpellation 1994/95:100 om forskningens villkor

Anf. 1 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Per Unckel har frågat om mina och regeringens avsikter när det gäller långsiktig kunskapsuppbyggnad, avvägningen mellan s.k. programstyrd forskning och grundforskning och om forskarutbildningens villkor.

Jag vill inledningsvis påminna om att Sverige sedan lång tid tillbaka satsar mycket stora resurser på forskning och utveckling, mer än de flesta andra länder i förhållande till landets BNP. Den svenska forskningen har också omvitnat hög kvalitet, och svenska forskare är ofta citerade och återopade i ledande vetenskapliga tidskrifter.

Under 1980-talet skedde en särskilt viktig förnyelse av högskoleforskningen. Antalet forskningsårsverken inom högskolan ökade med

ca 50 %, samtidigt som de ekonomiska resurserna till högskoleforskningen fördubblades. Villkoren för doktoranderna förbättrades avsevärt. Forskningen inom data- och elektronikområdet byggdes upp likaså inom molekylär- och cellbiologin.

Uppbyggnaden av den svenska forskningen har skett under lång tid och varit en viktig och medveten del av socialdemokratisk regeringspolitik. Fram till den föregående riksdagsmajoritetens beslut om inrättandet av s.k. forskningsstiftelser har de forskningspolitiska besluten kunnat fattas i relativt partipolitisk enighet, vilket har varit en styrka. Per Unckels antydningar i interpellationen, att forskningen fick stora resurser först under den föregående borgerliga regeringen, är helt grundlösa.

Det förra forskningspolitiska beslutet gäller för tre år enligt det system som tillämpats. Regeringen har inte haft någon anledning att riva upp detta beslut eller förändra dess grundläggande innebörd. De besparingar som nu föreslagits riksdagen inom ramen för en statsfinansiell sanering av den svenska ekonomin är små och förändrar inte relationen mellan grundforskning och sektorsforskning. Minskningen av forskningsanslagen under Utbildningsdepartementet motsvarar ungefär 1,7 % per år fram t.o.m. 1998. Per Unckels påstående, att dessa besparingar skulle erodera forskningen, faller på sin egen orimlighet. De innebär inte heller att forskarutbildningen bromsas. Tvärtom förstärker regeringen insatser inom detta område med särskild inriktning på att få fram flera kvinnliga forskare.

Riksdagen kommer hösten 1996 att ta ställning till den kommande forskningspolitiken, och diskussionen fram till beslutet kommer, hoppas jag, att bli livlig. Med tanke på det statsfinansiella läget är det inte längre möjligt att som hittills skett öka resurserna för den statligt finansierade forskningen. Prioriteringen mellan olika ändamål kommer därmed att bli svårare och också viktigare.

Jag vill i detta sammanhang emellertid redan nu peka på några problemområden som enligt min mening kräver särskild uppmärksamhet.

Den första frågan gäller samspelet mellan undervisning och forskning och framför allt skolans och också högskolans förmåga att främja ungdomars intresse för forskning. Olika utvärderingar har visat att skolan inte gör tillräckligt för att stimulera ungdomars intresse för vetenskap, särskilt naturvetenskap och teknik. Större insatser måste göras för att också främja sambandet forskning-utbildning inom högskolan och inom högskolans grundutbildning bl.a. genom att forskarna i större utsträckning än som nu är vanligt undervisar också studenter inom grundutbildningen. Utan god grundutbildning får vi inga goda forskare.

Den andra frågan gäller den institutionella struktur som råder vid flertalet högskolor. I flera utländska utvärderingar av svensk forskning – t.ex. inom kemin nyligen – vitsordas den svenska forskningens kvalitet, men samtidigt påtalas revirbevakning och alltför långt driven specialisering. Den nuvarande institutionsuppdelningen bör, och kan ibland, ifrågasättas, och det bör ske inom högskolorna själva i syfte att

få fram en mer slagkraftig forskning. Av särskild vikt är också ökade forskningsinsatser mellan å ena sidan teknik/naturvetenskap och å andra sidan humaniora/samhällsvetenskap.

Den tredje frågan – och den är onekligen central – gäller forskningens samhällsrelevans. En betydande del av forskningen genereras utifrån forskningens egen dagordning och den rådande forskningskulturen. Det är i stor utsträckning forskarna själva som bestämmer om sina egna uppgifter. Samtidigt är det klart att det allmänna liksom näringslivet också har rätt att ställa krav på att forskningen skall vara relevant för samhället och på vår förmåga att med forskningens hjälp hantera olika problem – t.ex. på miljöområdet – liksom naturligtvis för den ekonomiska utvecklingen. Det finns många goda exempel på hur en av samhället stödd forskning – liksom den offentliga sektorns inriktning och upphandling – starkt bidragit till framväxten av en framgångsrik industri.

För framtiden gäller det att stärka detta exempel. Mycken forskning som bedrivs vid svenska universitet och högskolor skulle kunna vara av intresse för näringslivet, men det gäller att finna bättre former för samverkan. Både näringsliv och offentliga arbetsgivare borde i större utsträckning än nu anställa forskare eller forskarutbildade personer; bara därigenom kan man ta hem och utnyttja aktuell kunskap och nydanande forskning också utifrån. Det är också viktigt att erinra om att detta inte bara gäller den s.k. högteknologiska industrin. Hela ekonomin blir alltmer kunskaps- och forskningsberoende, och behovet av att på ett dynamiskt sätt utnyttja forskningsresultat finns inom alla delar av näringslivet och samhället i övrigt.

En fjärde fråga gäller den europeiska unionen och det europeiska forskningssamarbetet. Inom detta samarbete finns stora resurser, som innebär goda möjligheter för svensk forskning. Samtidigt bör förutsättningslöst studeras vad som bör göras inom ramen för EU-samarbetet för att förbättra och avbyråkratisera det och också inom övrigt internationellt FoU-samarbete och vad som görs bäst nationellt.

I interpellationen uttrycker Per Unckel bekymmer för den framtida avvägningen mellan grundforskning och s.k. tillämpad forskning. Nu skall det sägas att den gränsdragningen inte alltid är så entydig och självklar. Likväl är avvägningen av vikt. Men Per Unckels oro är något senkommen, eftersom han här närmast klagar över verkningarna av sin egen politik. Det är inrättandet av forskningsstiftelserna med deras väldiga resurser som förryckt avvägningen. Åtskilliga forskare har också under senare tid uppmärksammat detta.

Om syftet med att använda löntagarfondsmedlen till forskningen verkligen hade varit forskningens bästa skulle beslutet ha getts en annan form. Medlen kunde då på lämpligt sätt ha förstärkt den existerande organisationen med en eller annan modifiering. Men det är nu alltmer uppenbart att syftet med forskningsstiftelserna i första hand var ideologiskt, nämligen privatisering av offentliga resurser och överföring av beslut från demokratiskt valda organ till privatpersoner. En ideologiskt dogmatisk politik utan hänsyn till följderna leder sällan till goda resultat.

Anf. 2 PER UNCKEL (m)

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation.

Som vision för ett litet lands möte med den framtida kunskapen, som får allt större betydelse, är svaret ett påfallande påvert aktstycke. Carl Tham får ursäkta, men svaret förefaller lämnat av en regering och av en utbildningsminister utan något egentligt intresse för att söka förstå vad som väntar Sverige på andra sidan sekelskiftet.

Det saknar också helt engagemang och det personliga och entusiasmerande ledarskap som forskningen behöver. Fram träder i stället en kvardröjande bitterhet, omvittnad av också många andra, från regeringens och Carl Thams sida över att löntagarfonderna har blivit forskningsstiftelser. Det är illa för Sverige när forskningsministrarnas dominerande intresse är att på alla sätt söka avveckla forskningsfinansiärer och minska forskningens möjligheter att verka.

Fru talman! Jag har ett par kommentarer till svaret, rent konkret.

Till att börja med berömmar Carl Tham 1980-talets socialdemokrati för en framsynt forskningspolitik. Det skall inte förnekas att denna hade sina förtjänster, även om Carl Tham tvingas att ta inflationen till hjälp för att få budgettränestycket att gå ihop. Hur det än är med detta hjälper det emellertid föga nu när de största neddragningarna av resurser för forskning och högre utbildning i modern tid genomförs eller planeras.

I utbildningsministrarnas ekonomiska redovisning glömdes påpassligt också nedskärningarna i den akademiska grundutbildningen bort liksom indragningarna och de aviserade 1,5 miljarderna från forskningsstiftelserna, som Carl Tham tidigare har skrivit brev till dessa om.

Låt mig emellertid fråga om den senare glömskan möjligen skulle kunna tolkas positivt. Är det möjligen så, att den aviserade neddragningen av forskningsmedel, som det tidigare talats om från regeringens sida, nu har skrinlagts? I så fall är Carl Tham värd mycket beröm.

För det andra gäller det utbildningsministrarnas utgångspunkter för nästa forskningsproposition. En viktig fråga blir att förstärka forskningens samhällsrelevans, säger utbildningsministern. Det är snabba kast för en utbildningsminister som för mindre än ett år sedan understök grundforskningens betydelse. Talet om relevans, i synnerhet i akt och mening att stärka näringslivets konkurrenskraft, hade emellertid kunnat få passera om det inte varit för några iakttagelser i övrigt, bl.a. i utbildningsministrarnas svar.

Den första iakttagelsen är att relevansen förefaller skola definieras politiskt. Kampen mot forskningsstiftelsernas självständighet understöder dess värre en sådan tolkning. Med allt allvar vill jag understryka att en sådan utveckling leder Sverige åt rakt galet håll.

Den andra iakttagelsen är att just sådan forskning som utbildningsministern säger sig vilja ha mera av, bl.a. till industrins fromma, är just sådan forskning som han nu försöker lemlästa genom attackerna på de nya forskningsstiftelserna.

Den tredje iakttagelsen är att det framstår som en smula kuriöst att Carl Tham nu talar för näringsrelevans bara någon månad efter det att

han nonchalerat samma intresse vid tillsättning av regeringens egen forskningsberedning och fått välmotiverad kritik för detta. Vet utbildningsministern egentligen på vilket ben han står?

Den fjärde iakttagelsen är att den thamska samhällsrelevansen inte blir till ett angeläget forskningstillskott, utan att den sker på bekostnad av det fria kunskapssökande som trots allt är en långsiktig utvecklings yttersta förutsättning. Hur tror utbildningsministern att de forskare som Sverige så väl behöver kommer att reagera på detta?

Regeringen och utbildningsministern skyller nu i något slags desperationens tecken grundforskningens bekymmer på den förra regeringen. Sanningen som alla känner är ju att den förra regeringen t.o.m. ökade stödet till grundforskningen medan den nuvarande regeringen minskar den, enligt aviserade planer dessutom i dramatisk omfattning. Den förra regeringens förstärkte både den grundläggande och den tillämpande forskningen. I det sammelsurium som är den nuvarande regeringens forskningspolitik försvagas båda. Jag klagar, Carl Tham, på den nuvarande regeringen. Det är den nuvarande regeringen som förorsakar de nya och allvarliga obalanserna i forskningen.

Fru talman! Jag är djupt orolig över vart den nuvarande regeringens forskningspolitik barkar hän. I en tid när framsynthet och upplysning blir alltmer centrala lämnar utbildningsministern skakande huvuden efter sig närhelst han tar till orda. Den nödvändiga öppna dialogen, det samtal som är all vetenskaps kärna och som måste föras också mellan forskarsamhälle och regering, förefaller Carl Tham inte intresserad av. Av samtalen har det blivit ukaser från en inte alltid alldeles upplyst olymp.

Den är en farlig utveckling, fru talman, för Sverige. Vårt land måste föra en utbildnings- och forskningspolitik som gör det attraktivt, utvecklande och stimulerande för de allra bästa att verka här hos oss. Den nuvarande regeringen bidrar minst av allt till att skapa det klimat som vetenskapliga framsteg kräver.

Anf. 3 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Fru talman! Sverige befinner sig internationellt sett i den absoluta frontlinjen vad gäller satsning på forskning och utveckling. Från mitten av 80-talet minskade visserligen det svenska näringslivets forskningsinsatser, men å andra sidan ökade de statliga insatserna kraftigt. Sammantaget blev det en viss krympning av den samlade forskningsandelen av BNP från ca 3 % till 2,7 %. Men den andelen har sedan återigen ökat.

Vår styrka har legat i grundforskningen medan vi inte satsat tillräckligt på forskning och utveckling som leder till industriell tillämpning. Vi har inte lyckats åstadkomma den produktförnyelse som är en förutsättning för en uthållig ekonomisk utveckling. Om vi skall kunna genomföra en sådan förnyelse krävs en förstärkning av insatserna för forskning och teknikutveckling samt en ökad samverkan mellan forskarsamhället och företagen. Här har också det svenska näringslivet och företagen ett stort ansvar.

För att konkretisera detta synsätt vill jag understryka att den kunskapsintensiva sektorn svarat för nästan hela den industriella expansio-

nen i Sverige sedan 1980. Mellan 1980 och 1993 ökade sålunda förädlingsvärdet inom den kunskapsintensiva industrin i Sverige med 40 %, medan positionerna för den kapitalintensiva industrin i stort sett var oförändrade. Detta säger egentligen det mesta om dagens och morgondagens utbildningsbehov.

Vi kan med ledning av alldeles färska uppgifter konstatera att svensk industri just nu satsar mer än någonsin på forskning och utveckling. I den absoluta toppen ligger Ericsson och läkemedelsföretag. Ericssons FoU-kostnader, dvs. forsknings- och utvecklingskostnader, är nu mer än dubbelt så höga som investeringarna i fastigheter, maskiner och varor. Drygt 60 % av 1994 års fakturering var produkter som inte fanns för tre år sedan. Detta säger också något om vikten av förmåga till förnyelse och överlevnad i en föränderlig tid.

Den starka expansionen av forskning och högre utbildning i vårt land har initierats av socialdemokratiska regeringar, men den har i regel kunnat genomföras i bred politisk enighet.

Med den borgerliga fyrpartiregeringen och moderaternas inträde i Utbildningsdepartementet inleddes emellertid ett systemskifte där de ideologiska övertonerna ofta skymde den utbildnings- och forskningspolitiska sikten. OECD såg t.ex. avvecklingen av UHÄ, dvs. Universitets- och högskoleämbetet, som en strävan från regeringens sida att centralisera vissa beslutsfunktioner till Utbildningsdepartementet. Försöken att avveckla FRN – Forskningsrådsnämnden – som blivit något av en internationell förebild när det gäller kunskapsutveckling och banbrytande insatser inom kvinno- och jämställdhetsforskning är ett annat exempel på politisk klåfingrighet som dess bättre kunde avvisas.

Den stora skadan, vars sviter vi just nu upplever mer påtagligt än någonsin, inträffade när Per Unckel och den borgerliga regeringen, i stället för att finansiera angelägen forskningsverksamhet över statsbudgeten, valde att kraftigt åderlåta pensionssystemet. Beslutet att dränera löntagarfonderna och låsa in pensionsmedel i fonder skyddade från insyn och demokratisk påverkan genom folkvalda organ torde vara unikt i svensk politisk historia. Gör det tankeexperimentet att den socialdemokratiska regeringen vid de fem löntagarfondernas tillkomst skulle ha valt samma konstruktion, den insynsskyddade stiftelsen! Löntagarfonderna avvecklades i själva verket genom ett enkelt demokratiskt riksdagsbeslut. Hur folkvalda organ skall kunna förfoga över medlen i Unckelstiftelserna är ännu ett olöst problem.

När nu Per Unckel i ett ambitiöst försök att skyla över sina egna tillkortakommanden inom forskningspolitiken tillämpar metoden anfall är bästa försvar, så hugger han ändå i sten. Svaret på hans frustration och oro över utvecklingen finns nämligen i hans egen interpellation. När han hänvisar till forskningsrådets uppvaktning i utbildningsutskottet den 16 mars fångar han problemet i hela dess vidd, ty det är just tillkomsten av forskningsstiftelserna och i viss mån utvidgningen av EU:s ramprogram för forskning som förskjutit balansen mellan resurser för forskningsprogram och resurser för fri grundforskning, till den senares nackdel.

Medan det tidigare möjligen rådde en viss snedbalans åt det andra hållet, dvs. för litet tillämpad forskning, är förhållandet nu det motsatta, att vi är på väg in i en situation som riskerar att allvarligt urholka grundforskningen. För detta bär Per Unckel och hans tidigare borgerliga regering ett stort och avgörande ansvar.

Per Unckel har alltså lyckats med de, såvitt jag vet, hittills oöverträffade bedrifterna att besvara sin egen interpellation och att i en väl vald formulering i praktiken ta på sig ansvaret för den snedvridning i fördelningen av forskningsresurser som vi just nu upplever.

Anf. 4 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Jag måste säga att jag tycker att det är något krampaktigt över Per Unckels upphetsade angrepp i alla tänkbara riktningar. Jag kan inte se annat än att det bakom detta ligger någon sorts behov av att glorifiera sin egen tid som forskningsminister – en visserligen mänsklig men likväl inte särskilt trovärdig hållning.

Det oerhörda ras för forskningen, som Per Unckel talar om, vilket nu skulle ha inträffat, är bara hämtat från hans egen fantasi liksom för övrigt den oerhörda uppbyggnad som skulle ha skett under hans egen period. Jag kan inte heller finna att Per Unckel, vare sig som tidigare minister eller nu i sin interpellation eller i sitt svar på mitt svar, reser några mer grundläggande frågor rörande forskningens prioritering. Det är mer fråga om allmänna uttalanden om behovet av ledarskap och liknande som jag förmodar att Per Unckel själv anser att han utövar.

Men det tycks som om Per Unckel egentligen inte är intresserad av de frågeställningar som den forskningspolitiska debatten måste handla om. Uppenbarligen är han helt ointresserad av frågan om vi verkligen får ut ett resultat och en nytta av de stora satsningar som vi gör när det gäller forskningen. Det finner jag tämligen uppseendeväckande.

Det är ju visserligen sant att Per Unckel tillhörde en regering som i alla fall under sina senaste regeringsår inte brydde sig om statsfinanserna. Men nu måste jag väl ändå föreställa mig att Per Unckel är medveten om att det krävs besparingar och att vi inte kan räkna med starka ökningar i framtiden när det gäller forskningsinsatserna. Vi måste se till att de satsningar som görs utnyttjas så väl som möjligt.

Det är också uppenbart att en betydande del av forskningen, nu liksom tidigare, måste vara inriktad med bestämning av forskarna själv anser vara forskningsuppgifterna, med hänsyn tagen till forskningsfrontens utveckling. Det förhindrar inte på något sätt att vi också måste ställa oss frågan hur vi skall nyttiggöra forskningsresultat. Det gäller förvisso i såväl näringslivet som samhället i övrigt. Det innebär heller icke att det nödvändigtvis är mindre grundforskning som efterfrågas, eftersom grundforskningen är viktig för den tillämpade verksamheten. Också när det gäller grundforskningen är det uppenbart att det finns frågor som måste ställas.

Det har ju bl.a. belysts av händelseutvecklingen inom det medicinska forskningsområdet samt också de diskussioner som aktualiserats med anledning av vad som hänt i Medicinska forskningsrådet. Det är ju ett bra exempel på ett område där det måste ställas frågor om hur man

skall utnyttja forskningsresurserna. Jag kommer också att på lämpligt sätt pröva prioriteringarna inom detta område.

Slutligen är det uppenbart att Per Unckel nu liksom tidigare inte riktigt kan förstå vad som är själva huvudfrågan när det gäller forskningsstiftelserna. Detta är ju så mycket mer märkligt som han ju själv i konstitutionsutskottet nyligen klargjorde att syftet med dessa stiftelser var ideologiskt. Man skulle inrätta forskningsstiftelser, enligt hans eget uttalande, bortom demokratisk kontroll.

Fru talman! Jag tycker att de fåtal riksdagsmän som eventuellt avlyssnar detta skall begrunda denna formulering.

Det handlar alltså om att föra över löntagarnas pensionspengar till stiftelser utom demokratisk kontroll – låsa in pengarna där – och dessutom att i några fall tillsätta moderata politiker som ordförande. Det handlar dessutom om att garantera den moderata kontinuiteten genom att låta styrelsen utse sina egna efterträdare. Enligt min uppfattning handlar det alltså om en rent ideologisk konstruktion som för det första vittnar om förakt för de demokratiska spelreglerna men som för det andra ingalunda kommer att vara till nytta för forskningen. Det har ju också den senare debatten mycket tydligt belyst.

Anf. 5 PER UNCKEL (m)

Fru talman! Får jag först till utrikesministerns sekundant, riksdagsmannen Silfverstrand, bara nöja mig med kommentaren att problemet med grundforskningen är att den nuvarande regeringen dels har minskat anslagen till den, dels har aviserat nya indragningar. Den förra regeringens balanserade politik för forskningen innebar att man satsade på båda. Nog till riksdagsmannen Silfverstrand.

Till utbildningsministern: Jag ställde frågan om man möjligen kunde tolka glömskan av aviseringen om att dra in 1,5 miljarder kronor från i huvudsak Grundforskningsrådet till avdelningen som att detta förslag är skrinlagt. Kan utbildningsministern återkomma i ett kommande inlägg för att ge besked på den punkten? I så fall skulle han göra någonting substantiellt och viktigt som skulle kunna ge betydande injektioner till det svenska forskningssamhället.

Utbildningsministern säger att jag inte är intresserad av att diskutera forskningsprioriteringar. Då känner nog utbildningsministern mig dåligt. Hela det svenska forskarsamhället är intresserat av att göra det. Problemet är emellertid att de i den dialog som de vill föra möter en utbildningsminister som inte förefaller vara intresserad av att föra den med dem utan förefaller låst i något slags vendetta mot de gamla forskningsstiftelserna och som är fixerad vid att man nu skall leverera besparingar på ett forskningsområde, som åtminstone jag anser att forskningsministern borde slåss för att slippa.

Det finns, Carl Tham, ingen naturlag som säger att det, när ett land befinner sig i ekonomisk kris, är på kunskapssupbyggnaden som man skall spara. Tvärtom talar starka skäl för att det i just sådana situationer är kunskapssupbyggnaden som måste gå först. På denna punkt menar jag att Carl Tham och hans regering skändligen har misslyckats i värdandet av de centrala värden som behövs efter krisen.

I fråga om relevansen, eller snarare hur vi skall använda våra forskningsresultat, är jag mer än intresserad av att föra en dialog. Den regering som jag satt i föreslog och genomförde en lång rad olika insatser för att främja detta.

Får jag fråga vari, förutom att nonchalera just näringslivets intressen av att få insteg i forskningsberedningen, Carl Tham har bidragit till denna uppgift?

Slutligen, fru talman, bortom kontroll skall viss forskningsfinansiering ligga. Ja, det är precis på den punkten en socialdemokratisk, eller får jag säga en socialistisk, samhällsanalys skiljer sig från en liberal. Inte ens statens politiker skall kontrollera precis allting i ett öppet och fritt samhälle.

Anf. 6 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Fru talman! Jag förstår att Per Unckel så snabbt vill komma förbi det som han betraktar som historia. Men denna historia kastar en kraftig slagskugga över forskningens nuvarande villkor, därför att de beslut som är fattade gör det omöjligt för samhällsvalda organ och för Sveriges riksdag att fördela de forskningsresurser som totalt sett finns, på det sätt som ju också Per Unckel i vissa stunder tycker att vi borde göra, nämligen att satsa mer på vissa områden, exempelvis grundforskningen. Han uttrycker i sin interpellation oro över den utveckling som han själv starkt bidragit till.

Detta är, Per Unckel, bakgrunden till att jag i dag har tagit till orda. Jag har kunnat följa hela denna utveckling och vet också hur forskarna och högskolorna själva såg på dessa reformer. Det är viktigt att friska upp minnet av detta. Man gick ut till samtliga universitet och högskolor för att försöka få till stånd en universalreform och omvandla universitet och högskolor till stiftelser. Intresset var minst sagt klen. Det handlade slutligen om att tre blev aktuella, och det var två som fick detta tvivelaktiga nöje.

Man ville exempelvis från Chalmers tekniska högskola få ökade frihetskrav tillgodosedda genom vissa fortsatta avvecklingar och även genom vissa förenklingar i högskolelag och högskoleförordning. Man fick dock inte detta, utan villkoret för den höjda frihetsgraden var att man omvandlades till en insynsskyddad stiftelse.

Den slutsats som vi kan dra är alltså, Per Unckel, att det var fråga om ett ideologiskt projekt. Det fanns ingen förankring för det ute i högskolevärlden.

Det fanns också möjlighet till kompromisser när det gällde användningen av löntagarfondernas pengar. Det fanns en preliminär uppgörelse om att man skulle diskutera sig fram till en lösning. Per Unckel vet att det fanns en beredvillighet från socialdemokraternas sida att avsätta delar av de här resurserna för forskningsändamål.

Slutsatsen är att det i dag totalt sett finns resurser i det svenska samhället för en kraftfull satsning både på grundforskning och på tillämpad forskning. Sådana är inlagda i statsbudgeten och finns i forskningsstiftelserna. Dilemmat är att Per Unckel har skapat ett system där demokratiska organ i form av Sveriges riksdag och regering inte förfo-

gar över möjligheterna att göra den fördelning som alla ytterst är överens om att vi borde ha.

Anf. 7 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Som jag sade i mitt svar motsvarar de besparingar som görs från Utbildningsdepartementets sida på forskningsområdet 1,7 %. Det är inte några hisnande besparingar i det statsfinansiella läge som vi nu befinner oss. Det finns också en strategi när det gäller de totala besparingarna. Vi anser att det i detta läge är oerhört viktigt att satsa också på den grundläggande utbildningen i samhället.

Jag har ofta hört Per Unckel tala om behovet av spjutspetsar, och det kan nog finnas ett sådant behov, men det måste också finnas någon som håller i spjutskaftet. Annars har man inte mycket nytta av spetsen. Det är det som vi menar är viktigt både när det gäller den grundläggande utbildningen och högskoleutbildningen. Därför har vi satsat på att i det här läget, bl.a. med insatser via arbetsmarknadspolitiken, förbättra den allmänna kunskapsnivån i samhället. Det är också på det sättet som vi har gjort våra prioriteringar.

Nu talar Per Unckel om att den föregående regeringen, som han mänskligt och naturligt nog oavbrutet glorifierar, skulle ha åstadkommit en balanserad politik i forskningshänseende. Men det är ju precis motsatsen som är fallet. Genom inrättandet av forskningsstiftelserna blev i själva verket hela det forskningsfinansiella systemet i högsta grad obalanserat. Och vad mera är: Ansvar för beslutet om detta lades i praktiken i händerna på privata personer, förvisso säkerligen förträffliga, men ändå likväl utan möjlighet till en klok samordning med den statliga forskningspolitiken i övrigt.

Själva syftet var att få verksamheten bortom demokratisk kontroll eller, som Per Unckel också har uttryckt det, att få till stånd en privatisering av en del av staten – dessutom en privatisering av vad som i praktiken var löntagarnas pengar – att läggas i händerna på stiftelser vars konstruktion skulle bli svåråtkomlig för framtida riksdagsmajoriteter.

Nu frågar Per Unckel hur det går med de aviserade besparingarna med anledning av forskningsstiftelserna. Låt mig först säga att jag aldrig har sagt att en besparing på upp till 1 500 miljoner kronor skulle göras vid forskningsfördelningen. Det var en sifferuppgift som illustrerade hur stor avkastningen skulle kunna förväntas bli från dessa stiftelser.

Jag är inte nu beredd att göra något ytterligare klarläggande i denna fråga. Regeringen kommer förhoppningsvis före sommaruppehållet att klargöra vilken politik vi avser att föra när det gäller forskningsstiftelserna. Något mer finns inte att säga i den frågan i dag. Jag vill emellertid understryka att vårt intresse är tvåfaldt. Det ena målet är att se till att vi får en stark och välutvecklad forskning, och det förutsätter, oavsett hur man hanterar stiftelserna, klara prioriteringar. Det är påfallande att Per Unckel inte är särskilt intresserad av att diskutera detta, lika litet som han är intresserad av att diskutera andra för forskningen grundläggande frågor, som t.ex. betydelsen av att få fram flera kvinnliga forskare.

re eller avvägningen mellan de olika institutionerna och hur man skall komma till rätta med den uppenbara revirbevakning som finns i svensk forskning i dag.

Det andra målet för regeringens politik är att få till stånd en hantering av den samlade offentliga forskningsfinansieringen, dvs. den forskningsfinansiering som ytterst är bekostad av allmänna medel, så att det sker en samordning och en rimlig avvägning mellan de ändamål som forskningsstiftelserna skall främja och annan forskning.

Anf. 8 PER UNCKEL (m)

Fru talman! Först några ord till sekundanten. Han sade att jag snabbt ville komma förbi hans frågor. Det var en mycket enkel orsak till det, fru talman. Han hade inget nytt att tillföra utöver det som han har sagt i denna kammare de senaste fyra åren.

Skälet till att vi i dag har en obalans i forskningsfinansieringen är att den nuvarande regeringen bantar ned grundforskningen. Carl Tham säger att han har sparat 1,7 % på forskningen så här långt. Ja, det är sant. Dessutom har han sparat en god portion på den akademiska grundutbildningen, vilket leder till att de institutioner som har att utföra forskningen har lemlästats också i det andra benet.

Han har dessutom sänt brev till de forskningsstiftelser som han så högljutt kritiserar, icke för att meddela någon allmän upplysning om avkastningsvolymen utan för att säga följande: Det är regeringens önskemål att sammanlagt minst 1,5 miljarder kronor avsätts under perioden t.o.m. 1998 för sådan verksamhet som i dag finansieras av statliga forskningsmyndigheter.

Man måste vara född på andra sidan månen, fru talman, om man skall tolka detta på annat sätt än att 1,5 miljarder av de forskningsmedel som staten i dag betalar ut avses bli indragna. 1,5 miljarder är uppmot 10 % av de forskningsmedel på marginalen som först och främst grundforskningsråden disponerar. Det är, Carl Tham, en dramatisk försämring av Sveriges forskningspotential.

Carl Tham återkommer till ett tema som socialdemokratin har drivit under många herrans år, nämligen att löntagarfonderna skulle på något sätt vara löntagarnas pensionspengar. Carl Tham, som har varit med – dock från ett annat parti – i löntagarfondsdebattens allra mest ursprungliga fas, vet mer än väl varifrån pengarna kommer. Det är företagen som har betalat in dem. Det är företagen som har tvingats att för sin egen socialiserings skull avsätta dessa resurser.

Vad riksdagsmajoriteten gjorde för några år sedan var att sätta dessa pengar i en användning som skulle kunna gynna bl.a. Sveriges långsiktiga företagsutveckling. Det är den politiken som Carl Tham uppenbarligen inte kan acceptera. Han vidhåller i dag frenetiskt att det är hans främsta uppgift att bekämpa detta, och jag beklagar den bedömningen, Carl Tham. Utbildningsministern utgör i dag ett dåligt föredöme för det forskarsamhälle som vill ha ledning, inspiration och utmaningar.

Min rekommendation till regeringen är att lägga fortsätta besparingar på kunskapsuppbyggnaden åt sidan. Öppna därmed för en god

dialog med andra partier och med forskarsamhället om inriktningen av den svenska forskningspolitiken på sikt! Då har Carl Tham förutsättningar att bidra konstruktivt till det svenska samhällets utveckling i stället för att bara vara destruktiv och bryta ned sådant som människor vill skapa.

Anf. 9 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Fru talman! Först vill jag rätta till ett sakfel som Per Unckel gjorde sig skyldig till.

Löntagarfondspengarna har påverkat löneutrymmet. Det är löntagarna som har avstått i löneutrymme så att pengar skulle kunna sättas i pensionsfonder. Löntagarfondspengarna tillhörde till sista kronan pensionssystemet innan fonderna avvecklades.

Man kan uppskatta de medel som forskningsstiftelserna förfogar över till ungefär 17 miljarder, varav drygt 1,5 miljarder beräknas delas ut fram till den siste december 1998. Enkel matematik – en addition eller sammanläggning av dessa resurser med de resurser som fördelas över statsbudgeten – visar vad jag har sagt tidigare, dvs. att det sammantaget finns starka forskningsresurser i det svenska samhället. Det vill Per Unckel tydligen inte diskutera. Obalansen och svårigheten för oss att fördela dem efter de prioriteringar som vi helst skulle vilja göra – det har Per Unckel inte förnekat – beror på att vi inte kommer åt medlen med demokratiska beslut.

Det var dessa farhågor som forskningsråden uttalade vid den utfrågning som utskottet gjorde den 16 mars, där jag råkade vara med. Det är möjligt att Per Unckel bygger sina uppgifter på den sekundant som han har i detta utskott. Så var det i alla fall. Forskningsråden är oroad, och det beror på tillkomsten av forskningsstiftelserna och inte på någon njugg inställning till forskning och grundforskning från socialdemokratins sida.

Den svenska högskolan skall enligt vår uppfattning vara en självständig kunskapssökande och kunskapsförmedlande organisation, verksam i det demokratiska samhällets mitt. Forskning och dess resultat är en av de mest samhällsförändrande krafterna. Det blir allt kortare tidsrymd mellan det att nya upptäckter görs och nya samband konstateras till det att de gjorda iakttagelserna påverkar våra samhällen, våra arbetsplatser och våra enskilda liv.

Därför är inflytandet över forskningen och dess resultat och insynen i denna verksamhet av största betydelse för alla medborgare i vårt samhälle och därmed även för tilltron till vår demokrati.

Den svenska högskolan måste ha denna självständighet, och vi måste se till att vi kan fatta demokratiska beslut om inriktningen och fördelningen av dessa resurser.

Jag har vid upprepade tillfällen i debatter här genom åren ställt den avgörande frågan till Per Unckel och skall göra det ännu en gång. Han har tidigare inte svarat. Vem skall enligt Moderaternas och Per Unckels uppfattning ha makten över kunskapens villkor? Skall det vara Sveriges riksdag, eller skall det vara privata forskningsstiftelser som fördelar

Anf. 10 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Per Unckel fäktar förvisso vidare med ett ymnigt ord-förråd. Nu är också enligt hans bedömning den svenska forskningen "lemlästad". Jag måste säga att det tyder på att Per Unckel har föga insikt om ordens valör i förhållande till verkligheten.

I själva verket befinner sig den svenska forskningen i högönsklig välmåga. Men också i forskningen måste man diskutera prioriteringar. Också det allmänna, som finansierar forskningen, måste gå in i en sådan prioriteringsdiskussion.

Det är viktigt av det skälet att vi också vill ha ett utbyte av forskningen. Det gäller inte bara inom det industriella området, vilket är självklart, utan också inom en lång rad andra samhällsområden. Därför måste det föras en diskussion om dessa prioriteringar.

Per Unckel säger att han är beredd att delta i en sådan diskussion. Det är mycket bra! Jag ser fram emot det.

Som jag sade inledningsvis i mitt svar kunde svensk forskningspolitik tidigare beslutas i relativ politisk enighet. Det är förvisso min förhoppning att så skall kunna ske också i framtiden.

Orsaken till att det nu råder en politisk motsättning, i varje fall mellan regeringen och socialdemokratin å ena sidan och Per Unckel å den andra sidan, är dels uppenbarligen Per Unckels behov av att utmåla sin egen regeringstid oerhört glorifierande – det kanske är det viktigaste skälet – dels självfallet inrättandet av stiftelserna. Stiftelserna är både forskningspolitiskt och demokratiskt ett problem.

Per Unckel för in diskussionen på löntagarfonderna. Jag vill på nytt påminna om det Per Unckel flera gånger har påpekat: Det gällde för den dåvarande borgerliga regeringen att infria det väljarmandat man fick, nämligen att avveckla löntagarfonderna, när man tillträdde hösten 1991. Per Unckel har många gånger sagt att det var angeläget att repetera det mandatet. Jag kan förstå det.

Det är just precis detta som diskussionen gäller. Det socialdemokratiska partiet här i riksdagen gick emot inrättandet av forskningsstiftelser av skäl som då angavs. Det klargjordes också i valrörelsen. Men forskningsstiftelserna har givits en sådan form att denna regeringen inte kan infria det mandat som väljarna gav regeringen i detta specifika avseende.

Det är det som är den demokratiska kärnfrågan. Det är det som Per Unckel ständigt väjer för eftersom han vet att det i grunden är oacceptabelt att på detta sätt omyndigförklara väljarkåren.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

4 § Svar på interpellation 1994/95:116 om kunskapsutbyte inom Östersjöområdet

Anf. 11 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Dan Ericsson har ställt tre frågor till mig angående samarbetet mellan länderna i Östersjöområdet. Frågorna gäller om och i så fall på vilket sätt jag stöder de idéer och det arbete som pågår på olika håll som söker påverka EU att utarbeta en Östersjöpolitik, om jag är beredd att närmare utreda frågan om en Östersjöakademi och om jag är beredd att verka för att EU:s strukturfonder utnyttjas för ett kraftfullare och mer kreativt stöd för regionalpolitiska projekt.

I propositionen 1994/95:160 angående Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa föreslår regeringen ett nytt program för Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa. Där deklarerar regeringen sin avsikt att arbeta för att EU:s östsamarbetsprogram ägnar ökad uppmärksamhet åt Östersjöregionen. Där anger regeringen även riktlinjer till den nya biståndsmyndighet som regeringen föreslår skall bildas och inom vilken organiseras en särskild avdelning med samlat ansvar för samarbetet med Central- och Östeuropa.

För att främja politiskt samarbete och ge stöd till olika samsamarbetsformer mellan länderna i Östersjöregionen samt EU-kommissionen bildades också 1992 Östersjörådet.

Dan Ericsson har i en motion till riksdagen med anledning av budgetpropositionen, som jag nyss citerade, föreslagit bildandet av en Östersjöakademi kopplad till Linköpings universitet. Frågan har alltså behandlats av utbildningsutskottet. Utskottet har med anledning av motionen uttalat att universitet och högskolor enligt nu gällande högskoleförordning har frihet att själva besluta om inriktning och organisation av verksamhet och inrättandet av institut, centra o.d. Jag instämmer härvidlag i utskottets uttalande.

Jag kan för övrigt konstatera att väl utvecklat samarbete av det slag som efterlyses av Dan Ericsson redan finns vid ett antal universitet och högskolor. Jag är därför inte beredd att utreda förslaget om en Östersjöakademi.

Den slutliga användningen av de medel som tilldelas Sverige från EU:s strukturfonder kommer att avgöras genom beslut av de olika aktörer som fått ansvaret för fördelning av medlen. Jag har som utbildningsminister därför inga möjligheter, och skall inte heller ha några möjligheter, att påverka fördelningen på projektnivå. Jag har emellertid klart uttryckt min önskan att fördelningen av dessa medel samordnas med den nationella politiken på området.

Anf. 12 DAN ERICSSON (kds)

Fru talman! Jag vill börja med att tacka utbildningsministern för interpellationssvaret. Bakgrunden till interpellationen är att jag anser det helt nödvändigt att vi får en ny tyngdpunkt i Östersjöområdet – en tyngdpunkt för utbildning och utveckling. När nu utvecklingsarbetet kommit i gång på en rad områden i Östersjöområdet måste vi i Sverige

ha såväl visioner som handlingskraft för att nå resultat på det här området.

Flera program, bl.a. Interreg II, Adapt och SME kopplade till EU:s strukturfonder, syftar till aktiv kunskapsöverföring och samverkan mellan institutioner, universitet, organisationer och företag för interregional utveckling över nationsgränserna.

Andra EU-program, Tempus, arbetar med att förändra och utveckla den högre utbildningen i Östeuropa, bl.a. inom områdena logistik, kommunikation, infrastruktur och ekonomi. Flera organisationer, statliga institutioner och verk samt universitet arbetar i dag var och en med olika projekt kopplade till kunskapsöverföring inom Östersjöområdet utan något organiserat gemensamt kunskapscentrum för bl.a. projektledning.

Fru talman! Som ministern påpekar har jag tidigare pekat på möjligheten till ett sådant centrum i form av en Östersjöakademi lokaliserad till Norrköping.

Jag har ställt mina interpellationsfrågor till ministern med anledning av EU-kommissionens relativt färsk beslut om Interreg och Östersjöområdet. Vad får jag då för svar?

Det är tre frågor, och med anledning av den första säger ministern att han stöder arbetet med och söker påverka EU:s utarbetande av en Östersjöpolitik. Men svaret är ju nästan god dag yxskaft. Ministern hänvisar till en proposition och talar om att det finns ett Östersjöråd. Men det är ju inga större nyheter, Carl Tham.

Men ministern känner kanske inte till att utredningen inför propositionen om samarbete med Central- och Östeuropa inte behandlade Utbildningsdepartementets område och anslag. Det skulle vara intressant, inte bara för mig utan för alla dem som aktivt arbetar med att driva på ett utbildnings- och utvecklingsarbete i Östersjöregionen, att nu få veta vilka aktiva insatser utbildningsministern gjort visavi EU för en politik kring nödvändigheten av ett program för förstärkt kunskapsöverföring till andra sidan Östersjön. Jag skulle vilja ha en redovisning av detta. Om jag inte kan få en sådan är det ett svar som är talande nog för regeringens handlingskraft på det här området.

Fru talman! Den andra frågan handlar om Östersjöakademin. På min fråga om ministern kunde tänka sig att titta närmare på tanken om en Östersjöakademi för att samordna utbildnings- och utvecklingsarbetet i Östersjöområdet är svaret uppenbarligen nej. Jag beklagar det och tar det faktiskt som intäkt för att regeringen inte förmår se visionerna och möjligheterna med Östersjöregionens utveckling. På något sätt gillar man läget och arbetar inte aktivt för att nå centrala målsättningar.

Tanken med en Östersjöakademi i Norrköping är inte tagen ur luften. Den tar sikte på att dra nytta av att flera kompetenta statliga verk, institutioner och universitet finns lokaliserade i Norrköping-Linköpingsområdet där särskilt eftersträfvade kunskaper för Östersjöområdet kan ställas till förfogande på ett organiserat sätt.

Kunskapsutbytet bör naturligtvis vara dubbelriktat. Länderna på andra sidan Östersjön är ju våra framtida viktiga handelspartner. De behöver fungerande infrastruktur och transportsystem. Här handlar det

om att ta initiativ och visa handlingskraft för att vi skall få en viktig svensk tyngdpunkt i Östersjösamarbetet. Jag ser faktiskt Norrköpingsregionen som en möjlig sådan tyngdpunkt. Min fråga här är om inte utbildningsministern ser vilka möjligheter detta ger för framtiden. Detta är i hög grad en investering för framtiden.

På min tredje fråga om ministern är beredd att driva på för att EU:s strukturfonder skall riktas till regionprojekt som Östersjöområdet är svaret närmast en gäspning. Det är alarmerande om den inställningen är legio i regeringen.

EU:s Interreg II-program hänvisar till kunskapsöverföring mellan de högre utbildningarna, t.ex. universitet för transporter, infrastruktur och kommunikation. Det är detta min interpellation ytterst handlar om. Vad gör då ministern för att vi skall få ta del av resurser för denna kunskapsöverföring i Östersjöregionen? Görs det något aktivt? Eller är det så, fru talman, som beskrivs i en artikel i Svenska Dagbladet den 29 mars?

Där skrevs det att en grupp regionala entusiaster i flera år drivit åsikten att man borde få till en fungerande sammanhängande region av Östersjöområdet. Där står: "Europaminister Mats Hellström tycktes tagen på sängen när han – – påmindes om att det nu finns en konkret chans för svenska regeringen att göra en insats."

Hur är det med utbildningsministern? Har han tagit sig ur sängen när det gäller den här frågan?

Anf. 13 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Dan Ericsson klagar över att det inte finns några nyheter i mitt interpellationssvar. Det är helt riktigt, fru talman. Här finns inga nyheter av det enkla skälet att Dan Ericsson i sin interpellation strängt taget bara upprepar det som han har framfört tidigare i en motion. Den behandlas att riksdagens utbildningsutskott. Då kommer den rimligen också att behandlas i debatter senare i riksdagen. Det finns ingenting att tillägga till det som har sagts i denna fråga från bl.a. utbildningsutskottet. Det är välkända synpunkter just därför att de redan har bemötts.

I en propositionen har regeringen också klargjort hur den vill se programmet för samarbetet med Central- och Östeuropa. Där framgår också att ansvaret för detta kommer att ligga inom Utrikesdepartementet och inom ramen för det bistånd som skall bedrivas av den nya biståndsmyndigheten. Där framgår också riktlinjerna för detta. Regeringen har självfallet inget att tillägga utöver sin egen proposition. Det är bara att läsa den. Det kan man göra både i och utanför sängen.

Sedan vill jag bara tillägga att jag har en ganska betydande erfarenhet när det gäller projektsamarbete som mångårig chef för SIDA. Det är ofta man stöter på tanken att ett sådant skulle bli bättre genom att man, som det heter, samordnar detta till en institution som skall se till att projekten löper i varandra. Det låter bra, men i praktiken är det sällan en särskilt bra form.

Jag vill inte säga att det är något fel med en Östersjöakademi. Jag har bara sagt att i så fall måste universiteten och högskolorna själva

bestämma detta i enlighet med den förordning som reglerar universitetens och högskolornas verksamhet. Här finns faktiskt lag och ordning. Det kan inte regeringen eller jag plötsligt ändra på. Inte heller riksdagen har för avsikt att ändra på det. Det är universiteten och högskolorna som i så fall får ta ställning till detta.

Men jag är ganska skeptiskt till att en sådan eventuell akademi skulle kunna bli en institution som skulle samordna allt vårt samarbete med Central- och Östeuropa. Det visar sig också av erfarenheterna att det löper bäst om man engagerar olika institutioner, särskilt på den högre utbildningens område, som söker egna kontakter och etablerar egna samband, och självfallet även tar ansvaret för dem.

Fru talman! Det är samma sak beträffande användningen av EU:s strukturfonder. Där finns en regelordning som också klargör hur beslut skall fattas när det gäller fördelning av medlen. Därav framgår att jag som minister inte kan säga att det skall inriktas på det ena eller andra sättet. Men där gäller självfallet att det bör ske en sådan fördelning att den samordnas med den nationella politiken på området.

Den nationella politiken i det här avseendet är ju helt klar. Vi önskar ett kraftigt förstärkt samarbete med Östeuropa. Det har ju också många gånger framgått av både regeringspropositioner och uttalanden. Jag utgår ifrån att man vid fördelningen av medlen också kommer att respektera denna önskan.

Anf. 14 DAN ERICSSON (kds)

Fru talman! Nu säger utbildningsministern att regeringen önskar ett kraftigt förstärkt samarbete. Det är bra. Men frågan är vad som sker i handling. I interpellationssvaret säger ministern att han inte har någon möjlighet att påverka.

Den här interpellationen handlar faktiskt om att Sverige skall visa framfötterna, ta initiativ till och verka för just detta med kunskapsöverföring. Vi måste få till logistik och infrastruktur som fungerar just för att vi skall få ett fungerande arbete i Östersjöområdet och en utveckling på andra sidan Östersjön.

Så småningom kommer vi därmed att bygga upp stadiga handelsrelationer som vi alla runt Östersjön kommer att dra fördel av. Men utbildningsministerns attityd och svar andas enbart: Låt oss vänta och se. Vi har gjort vårt. Vad som göras skall är allaredan gjort.

Att utbildningsutskottet diskuterar den här frågan är en sak. Men vad jag efterfrågade var ministerns uppfattning i just den här frågan. Det framgår inte alltför klart i den proposition som ministern hänvisar till, eftersom utbildningsfrågorna knappast ens berörs i det sammanhanget.

Ministern säger att det är UD och den nya biståndsmyndigheten som är ansvariga för detta. Så enkelt kan vi väl ändå inte göra det för oss. Det här handlar om att koordinera olika områden, inte minst utbildningsområdet. Då gäller det att ta vara på de initiativ och den vilja till satsningar som finns runt om i regionen.

Med ministerns inställning och attityd förtar man litet av den vilja och det engagemang som finns. Det är det jag är rädd för. Ministern

säger att han inte har något att tillägga utöver propositionen. Jag beklagar att vi inte har en utbildningsminister som kan se framåt och både i visioner och i konkret handling visa att regeringen vill någonting på detta område.

Anf. 15 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Fru talman! Jag har förståelse för att Dan Ericsson har behov av att tala för sin motion som så obarmhärtigt har blivit avstyrkt av utbildningsutskottet, och den här debatten kan ge ett extra tillfälle till det.

Jag vill först och främst säga att vi inte har några delade meningar när det gäller behovet av samarbete i Östersjöområdet. Det är fullt klart och framgår av en lång rad uttalanden som har gjorts av regeringen.

Det är också sant som Dan Ericsson säger, att vad göras skall är allaredan gjort, i den meningen att regeringen har redovisat sin politik på detta område i den proposition som är framlagd, och som medlem av regeringen står jag självfallet bakom propositionen. Jag har ingenting därutöver att tillägga.

Anf. 16 DAN ERICSSON (kds)

Fru talman! Utbildningsministern säger nu att jag har behov av att tala om min egen motion. Det kan i och för sig vara bra att vi lyfter fram dessa tankar på flera sätt. Men den debatten kommer så småningom att föras här i riksdagens kammare.

Det jag efterlyste var faktiskt utbildningsministerns tankar och konkreta insatser på detta område. Jag har knappast på någon punkt fått ett konkret besked. Det enda konkreta beskedet jag fått är att ministern inte tänker ta initiativ till en Östersjöakademi.

I övrigt finns det uppenbarligen ingenting att redovisa. Det görs ingenting på utbildningsområdet, och det är bara att beklaga. Utbildningsministern lämnar över till andra att hantera frågor som är av avgörande betydelse för utvecklingen i Östersjöregionen. Det vill jag ytterst djupt beklaga.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1994/95:114 om Vattenfall och svensk kärnkraftsavveckling

Anf. 17 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Birger Schlaug har frågat mig om jag kommer att kräva att en viss hemlig rapport hos Vattenfall offentliggörs, om jag mot bakgrund av vad som inträffat kommer att uppmana Energikommissionen att särskilt granska de statliga energibolagens verksamhet när det gäller att ställa om från kärnkraftsel till förnyelsebar energi samt om jag kommer att verka för att den av statliga Vattenfall planerade kampanjen för att rädda kärnkraften inte blir av.

Bakgrunden till interpellationen är att Birger Schlaug offentliggjort material ur en konsultrapport som sammanställts på uppdrag av Vattenfall AB.

Vattenfall är ett av staten helägt aktiebolag. Regeringen, som ansvarar för förvaltningen av statens företagsäande, har gett mig uppdraget att svara för ägarfrågorna beträffande Vattenfall.

Aktiebolagslagen reglerar huvuddragen i arbetsfördelningen i aktiebolag. Ägaren beslutar i vissa frågor på bolagsstämman, bl.a. om bolagsordning och val av styrelse. Styrelsen fattar i huvudsak beslut i övergripande strategiska, långsiktiga frågor samt utser verkställande direktör. Verkställande direktören leder den löpande operativa verksamheten i företaget som svarar för underlag till styrelsens ställningstaganden.

Schlaug hänvisar i interpellationen till en konsultutredning som utförts på Vattenfalls uppdrag. Vattenfall, liksom många andra större bolag, beställer normalt konsultrapporter inom olika områden. Det faller inom företagsledningens ansvar att besluta om sådana uppdrag. Till villkoren för sådana uppdrag hör också regelmässigt att konsulten svarar för innehållet. Det är också vanligt att företag som beställer och betalar sådana rapporter behandlar dem som företagshemliga.

Helt i enlighet med arbetsfördelning i ett bolag som Vattenfall har den aktuella rapporten således hittills inte varit föremål för behandling i styrelsen. I den mån rapporten senare skulle komma att utgöra underlag för förslag till beslut i styrelsen, skulle den direkt eller indirekt kunna bli föremål för styrelsens uppmärksamhet. Självfallet kan styrelsen också på eget initiativ begära att få ta del av en rapport som denna.

Vattenfall har sedan några år gjort omfattande ansträngningar för att utveckla en aktiv miljöpolitik för företagets hela verksamhet. Näringslivet och inte minst de statligt ägda företagen intresserar sig numera i hög grad för dessa frågor, vilket jag utgår från att Birger Schlaug välkomnar. Jag vill också nämna, att Miljö- och Näringsdepartementen för några dagar sedan arrangerade ett symposium med anknytning till detta ämnesområde.

Enligt vad jag erfarit gav Vattenfall hösten 1994 i uppdrag till en konsult att analysera förutsättningar för att utveckla en affärsorienterad miljöstrategi. Jag har vidare erfarit att rapporten också handlar om detta.

På Birger Schlaugs första fråga vill jag svara, att jag saknar såväl formella möjligheter som anledning att kräva att den aktuella rapporten offentliggörs av skäl som ovan redovisats.

På den andra frågan svarar jag, att Engergikkommissionen som beaktat för närvarande utreder förutsättningarna för den framtida energipolitiken. I regeringens uppdrag till kommissionen görs ingen distinktion mellan statliga och övriga bolag. Regeringen planerar ingen ändring eller komplettering av direktiven.

Slutligen kan jag försäkra Birger Schlaug, att jag som ansvarig för ägarförvaltningen av Vattenfall inte skulle acceptera att företaget genomför några kampanjer för eller emot kärnkraften. Jag har nyligen i andra sammanhang påpekat att det är statsmakternas uppgift att bereda

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

och besluta i frågor som denna. Ett statligt ägt bolag bör givetvis liksom andra kunna bidra med saklig information och underlag i samhällsdebatten och beredningsprocessen. Men det vore oförenligt med relationen till ägarna om ett av staten ägt bolag gjorde egna ställningstaganden i politiska frågor.

Anf. 18 BIRGER SCHLAUG (mp)

Fru talman! Ni som är kvar på läktaren! Jag får tacka näringsministern för svaret. Kärnkraften har diskuterats länge. Vi har ett riksdagsbeslut som säger att kärnkraften skall vara avvecklad år 2010. Vi har haft en folkomröstning där man diskuterade alla möjliga saker och också kom fram till att den bör avvecklas.

En av de reaktorer som man diskuterat att man skall avveckla först är just Ringhals 2, eftersom drifttillståndet för reaktorn går ut den 31 december i år. Vattenfall äger reaktorn Ringhals 2. Det är då intressant att veta hur politiker agerar, hur energimarknadens aktörer agerar, hur statliga företag agerar och just i det här fallet hur Vattenfall agerar. Vattenfall är ett statligt företag.

Det som är intressant, och det som jag tror att näringsministern vet men inte vill säga, är att Vattenfall har beställt en konsultrapport som går ut på, dvs. uppdraget går ut på, hur man skall kunna fördröja kärnkraftsavvecklingen, eftersom det är i Vattenfalls ekonomiska intresse. Det problem som har uppstått är att ett statligt företag aktivt försöker motverka ett riksdagsbeslut.

I den rapport som till delar är offentliggjord, och som Vattenfall naturligtvis inte vill offentliggöra, men som ändå har kommit ut, står det: "Om Vattenfall tvingas stänga egna reaktorer först vid en politisk avveckling blir de ekonomiska förlusterna stora. Vattenfall bör därför sträva efter att skifta miljöfokus från strålningsrisk till försurning och växthuseffekt för att därigenom indirekt fördröja *kärnkraftsavvecklingen*. För detta krävs troligen samverkan med andra intressenter, t.ex. EU, större kunder, branschorganisationer -- --."

Det är inte så att företaget, i det här fallet konsultföretaget McKinsey, hittar på det här självt, utan det gör någonting på uppdrag. Här var det ett klart och tydligt uppdrag: Hur skall Vattenfall rädda de pengar man har investerat i kärnkraften? Näringsministern svarar då att konsulten svarar för innehållet. Men det är Vattenfall som har beställt rapporten.

Näringsministern säger också i sitt svar: "Slutligen kan jag försäkra Birger Schlaug, att jag som ansvarig för ägarförvaltningen av Vattenfall inte skulle acceptera att företaget genomför några kampanjer -- --". Smaka på de orden, Sten Heckscher! Vad gör Vattenfall just nu i Göteborgsområdet? Jo, man sjösätter en enorm kampanj.

Av kampanjmaterialet -- i den här skriften finns kampanjupplägget -- framgår exakt hur man har tänkt sig det hela. Under de här veckorna är det fråga om 175 affischer på upplysta tavlor, helsidesannonser, specialchartrade tåg från Göteborg, gratis mat och underhållning för att förstärka kärnkraften. Från Vattenfall säger man t.o.m.: Vi skall alla bli ambassadörer för kärnkraften. Är inte det en kampanj? Sade inte nä-

ringsministern alldeles nyss att regeringen inte accepterar någon kampanj? Men det här är en kampanj.

Det är bara en del i en mycket stor kampanj för att behålla kärnkraften. Vattenfall, Industriförbundet och Svenska arbetsgivareföreningen ingår i kampanjen. Kulmen uppnås i höst, innan Energikommisionen skall fatta sitt beslut. Då kommer kulmen på denna gigantiska satsning, där det statliga Vattenfall deltar fullt ut.

Statssekreterare Peter Nygårds skrev i Svenska Dagbladet som svar på en debattartikel jag hade, att det inte ligger i Vattenfalls roll att söka påverka energipolitiken. Vad är det man gör exakt nu, Sten Heckscher? I den rollen ingår bl.a. att försöka bevara det man har investerat, dvs. att motverka de beslut som har fattats i Sveriges riksdag.

Jag kan också informera om att Vattenfall faktiskt satsar mycket mera pengar på kärnkraften än på alternativen. Det framgår av bolagets budget. Tänker Sten Heckscher, som representant för ägarförvaltningen av Vattenfall, se till att Vattenfall avslutar den kampanj som man har dragit i gång och som man tänker fortsätta i sommar och avsluta i höst?

Anf. 19 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Jag tycker att Birger Schlaug rör ihop litet olika saker.

Vi kan börja tala om konsultrapporten. Som jag sade tidigare har Vattenfall mig veterligt inte beställt en rapport om hur man skall kunna fördröja kärnkraftsavvecklingen. Det får stå för Birger Schlaug.

Min slutsats i interpellationssvaret står också fast. Jag har i andra sammanhang och från andra håll fått påskrivet för att jag anser att Vattenfall, såsom ett helägt statligt bolag, inte skall delta i den energipolitiska debatten. Det står jag också för. Vi har haft en del diskussioner om var gränsen går, eftersom Vattenfall liksom andra bolag självfallet har rätt och kanske i vissa fall också skyldighet att ta fram underlag för en saklig debatt. Detta om den s.k. konsultrapporten.

Birger Schlaug talade sedan om hur Vattenfall skall rädda de pengar man har investerat. Birger Schlaug bortser då ifrån att Vattenfall är helägt av staten. De pengar som finns i Vattenfall ägs av staten och svenska folket och förvaltas genom riksdags- och regeringsbeslut. Vattenfall har här inga sådana ekonomiska egenintressen som Birger Schlaug antyder. Det är faktiskt fråga om statens pengar.

Den kampanj med ett stort gult papper som Birger Schlaug talar om måste jag medge att jag inte närmare har tagit del av. Jag kan dock försäkra Birger Schlaug att det är min bestämda uppfattning – som jag har gett uttryck för i flera olika sammanhang och också i mitt interpellationssvar – att Vattenfall såsom ett statligt ägt bolag inte skall driva energipolitik. Det ankommer på regering och riksdag.

Anf. 20 BIRGER SCHLAUG (mp)

Fru talman! Näringsministern säger att jag rör ihop saker. Men om jag skall vara ärlig tror jag snarare att det är näringsministern som försöker blanda bort korten. Åtminstone enligt Vattenfalls ledning upplever man det som att man skall rädda de pengar som man har investerat och därför vill man motverka riksdagens beslut om att avveck-

la kärnkraften. Det är också för att rädda sina pengar som man vill ha planekonomi när det gäller kärnkraften. Man vill inte låta marknaden sätta priset.

Näringsministern säger att Vattenfall inte skall hålla på med någon kampanj. Däremot tycker han att Vattenfall skall ta fram underlag för en saklig debatt och informera människor som skall ta ställning. Detta skall det statliga företaget göra.

I den här kampanjen som Vattenfall nu bedriver säger man att Ringhals tillhör de främsta kärnkraftverken i världen. Detta säger man i den saktliga kampanjen. Det statliga företaget Vattenfall hävdar detta, och då är det väl så. I världen finns det totalt 369 reaktorer. År 1993 låg Ringhals 3 på plats 240 när det gäller produktion och säkerhet, Ringhals 1 på plats 261 och Ringhals 2 på plats 278. Är det bra? Är det saklig information att säga att vi är främst i världen? Är det saklig information när man i själva verket tillhör de sämsta? Dessutom har man slarvat bort 100 kg uran. Man trodde att man hade skickat dem till CLAB i Oskarshamn, men de låg kvar på Ringhals och man visste inte var. Är det ett särskilt lysande företag?

Enligt näringsministern bör Vattenfall komma med ett sakligt underlag för en saklig debatt. På tre år har Ringhals fått två tvåor när det gäller incidentrapporter. I hela världen finns det ca 10 stycken sådana tvåor. Är det saklig information Vattenfall kommer med när man går ut i helsidesannonser och med 175 ljusannonser i Göteborgsområdet och hävdar att man är så väldigt bra? Är det verkligen saklig information?

Sten Heckscher säger också att han inte tolererar att Vattenfall bedriver kampanj? Vad kallar Sten Heckscher då det Vattenfall just nu bedriver i Göteborgsområdet? Är inte det en kampanj så säg. Har näringsministern undersökt hur mycket pengar som Vattenfall avsätter för sådana här kampanjer? Jag tror att vi kan komma överens. Står Sten Heckscher fast vid att han och regeringen anser att Vattenfall inte skall bedriva kampanj, så kan vi komma överens. Vad är då en kampanj? Är det inte just en sådan som pågår i Göteborgsområdet?

Anf. 21 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Jag är verkligen inte här för att blanda bort några kort. Men jag är inte heller här för att diskutera energifrågor. Jag är här för att diskutera en principfråga som rör förhållandet mellan ett statligt ägt bolags ledning och detta statligt ägda bolags ägare. Jag tänker inte gå in på frågor som rör energipolitiken, vilket för övrigt är sådant som min kollega Jörgen Andersson svarar för.

Jag har stor respekt för Birger Schlaugs djupa engagemang i kärnkraftsfrågan. Det är dock tänkbart att detta djupa engagemang möjligen ibland gör Birgers Schlaugs talanger som tankeläsare mindre framgångsrika. Jag är inte riktigt säker på att Birger Schlaug kan svara för exakt vilka tankar som ligger bakom vad olika aktörer gör.

I principfrågan är saken helt klar. Jag har sagt flera gånger, och jag säger det gärna en gång till, att Vattenfall – detta av staten ägda bolag – inte skall driva energipolitik. Det är helt uppenbart att Vattenfall inte skall göra det. Det är de politiska aktörerna som har ansvar för hur

Sveriges energipolitik skall se ut i framtiden. Däremot är det klart att Vattenfall, som en stor aktör på marknaden, måste kunna tillhandahålla underlagsmaterial. Jag medger att det ibland kan vara olika meningar om var gränsen går mellan att driva energipolitik och att lyfta fram sakuppgifter. Det får vi klara ut med hjälp av en styrelse i Vattenfall.

Jag vill stryka under vad jag markerade i mitt ursprungliga svar, nämligen att det skall finnas litet olika nivåer i det här systemet. Jag som enskilt statsråd och som representant för ägaren kan inte gå in på enskilda beslut som fattas av det här bolagets ledning. Förhållandena i ett aktiebolag måste präglas av en annan stabilitet där styrelsen är den verkställande ledningens samtalspartner. Jag tror egentligen att Birger Schlaug och jag är överens i den principiella frågan. Det är min bestämda uppfattning att Vattenfall inte skall bedriva energipolitik. Det har jag gett uttryck för flera gånger, och jag säger det gärna en gång till.

Anf. 22 BIRGER SCHLAUG (mp)

Fru talman! Mitt engagemang är kanske väl känt. Jag tog upp frågan om kärnkraften, riskerna och alla de fel som har varit på Ringhals, eftersom näringsministern hävdade att det var helt okej att Vattenfall gav saklig information. Jag tog exempel på den "sakliga information" man kommer med i den här kampanjen. Jag menar att den inte är saklig.

Jag tror att vi skulle kunna avsluta den här debatten med att säga att jag får ett löfte av ministern, att ministern tänker ta reda på hur mycket pengar Vattenfall lägger ned på kampanjer för att försvara kärnkraften och kanske också studera den kampanj som just nu har börjat, där Vattenfall är inblandat. Då kanske vi kan återkomma och se om jag t.o.m. så småningom kan få ett samtal med ministern och få höra hur ministern tänker agera i den här frågan. Helt uppenbart är det en kampanj för kärnkraft som man bedriver. Om Sten Heckscher inte gillar det kan han använda sitt inflytande för att se till att man inte gör det.

Anf. 23 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Varken Birger Schlaug eller någon annan behöver be om lov för att få föra ett samtal med mig. Birger Schlaug är hjärtligt välkommen, liksom de andra, vid det tillfälle som vi kan komma överens om.

Vi är överens i sakfrågan, Birger Schlaug. Vattenfall skall inte driva energipolitik. När det gäller vilka instrument staten som ägare skall begagna för att försäkra sig om detta, är det med hjälp av bolagsstämman, genom att utse styrelseledamöter och genom att göra styrelsen ansvarig inför ägaren och den verkställande ledningen inför styrelsen. Men i grundfrågan är vi, som sagt var, helt överens.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Svar på
interpellationer

Anf. 24 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Roy Ottosson har frågat mig dels om jag avser att vidta några åtgärder så att skogsvårdslagens miljö- och produktionsmål blir mer jämställda i det praktiska skogsbruket, dels om jag avser att föreslå en förändring i procentsiffran för skyddad produktiv skogsmark nedom fjällområdena i Sverige och dels om jag är beredd att ordna fram mer pengar till Skogsstyrelsen för biotopskyddet under innevarande budgetperiod.

Den svenska skogspolitiken har rönt mycket stor uppmärksamhet inte bara inom landets gränser utan också runt om i världen. Det unika är att den har både ett produktionsmål och ett miljömål och att dessa dels skall väga lika tungt, dels är integrerade med varandra.

Produktionsmålet innebär att skogen och skogsmarken skall utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Miljömålet innebär att skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga skall bevaras, att en biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras, att skogen skall brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftigt bestånd, att hotade arter och naturtyper skall skyddas samt att skogens kulturmiljövärden och dess estetiska och sociala värden skall värnas.

Beslutet om de nya skogspolitiska målen fattades i stor enighet här i riksdagen. Det är en väldig utmaning för både skogsnäringen och de myndigheter som är satta att följa upp politiken. Beslutet trädde i kraft så sent som den 1 januari förra året. Därför är det för tidigt att nu uttala sig om hur väl målen uppfyllts.

Regeringen har gett Skogsstyrelsen i uppdrag att följa upp skogspolitikens effekter. Uppdraget skall redovisas i början av 1998. Då kommer vi att få en uppfattning om i vilken utsträckning som de båda målen getts samma tyngd i den praktiska verksamheten. Skogsstyrelsen skall dessutom i samarbete med Naturvårdsverket fortlopande utvärdera den nya skogspolitikens effekter för den biologiska mångfalden.

En viktig del av skogspolitiken är att hänsyn till miljön skall tas inte enbart genom avsättning av reservat utan också i det praktiska skogsvårds- och avverkningsarbetet. I det avseendet skiljer vi oss klart från länder i Nordamerika och Sydostasien, länder som Roy Ottosson hänvisar till i sin interpellation. I Sverige accepterar vi alltså inte att man skall kunna köpa sig fri från ett allmänt hänsynstagande till miljövårdens intressen genom att enbart avsätta reservat. Skyddet för den biologiska mångfalden skall alltså tillgodoses genom olika åtgärder, där reservatsavsättningen är en.

Det står klart att det nuvarande skyddet för den biologiska mångfalden är otillräckligt och att det därför finns ett behov av fler skogsreservat i vårt land. Det är av den anledningen som vi fortfarande anvisar stora belopp för detta varje år. Om Roy Ottosson med sin fråga avser en ökad reservatsandel i förhållande till dagens, är mitt svar därför ja. I

det skogspolitiska beslutet behandlades frågan om ett procentmål för reservatsavsättning, som Roy Ottosson nu tar upp. Det uttalades då att det inte bör uteslutas att en reservatsnivå i storleksordningen 5 % av den produktiva skogsmarken nedanför skogsodlingsgränsen kan vara nödvändig att uppnå. Detta ställningstagande har nyligen bekräftats av riksdagen. Jag anser mot denna bakgrund att det inte är meningsfullt att lägga fast ett specifikt procentmål. Behovet av reservat är bl.a. beroende av vilka effekter övriga åtgärder inom skogspolitiken ger.

När det gäller biotopskyddet vill jag först erinra om att det innebär förbud mot arbetsföretag som kan skada naturmiljön inom sådana mindre mark- och vattenområden som är livsmiljö för utrotningshotade djur och växter. I riksdagsbeslutet 1991 betonades det att det är fråga om mindre mark- eller vattenområden och att ersättningar till markägarna därför troligen blir begränsade. Lagen anger också uttryckligen att det skall vara fråga om mindre områden.

Det är skogsvårdsstyrelserna som har tillsynsansvaret när det gäller biotopskyddet i skogsmark. Skogsvårdsorganisationen disponerar sammanlagt 20 miljoner kronor innevarande budgetår för bl.a. de begränsade intrångsersättningar det här är fråga om. Dessa pengar får användas även för att bekosta s.k. markägaravtal om naturvård, men de skall i första hand disponeras för intrångsersättningar. Jag kan förstå att det under den högkonjunktur som nu råder inte sällan har aktualiserats skydd av virkesrika biotoper. I de fall det blir fråga om intrångsersättningar kan det då röra sig om förhållandevis stora belopp. Variationer av det här slaget får pareras med hjälp av reservationer på anslaget. Till innevarande budgetår var reservationen anmärkningsvärt stor, beroende på att biotopskyddsbestämmelserna inte trädde i kraft förrän den 1 januari 1994.

Skogsstyrelsen, som har ansvaret för anslagsfördelningen och som fortlöpande skall redovisa hur biotopskyddet genomförs, har inte anmält något ytterligare behov av anslag för innevarande budgetår. En kartläggning som Skogsstyrelsen har gjort i dagarna av läget i de olika länen visar inget behov av större anslag. Skogsstyrelsen kan, om det behövs, omfördela resurser inom landet. Regeringen kan göra motsvarande inom ramen för det av Skogsstyrelsens anslag som intrångsersättningarna finansieras från.

I det längre perspektivet måste vi givetvis vara beredda att göra förändringar och anpassningar. Som grund för en sådan anpassning kan då ligga t.ex. den skogliga aktionsplan för biologisk mångfald som Skogsstyrelsen har i uppdrag att göra och som skall redovisas i sommar. Ett annat viktigt underlag är de erfarenheter som vi successivt får av de stora förändringar som nu sker inom skogsbruket.

Sammanfattningsvis anser jag att den svenska skogspolitiken är mycket framsynt. Det är viktigt att alla skogsägare lever upp till den och att vi från statsmakternas sida noga följer utvecklingen. Som Roy Ottosson påpekar i sin interpellation har detta stor betydelse också för den svenska skogsindustrins möjlighet att få avsättning för sina produktioner på exportmarknaden.

Anf. 25 ROY OTTOSSON (mp)

Fru talman! Jag får först tacka för svaret.

För att börja där näringsministern slutade, är det ju så att det riktas bojkotthot mot svenska skogs- och pappersprodukter från en rad länder där miljöorganisationer har observerat hur illa vi sköter naturvärden i svensk skog.

Ser man till andelen hotade växt- och djurarter i de svenska skogarna så är andelen ungefär lika hög som i de tropiska regnskogarna, omräknat i procent. Om man tittar på hur mycket vi har avsatt i form av nationalparker och reservat ser man att vi ligger mycket lågt: 5 promille av den produktiva skogsarealen nedanför skogsodlingsgränsen är ingen upplyftande hög siffra. I länder som vi ofta kritiserar, t.ex. de tropiska länderna med sina tropiska regnskogar, ligger man ibland på 10–20 % skyddad areal av den produktiva skogsarealen.

Det är inte underligt att bl.a. Malaysia, som ministern nämnde, har kritiserat Sverige mycket hårt för vår attityd i internationella sammanhang. Man tycker inte att Sverige har grund för denna och att vi inte har sopat rent framför egen dörr. Det finns alltså mycket starka skäl även näringspolitiskt att göra någonting åt det här.

Den här interpellationen gäller särskilt biotopskyddslagen, som är en ganska ny lagstiftning. Vad som här har visat sig är att den lagstiftningen inte fungerar. Lagen ger inget generellt skydd åt de hotade växt- och djurarterna och de hotade biotoper dessa finns i. Ändå är maximigränsen i Skogsstyrelsens anvisningar satt till 5 hektar – det är alltså väldigt små områden det handlar om egentligen.

Det har visat sig att skogsvårdsstyrelserna måste ut och markera ut området, de måste föra en förhandling med markägaren om ersättning – dvs. precis samma omständliga byråkratiska procedur som när man bildar naturreservat. Följaktligen har många skogsvårdsstyrelser föredragit naturreservatsinstitutet, som ju är mycket väl etablerat och fungerar bra som sådant.

Men det gör ju att pengarna inte räcker; 20 miljoner för ett år räcker inte långt i de här sammanhangen. Det gör också att man inte hinner.

Man behöver inte vänta med en utvärdering i flera år för att inse detta. Det har hållits ett antal konferenser under vintern där det här har kommit fram. Skogsvårdsstyrelserna ute i länen har där rapporterat just detta att man kanske inte har kunnat avsätta någonting utan sparar alla pengar man får sig tilldelade för att kanske klara *en* fläck urskog – resten ger man upp.

I mitt eget län, Västernorrlands län, har skogsvårdsstyrelsen pekat på att man bara har pengar till kanske 10 % av de biotoper man hittills upptäckt borde skyddas genom biotopskyddet, alltså under fem hektar. Resterande 90 % får man lämna därhän.

Problemet här är att när skogen huggs ned försvinner urskogen i praktiken för alltid. Att förhålla det här innebär alltså att man faktiskt accepterar en bestående utarmning av svensk natur.

Den här biotoplagstiftningen var ju från början tänkt att vara generell; man skulle i lagen tala om vilka biotoper som skulle skyddas. De få kvarvarande urskogsområdena – det handlar om några få procent av

landets yta – de kvarvarande hassellundarna, de kvarvarande mycket värdefulla våtmarkerna osv. skulle skyddas generellt. Man skulle slippa den krångliga, dyrbara metoden att gå ut och pricka av precis vartenda område.

Men det här urholkades under resans gång, inte minst genom att markintressenterna inte vill släppa till marken utan vill ha fullständig ekonomisk ersättning. Man vill ha den här omständliga proceduren, väl medveten om att då blir det inte mycket av det hela.

Det här har också, konstigt nog, drivits av Skogsstyrelsen, som ju har en litet märklig roll i sammanhanget. Ministern säger i sitt svar att Skogsstyrelsen inte anser att det behövs mer pengar till biotopskyddet. Det stämmer inte alls med de uppgifter jag har fått in genom att ringa runt till skogsvårdsstyrelserna runt om i landet. Det stämmer inte alls med vad Naturskyddsföreningen har fått fram genom att göra en parallell undersökning. Det stämmer inte heller med uttalanden i medier som jag refererar till bl.a. i interpellationen.

Detta vittnar om att Skogsstyrelsen håller på med någonting som man måste sätta mycket stora frågetecken kring. Frågan är om man inte från departementets sida borde göra en självständig undersökning. Frågan är också om inte Skogsstyrelsen håller på att diskvalificera sig själv som naturvårdare.

Tanken att Skogsstyrelsen skulle gå över från att vara en organisation för att få fram mera virke till att mer ägna sig åt naturvård verkar slå snett. Här har man visat att man inte tar vara på de inventeringar som har gjorts och att man inte klarar av dessa frågor.

Frågan är väl om inte det här borde läggas under Naturvårdsverket där det egentligen hör hemma i stället för att ligga kvar på Skogsstyrelsen. Därmed kan man också ifrågasätta om det behövs en skogsstyrelse centralt. Likväl kan man ifrågasätta om Skogsvårdsstyrelserna behövs, om de inte kan läggas in i länsstyrelserna, eftersom skogsvården i första hand handlar om naturvård.

Det här är frågor som regeringen måste ha en politik för. Som jag ser det saknas det politik på det här området för närvarande. Man låter det bara rulla på, och då försvinner de oersättliga urskogarna. Därmed utarmas naturen i strid med riksdagsbeslut och internationella konventioner.

Min enkla fråga till ministern är: Vad tänker regeringen egentligen göra åt det här, vilken slags politik tänker man ha?

Anf. 26 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Låt mig först säga att jag hyser stor respekt för Roy Ottossons inställning i den här frågan liksom i andra. Det är ingen tvekan om att engagemang av den typen har bidragit till att vi har en så framsynt lagstiftning på det här området som vi har, och faktiskt också på andra områden.

Jag menar, möjligen i motsats till Roy Ottosson, att det som på sikt verkligen ger den här lagstiftningen styrka och på sikt betyder att den kommer att vara väsentligt bättre för miljömålet än i många andra länder, det är just att skogsägarna inte kan köpa sig fria från sitt ansvar. Vi

ställer anspråk på alla som hanterar skogen. Vi går inte fram genom specifika skyddsbestämmelser och genom reservatsavsättningar i stor omfattning. Mer skall göras naturligtvis, som jag sade tidigare.

Jag tror att det där kommer att visa sig på sikt vara den bästa metoden för att ta vara på intressena i hela skogen.

Roy Ottosson talar om bojkottheten mot svensk skogsindustri. Han påstår att vi sköter oss jämförelsevis illa, men så är det inte enligt min uppfattning. Där har vi olika meningar. Jag följer den här frågan ganska intensivt både i samtal med myndigheter som har ansvar för skogen, t.ex. Skogsstyrelsen, med naturvårdsmyndigheter och faktiskt också med skogsindustrierna själva. Jag vill inte påstå att allt med nödvändighet är som på bröllop, men jag vill ändå påstå att svenska skogsindustri företag sköter sig förhållandevis väl i det här avseendet och att de bl.a. gör det av rent egennyttiga skäl, därför att de har konstaterat att det innebär en internationell konkurrensfördel för dem att vara miljömedvetna.

Pengarna räcker inte, säger Roy Ottosson. Där har vi uppenbarligen olika information. Det är självklart så att det kan finnas folk som har en annan uppfattning än Skogsstyrelsen och att det finns de som menar att man skulle kunna använda mer pengar. Men det är trots allt Skogsstyrelsens uppgift att följa den här frågan och det gör den ordentligt. Vi har täta kontakter med den.

Jag delar inte Roy Ottossons uppfattning att Skogsstyrelsen skulle vara diskvalificerad som naturvårdsmyndighet. Jag tycker precis tvärtom, jag tycker att den är utomordentligt angelägen om att följa frågan.

Jag sätter stort värde på Roy Ottossons bidrag till en förnyelse av den svenska statsförvaltningen, vilka myndigheter som skall finnas, vilka som skall skapas och vilka som eventuellt skall läggas ner. För egen del måste jag säga att jag hyser stor tilltro till Skogsstyrelsens kompetens och engagemang när det gäller miljömålen. Var och en som har den typ av täta kontakter med Skogsstyrelsen som vi har vet att det inte råder någon tvekan om det.

Roy Ottosson säger att biotopskyddet skulle ha urholkats under regeringens gång. Jag tycker att vi ändå får respektera att det är fråga om beslut av Sveriges riksdag där man gjort de avvägningar som man funnit nödvändiga. I det sammanhanget gör sig naturligtvis olika intressen gällande, bl.a. vettiga rättssäkerhetsintressen och inskränkning i markägarens rättigheter.

Återigen kan jag försäkra Roy Ottosson att vi mycket noga och intensivt följer dessa frågor. Det är inte alls någon låt-gå-politik som regeringen för där vi bara väntar och ser. Vi har täta kontakter med berörda myndigheter och olika enheter på kanslihuset för att verkligen se till att målen inte förfuskas.

Anf. 27 ROY OTTOSSON (mp)

Fru talman! Som jag berättat är inte lagstiftningen speciellt framsynt när det saknas generell biotopskydd när det gäller skogsmiljöerna. Man måste definiera varje litet område, om det så bara är på en eller en halv hektar. Det är ett föråldrat sätt att hantera det här.

Påståenden om att det skulle vara motsättningar mellan att naturvårdsanpassa skogsbruket å ena sidan och att å andra sidan avsätta reservat visar på ett förlegat synsätt.

Ministern hade i svaret som exempel på länder, som inte skulle ha naturvårdsanpassat skogsbruk utan enbart reservat, hela Nordamerika och hela Sydostasien. Det är felaktigt. Jag har varit i dessa länder och tagit del av hur man där jobbar med naturvårdsanpassning av skogsbruket. De är i flera avseenden betydligt mer framsynta än vad vi är på det området.

Om vi lyckas fullt ut med att naturvårdsanpassa skogsbruket, kanske vi kan klara oss med ca 5 % av den produktiva skogsarealen nedanför skogsodlingsgränsen som reservat enligt Skogsutredningen. Om vi inte lyckas med att naturvårdsanpassa skogsbruket utan fortsätter som hittills, behöver vi kanske skydda 15 %. Det visar litet på dimensionerna.

Jag har i dagarna fått ett konkret exempel på att man i Sverige faktiskt inte har något skydd för akut utrotningshotade växt- och djurarter. Det finns som bekant en lista över sådana arter, "rödlistade växter". Listan revideras vart femte år. Där talar man om vilka akut hotade växter som finns. En av dem som vi trots varit närmast utrotad i landet finns kvar på en enda plats, nämligen i ett litet område i Jämtland, är mörk rödprick, en sorts lav. Skogsstyrelsen har begärt att man inte skall avverka där. Markägaren har väntat, men ingenting händer. Man har begärt pengar från Naturvårdsverket för att kunna ersätta markägaren. Det handlar om några få hektar. Det finns inga pengar, säger man från Naturvårdsverket. Nu kommer den skogen att säljas som rotpost, och den här växten kommer att utrotas för alltid i landet. Så fungerar svensk lagstiftning.

Det är alltså fullständigt struntprat ministern ägnar sig åt när han påstår att vi skulle ha verkningsfull lagstiftning. Finns det inte pengar till hands utrotar man precis hur man vill. Det finns inget generellt skydd för hotade djur- och växtarter i Sverige. Det finns inget generellt biotopskydd i verkligheten. Allt är beroende av anslagen, och anslagen är alldeles för små. Ministern har inte heller talat om hur man skall ta fram några pengar.

Anf. 28 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Detta så vänskapliga replikskifte börjar nu ta former som är något mindre vänskapliga. Jag tycker ändå inte riktigt att struntprat är rätt ord för de seriösa svar som Roy Ottosson får på sina frågor. Men det må vara Roy Ottossons ensak om han vill umgås på det sättet. För min del har jag stor respekt för Roy Ottossons kunskap på detta område. Dock konstaterar jag att hans uttalande är bemängt med många mycket tvärsäkra påståenden, t.ex. hur många procent som behövs för reservatsavsättningar. Det stämmer inte överens med den uppfattning jag har, också byggd på ett vederhäftigt underlag. Det vore klädsamt om Roy Ottosson hade motsvarande respekt för andras uppfattningar och bedömningar. Det är mycket möjligt att den här diskussionen då skulle kunna bli väsentligt mer fruktbar.

Det konkreta exempel Ottosson ger kan jag av naturliga skäl inte kommentera.

Anf. 29 ROY OTTOSSON (mp)

Fru talman! Man måste naturligtvis kalla det för struntprat. Ministern påstår att det finns en framsynt lagstiftning som faktiskt tillgodoser kraven, att Sverige har skrivit på konventioner om att vi inte skall utrota några växt- och djurarter i det här landet samt att riksdagen fattat sådana beslut. Men det visar sig att det i praktiken går mycket bra att göra det. Jag tog mörk rödprick som ett konkret exempel. Den kommer att utrotas om det inte händer något nytt. Man säljer rotposten och avverkar skogen. Den här lavarten är dock helt beroende av gammal skog. Så fungerar det. Detta är inte första gången. Detta händer gång på gång. Ju längre man väntar med verkningsfulla åtgärder, desto mindre kommer det att finnas kvar. Det är inte struntprat. Jag är kritisk på den konkreta punkten.

Ministern säger att jag var tvärsäker när det gäller procenttalen. Det var ett referat av Skogsutredningens underlag. Man pekade helt enkelt på att vi med bra naturvårdsanpassning av skogsbruk kan klara oss med reservat på ca 5 % av arealen. I annat fall behöver man kanske avsätta 15 %. Det är inget konstigt. Det är procenttal som är väl etablerade i den internationella diskussionen. Det är ingen tillfällighet att man ofta når upp till sådana siffror i de länder som är mera framsynta på det här området.

Jag tycker att ministern borde ta kritiken av Skogsstyrelsen på litet större allvar. Vi har en oerhört stor kompetens i naturvård och skog hos miljöorganisationerna i Sverige, kanske framför allt Naturskyddsföreningen som jobbat med det här sedan början på seklet. De gör parallella inventeringar. De gör självständiga bedömningar. Det här är information som jag tycker att även departementet borde ta vara på. Om ministern gjorde det är jag övertygad om att han inte så enkelt skulle avfärda den kritik jag nu framfört. Skogsvårdsorganisationerna ute i landet har i tidningsartikel efter tidningsartikel bl.a. i DN pekat på att det är på tok för litet pengar avsatta för biotopsskyddet, 20 miljoner för ett helt år. Detta är att jämföra med 20 miljarder i vinst i skogsföretagen bara det här året. Då ser man litet av proportionerna.

Skogsstyrelsen påstår inför departementet att det inte skulle finnas något som helst behov, att ingen har sagt att det finns behov. Det står så i ministerns svar. Någonting är fel.

Anf. 30 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)

Fru talman! Med något större mått av ödmjukhet skulle Roy Ottosson möjligen kunna överväga om det på någon enstaka punkt kunde vara så att han hade fel.

Självfallet tar vi i kanslihuset vara på den information som vi får och också självständigt och kritiskt bedömer den, alldeles oavsett från vilket håll den kommer.

När det gäller anslagen handlar det om den bedömning som den ansvariga myndigheten gör för reservatsavsättningar. Vi har ingen anled-

ning att efter den typ av kritisk analys som jag här talat om ifrågasätta den bedömningen.

Med tanke på Roy Ottossons ordbruk vill jag från talarstolen stryka under att jag för min del har stor respekt för och stor tilltro till Skogsstyrelsens förmåga att klara av dessa frågor.

Den lagstiftning som riksdagen i stor enighet antagit tycker jag fortfarande är framsynt. Roy Ottosson har där tydligen en annan uppfattning. Jag föreslår att Roy Ottosson tar tillfället i akt vid nästa allmänna motionstid och motionerar om förändringar i den lagstiftningen. Sedan får vi se vad riksdagen säger.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

7 § Svar på interpellation 1994/95:123 om Sveriges agerande i frågan om kärnvapennedrustningen

Anf. 31 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! Eva Zetterberg har frågat statsministern om svenska åtgärder beträffande kärnvapennedrustningen. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Låt mig först säga att regeringen välkomnar beslutet häromdagen att förlänga icke-spridningsfördraget, NPT, på obestämd tid. Det är mycket glädjande att beslutet kunde tas utan omröstning. Det visar den stora internationella uppslutningen kring fördraget. Beslutet är ett viktigt steg i vårt fortsatta arbete för en kärnvapenfri värld.

Eva Zetterbergs två första frågor gäller vad regeringen gör inom ramen för EU-samarbetet för att få bort amerikanska kärnvapen från Europa inom NATO och för att tvinga Storbritannien och Frankrike att minska och på sikt avveckla sitt kärnvapeninnehav.

Sveriges mål är att avskaffa alla kärnvapen i samtliga kärnvapenstater. Enligt regeringens uppfattning måste därför kraven på kärnvapennedrustning behandlas i globala sammanhang och riktas till samtliga kärnvapenstater. Sverige är starkt engagerat i det internationella arbetet för att skapa en kärnvapenfri värld och verkar aktivt i de internationella organ som behandlar dessa frågor.

EU är inte någon försvarsallians. De nationella brittiska och franska kärnvapenstyrkorna, liksom givetvis de amerikanska, faller därför utanför EU:s ram.

EU:s utrikes- och säkerhetspolitiska samarbete söker däremot att samordna medlemsländernas nedrustnings- och icke-spridningspolitik i multilaterala fora. I detta arbete har Sverige en pådrivande roll. En förutsättning för att EU skall kunna ha gemensamma ståndpunkter är dock att samtliga medlemmar är eniga i sakfrågorna. Vid den nyligen avslutade konferensen om icke-spridningsfördraget, NPT, kunde inte Sverige stödja ett förslag till gemensam EU-ståndpunkt i frågan om kärnvapennedrustning. Förslaget var inte tillräckligt långtgående. Vi valde därför att gå fram med ett eget förslag. Vi kommer att fortsätta att inom EU driva vår linje i kärnvapennedrustningen.

Eva Zetterbergs tredje, fjärde och sjätte fråga gäller icke-spridningsfördraget beträffande kärnvapen, NPT. Två av frågorna har anknytning till NPT-konferensen i New York. Jag besvarar dessa frågor i ett sammanhang.

Den ena frågan gäller om regeringen avser att stödja krav på en tidsplan för upphörandet av alla kärnvapen inom ramen för NPT-konferensen. Konferensens huvuduppgifter var att granska hur fördragets parter uppfyllt sina åtaganden sedan 1990 samt att besluta om fördragets förlängning. Däremot hade konferensen inget formellt mandat att fatta beslut i andra frågor, såsom t.ex. kärnvapennedrustning.

Sverige framhöll i sitt plenaranförande vid konferensen behovet av en tidtabell för ett totalt avskaffande av kärnvapen. Vi underströk att en tidsplan för de överenskomna nedrustningsåtgärderna redan finns i de båda START-avtalen. Fortsatta förhandlingar om kärnvapennedrustning måste innehålla bestämmelser om inom vilken tid de överenskomna nedrustningsåtagandena skall verkställas. Sverige kräver fortsatta förhandlingar på detta område, ett START III om man så vill, men med den betydande skillnaden att de nya förhandlingarna måste omfatta samtliga kärnvapenstater. Jag vill även hänvisa till regeringens utrikesdeklaration den 22 februari i år, där det framhålls att syftet måste vara att fullständigt avskaffa kärnvapnen, om möjligt inom tio till femton år.

Eva Zetterbergs andra NPT-fråga gäller under vilka omständigheter den svenska regeringen kan stödja kravet på en tidsbegränsning av NPT. Eftersom konferensen nu har fattat beslut i förlängningsfrågan, har denna fråga inte längre samma aktualitet som tidigare. Jag vill dock här redovisa regeringens överväganden i förlängningsfrågan.

Efter omsorgsfulla överväganden har regeringen kommit fram till slutsatsen att icke-spridningsfördraget måste förlängas på obestämd tid både för att förhindra ytterligare spridning och för att göra det möjligt att på sikt avskaffa samtliga kärnvapen.

NPT är det enda fördrag där kärnvapenstaterna har förbundit sig att "fortsätta förhandlingar i uppriktig avsikt om effektiva åtgärder med avseende på kärnvapenkapprustningens snara upphörande och på kärnvapennedrustning". Så länge kärnvapen existerar måste vi kräva att dessa åtaganden efterlevs. En tidsbegränsad förlängning skulle bl.a. innebära en risk för att fördraget löper ut, inklusive kärnvapenstaternas åtaganden.

Vi kräver nu, som jag nyss nämnde, fortsatta förhandlingar om kärnvapennedrustning, där samtliga kärnvapenstater deltar. Vidare anser vi att ett fullständigt provstoppsavtal måste bli klart före utgången av detta år. Inom kort inleds i Genève förhandlingar om ett avtal om förbud mot tillverkning av klyvbart material för vapenändamål. Även dessa förhandlingar bör slutföras snarast. Frågan om s.k. negativa säkerhetsgarantier bör omgående bli föremål för internationella förhandlingar och ett bindande internationellt avtal. Vi anser att de stater som av sagt sig kärnvapen genom NPT och som följer avtalet har rätt att få bindande garantier från kärnvapenstaterna att de inte skall hotas eller angripas med kärnvapen.

Eva Zetterbergs tredje NPT-relaterade fråga gäller vad den svenska regeringen gör för att förmå Israel, Pakistan och Indien att gå med i NPT.

Hittills har 178 stater tillträtt NPT, och endast ett fåtal stater står nu utanför fördraget, däribland de tre som Eva Zetterberg nämner. Sverige har vid upprepade tillfällen, såväl bilateralt som i andra sammanhang, uppmanat dessa och andra stater som står utanför att avstå från kärnvapenoptionen genom att tillträda NPT. Vi kommer att fortsätta att arbeta för att alla stater skall bli parter till NPT och utnyttja varje lämpligt tillfälle att verka för detta. Under de senaste fem åren har närmare ett fyrtiotal stater anslutit sig till NPT. Det är vår förhoppning att de få stater som nu står utanför kommer att inse att det ligger i deras intresse att snarast tillträda NPT.

Slutligen har Eva Zetterberg frågat: "Vad gör den svenska regeringen internationellt för att visa på problem med viss fredlig användning av kärnenergin, så att andra länder slipper göra om Sveriges misstag?"

Som bekant pågår nu förberedelser för ett nytt energipolitiskt beslut, i första hand genom arbetet i energikommissionen. Detta arbete skall redovisas senast den 1 december i år. I kommissionens uppdrag ingår att bl.a. lämna förslag om program med tidsangivelser för omställningen av energisystemet. Sedan detta förslag övervägts, blir det regeringens och riksdagens sak att ta ställning i frågan.

I detta sammanhang vill jag understryka att regeringen fäster stor vikt vid det internationella samarbetet på kärnsäkerhetsområdet. Jag vill också erinra om vårt stöd och bistånd på detta område till länder i Central- och Östeuropa, bl.a. till Litauen när det gäller kärnkraftverket Ignalina. Vunna erfarenheter på kärnenergins område skall naturligtvis tas till vara på bästa möjliga sätt.

Anf. 32 EVA ZETTERBERG (v)

Fru talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Grunden till interpellationen är frågan hur hotet från kärnvapen ser ut i vår värld.

Efter andra världskriget, under hela 50- och 60-talen, fylldes människorna runt om i världen av en oro för att kärnvapenkrig skulle bli möjligt på nytt och att kärnvapnen skulle öka runt om i världen.

Nu blev det inte på det viset, utan ett flertal stater i världen, 178 stycken, har anslutit sig till icke-spridningsavtalet, NPT. Det är naturligtvis mycket glädjande, men problemet är att kärnvapenhotet i världen inte är över.

Vi vet att världen i dag förfogar över 10 000 fler kärnvapen än 1970, när avtalet trädde i kraft. Vi vet att det år 2003 kommer att finnas ungefär 20 000 kärnvapen runt om i världen. Det totala innehavet av kärnvapen runt om i världen har alltså ökat, trots en viss nedrustning.

Fru talman! Jag vill ta upp frågan om det svar som jag har fått generellt på den här interpellationen. Jag ställde interpellationen med avsikt att få en diskussion i riksdagen innan förhandlingarna var avslutade.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Jag menar att det är av största vikt att riksdagen som parlament kopplas in och får vara med som en diskussionspart när den svenska regeringen agerar internationellt.

Det är min uppfattning att den svenska regeringen – som i olika sammanhang har uttryckt sitt stora intresse för att verka mer internationellt i FN och driva det internationella arbetet, vilket jag naturligtvis tycker är glädjande – ändå inte på allvar tycks söka få med sig svenska riksdagen, att föra ut de här frågorna i riksdagen och att ha en enig riksdag bakom sig.

Vidare tycker jag att det är ett tecken på ointresse att varken statsministern eller utrikesministern, såvitt jag vet, närvarade vid NPT-konferensen. Jag vet att det på många håll uppfattades som en signal om att den svenska regeringen inte anser detta vara av lika stor vikt som tidigare.

Jag själv och flera andra riksdagsledamöter hade möjlighet att närvara i början av konferensen i New York. Naturligtvis tycker jag att det är mycket positivt att riksdagen får möjlighet att närvara. Men det handlar inte bara om att närvara. När Sveriges regering i internationella sammanhang företräder svenska folket är det inte bara, menar jag, en svensk socialdemokratisk regering som man företräder, utan faktiskt hela Sverige. Där är Sveriges riksdag en väldigt viktig part.

Hur kan man nu bedöma Sveriges insats och vad vi har gjort på det här området?

Min uppfattning är att man på ett betydligt starkare sätt från flera andra länders sida har drivit kravet på kärnvapennedrustning. Jag kan nämna Mexicos FN-ambassadör Miguel Marin Bosch. Också Irland och en rad andra stater lyfte betydligt kraftfullare än Sverige fram de insatser som bör göras på det här området.

Trots det svar som jag har fått av utrikesministern efterlyser jag nya initiativ. På vilket sätt kommer Sverige att agera inom FN? På vilket sätt kommer vi att agera för att få fram bindande löften inom CD-förhandlingarna i Genève?

Jag vill också peka på det faktum att Sveriges regering – som krävde ett förbud när det gäller att förklara kärnvapen som olagliga, och detta togs upp i WHO – sedan inte följde upp detta i FN i New York när beslut togs om att gå vidare i den frågan i december 1994.

Fru talman! Utrikesministern skriver att det är glädjande att man kom till det beslut som man kom fram till i New York och förhandlingarna där. Men jag ifrågasätter hur glädjande detta är. Det var ju ett uppenbart problem att det inte blev ett gemensamt slutdokument. Många stater var missnöjda, särskilt u-länder.

I Financial Times togs detta upp i en artikel den 11 maj. Det konstateras där att den principdeklaration som läggs till fördraget inte är legalt bindande och att många länder från den alliansfria rörelsen beklagade detta. Man har alltså anledning att inte se fullt så positivt på slutresultatet som utrikesministern gör.

I svaret tar utrikesministern upp att det handlar om en global kärnvapennedrustning – att man inte kan ta upp vissa länder eller att man inte kan ta upp detta speciellt inom EU. Jag menar att man måste ta upp

både enskilda länder och det globala. Det finns ingen motsatsställning där.

Vidare gäller det EU, den europeiska unionen, som inte är en försvarsallians Nej. Vi är många som inte heller vill ha det så. Däremot har man en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Där tycker jag att det finns en motsättning i utrikesministerns svar. Men det är ju där vi måste påverka. Jag undrar naturligtvis hur pass mycket den svenska regeringen har tagit med detta inför regeringskonferensen 1996. Finns frågan om en reell kärnvapennedrustning i Europa med där? Vi vet ju att England och Frankrike endast marginellt har minskat sina kärnvapeninnehav. Det här är frågor som i allra högsta grad berör säkerheten i Europa. Därför finns det all anledning att ta upp de frågorna just inom EU.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Anf. 33 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! Först vill jag säga att jag tycker det är viktigt att det finns ett parlamentariskt engagemang i frågorna kring kärnvapnen och vår strävan efter en kärnvapenfri värld. Parlamentarikerna har ju ofta större möjligheter att använda ett starkare språk och gå hårdare fram än sina regeringar. Det tycker jag är välkommet, och jag tycker vi skall ha en viss respekt för den uppdelningen.

Jag hade själv gärna deltagit i den mycket viktiga konferensen om icke-spridningsfördraget som också var betydelsefull för nedrustningsfrågorna. Sedan ett halvår tillbaka hade jag bestämt att just veckan efter påsk ha semester med familjen. Det bestämde jag innan jag visste om konferensen. Jag hoppas det respekteras att även ett statsråd har rätt att ha fyra dagars semester. Vi hade ändå fullgod närvaro vid konferensen, inte bara genom att UD:s högste tjänsteman – alltså kabinettssekreterare Jan Eliasson – var där, utan också genom att vi var ett av de få länder som hade en parlamentarisk delegation. Jag tycker det är viktigt att vi i regeringen har det samspelet med riksdagen.

Eva Zetterberg frågar om vilket sätt vi nu går vidare på. Jag tycker att det är en framgång att vi nu har ett icke-spridningsfördrag som kommer att gälla framöver – vi är säkra på det – och att 178 stater har undertecknat det. Vad beträffar icke-spridningsfrågorna gäller det nu att kontrollera och att följa upp. Det är den typen av arbete som skall ske.

Det andra benet i det här fördraget handlar ju om nedrustning. Jag håller med Eva Zetterberg om att det arbetet inte alls är lika framgångsrikt. Det vi har till vårt förfogande där är ju CD-arbetet i Genève, och det skall naturligtvis fortsätta. Jag har i mitt tal också nämnt hur jag tycker det skall gå till, hur det här skall fortsätta.

Frågan om kärnvapnens laglighet har diskuterats tidigare här i riksdagen. Jag tycker att det är väldigt bra att frågan blir föremål för en rättslig prövning av domstolen i Haag. Men man skall ju inte hålla på att sända frågan gång efter gång till domstolen i Haag. Den har fått det här ärendet och skall pröva det. Det var därför vi avstod från att sända det ytterligare en gång i höstas när man skulle ta ställning inom FN. Det är bra att prövningen görs.

Låt mig också säga att trots allt som är positivt nu, att icke-spridningsfrågorna ändå rör sig framåt, måste man ha tummen i ögat på kärnvapenstaterna. Jag tycker att det är oroande att höra att man under den franska presidentvals-kampanjen diskuterat ytterligare kärnvapentester. I dag, och det var det jag särskilt ville nämna, har det kommit rapporter om att Kina har genomfört provsprängningar. Det är klart att detta är särskilt olyckligt när det samtidigt pågår förhandlingar om provstopp i Genève. Det är tredje gången Kina gör provsprängningar under provstoppsförhandlingar. Jag förutsätter naturligtvis att den provsprängning som nu har skett inte skall medföra att också andra kärnvapenstater återupptar sina provsprängningar. Det skulle vara mycket olyckligt. Jag tror att vi gemensamt måste verka starkt för att det blir en annan tingens ordning.

Anf. 34 EVA ZETTERBERG (v)

Fru talman! Frågan om hur Sverige agerar måste diskuteras betydligt mer anser jag. Vi kan börja med detta att Sverige lade ned sin röst i FN. Det kan man ju uppfatta på olika sätt. Många har uppfattat det som att Sverige inte helt klart står bakom begäran om att förklara kärnvapen olagliga. Där menar jag att regeringen gjorde ett stort misstag.

I den vidare diskussionen om hur vi skall agera inom EU, så fick jag inget svar av utrikesministern på frågan om hur regeringen kommer att göra inför regeringskonferensen 1996. Har Sverige aktualiserat de oroande kärnvapeninnehav som finns i Europa? Jag har inte hört någonting om detta.

Utrikesministern sade tidigare att man i bilaterala samtal med de s.k. tröskelstaterna – bl.a. Israel – skulle ha tagit upp dessa krav. Hur och var syns detta? Jag har inte kunnat läsa mig till det i några av de UD-dokument som jag har fått tillgång till. Eller är det Mona Sahlin, som nu är på besök i Israel, som kommer att ta upp detta? Jag hoppas naturligtvis det. Sverige måste använda sig av alla tänkbara kontakter för att driva på dessa stater så att de kommer med i NPT.

Fru talman! Jag vill återkomma till frågan om tidplanen, där vi är oense så till vida att jag anser att vi borde ha sett till att NPT blev tidsbegränsat för att sätta press på kärnvapenedrustningen, eftersom den ingår som en väldigt tung del i NPT. Hela 6 § handlar ju om detta. När Sverige i förhandlingar talar om betydelsen av en tidplan använder man svaga ord. Man talar om att det vore "rimligt", att det skulle kunna vara "av värde" osv. i stället för att klart och tydligt säga att vi kräver detta och att vi anser det vara av yttersta vikt. Jag tycker inte att vi i det sammanhanget skall falla undan för ett utslätat diplomatiskt språk. Jag är rädd att det är det som vi gör.

Fru talman! Jag vill också kommentera frågan om den fredliga användningen av kärnenergi. I slutet av svaret på min interpellation svarar utrikesministern på målet. Vi har Energikommissionen som jag hoppas kommer att föra den frågan framåt och vi har ju ett politiskt beslut. En folkomröstning från 1980 talar klart och tydligt om att vi skall avveckla kärnkraft som energiform i Sverige. Jag hoppas att regeringen står fast vid det. Det sätt på vilket vi har fört fram dessa frågor

internationellt visar tydligt att vi inte talar om den opinion som finns i Sverige och det beslut som har fattats om att avveckla kärnkraft i vårt eget land. Jag anser att vi internationellt måste följa upp beslut som fattas i Sverige.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Anf. 35 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! När det först gäller vårt samarbete i EU är det så att EU inte är någon försvarsallians. Jag tror inte heller att Eva Zetterberg, liksom jag, vill att det skall bli det. Därmed finns det inte någon direkt ingång till att diskutera kärnvapnen i Storbritannien och Frankrike. Däremot är Storbritannien och Frankrike kärnvapenstater som vi ställer krav på. Vi vill att det där skall bli en kärnvapennedrustning, eftersom dessa länder tillhör den gruppen. Vi har naturligtvis utövat vår påverkan när vi har försökt att samordna EU-ståndpunkter inför konferensen i New York, NPT-konferensen.

Jag har litet svårare att se om frågan direkt hör till regeringskonferensen 1996, IGC-konferensen. Vad den konferensen kommer att handla om är traktatsförändringar, alltså förändringar av Mastrichttraktaten. På det viset är den inte någon bra ingång till diskussionen om kärnvapennedrustning. Det får vi nog använda andra och bättre kanaler till.

Beträffande lagligheten, eller snarare olagligheten, av kärnvapen gjorde Sverige så att vi i vår röstförklaring citerade precis det som riksdagen hade uttalat. Därmed är ståndpunkten precis densamma för riksdag och regering. Jag tror att det är en styrka i det sammanhanget. Men när det gäller den rent tekniska frågan om man skulle skicka frågan ytterligare en gång till domstolen, tyckte vi att det räckte med en gång. Det skulle bara försvåra processen om frågan togs upp en gång till. Därför avstod vi i omröstningen. Det finns alltså ingen skillnad i sak mellan vad regering och riksdag har sagt.

Tidsplanen är naturligtvis viktig. I alla avtal om kärnvapennedrustning måste det finnas tidplaner, vilket det också gör i START-avtalet. Det är därför som vi gärna vill se ytterligare ett START-avtal, eftersom det där ingår planer för hur man skall genomföra en minskning. Det är viktigt att det kan utvecklas vidare.

Slutligen när det gäller den civila kärnenergin och dess användning är det upp till varje land att fatta beslut om sitt förhållande till kärnenergi. Vad vi och andra länder har lärt oss om kärnsäkerhet under åren måste ställas till allas förfogande i den internationella debatt som förs om kärnenergens användning. Vi skall inte bara ställa våra synpunkter till förfogande utan vi hjälper också till praktiskt för att öka kärnsäkerheten, t.ex. när det gäller kärnkraftverket Ignalina.

Anf. 36 EVA ZETTERBERG (v)

Fru talman! Jag anser att vi skall påpeka att vår omsorg om kärnsäkerhet och säkerhet över lag i Sverige har lett till en folkomröstning, där vi har beslutat att avveckla kärnkraften. Det har inte förts fram på NPT-konferensen och över huvud taget inte i några internationella

sammanhang enligt vad jag har hört. Jag tycker att Sverige har en skyldighet att göra det.

Jag hoppas verkligen att arbetet inom EU fortsätter. Jag har ännu inte hört, men jag hoppas att få höra i framtiden, att Sverige driver på för att England och Frankrike måste påbörja en minskning av sitt kärnvapeninnehav med målet att till sist eliminera detta över huvud taget.

Fru talman! Jag är oroad över Sveriges profil som nedrustningsnation. Vi har haft ett mycket gott rykte med starka kvinnor som Alva Myrdal, Ulla Lindström och inte minst Inga Thorsson som har varit pådrivande i det här arbetet. Utrikesministern, som jag väl unnar semester, kunde inte närvara vid någon del av konferensen. Jag är rädd att det uppfattas som ett tecken också på bristande intresse för dessa frågor.

Fru talman! Jag vill skicka med till regeringen hur viktigt det är med dessa frågor och att i det här sammanhanget driva en hög internationell profil. För att stärka utrikesministern i detta arbete vill jag avsluta med att läsa upp delar av dikten Världsundergång av den beklagligtvis bortgångne Karl Vennberg ur diktsamlingen Synfält. Jag citerar den första och sista strofen:

Du har förstås hört det,
redan i går visste de det både i cigarrboden
och hos hårfrisörskan.
Gud, stärk deras läppar,
så att de orkar berätta det.
Vi som lever är redan utdöda,
inte ens vaknätterna och cigarrettaskan
finns kvar efter oss.

Bara som ett nysande,
vips var allting förbi,
ingen kom att tänka på att rädda
ett litet fossil en gång
av vårt mångformiga släkte.
O fågel som flyger mot norr,
må Gud stärka din strupe,
så att du orkar berätta.
Här i stan vet varenda hundvalp om det.

Fru talman! Jag hoppas att regeringen skall stärka sitt arbete vad gäller nedrustning. Det behövs.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 37 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Fru talman! Birgitta Wichne har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att få till stånd en översyn av gällande tolkningar och bestämmelser angående antalet boende i gruppboendestäder för utvecklingsstörda såväl i privat som i offentlig regi.

Bakgrunden till Birgitta Wichnes interpellation är den nya lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) som trädde i kraft den 1 januari 1994. Det är en rättighetslag som ger bl.a. personer med utvecklingsstörning och personer med andra stora och varaktiga funktionshinder en lagstadgad rätt till olika former av stöd och service. LSS har ersatt den tidigare omsorgslagen som omfattade bl.a. personer med utvecklingsstörning.

En av insatserna i LSS är bostad med särskild service för vuxna, som bl.a. innefattar gruppboendestäder och servicebostäder. I propositionen om LSS betonades att bostäder för personer med funktionshinder bör vara utformade på ett sådant sätt att de boende ges möjlighet att leva ett självständigt liv. Den dåvarande regeringen lämnade därför i propositionen om LSS en del principiella riktlinjer när det gäller gruppboendestäder. Däremot reglerades inte i detalj hur boendet skall vara organiserat och utformat. Det underströks bl.a. att bostadslägenheten i en gruppboendestad skall vara den enskildes permanenta bostad.

De generella byggbestämmelser som gäller för bostäder i allmänhet skall därför också gälla för bostadslägenheter i en gruppboendestad. Vidare konstaterades att gruppboendestäderna bör utformas och placeras så att de inte får en institutionell prägel.

Ett positivt socialt samspel med andra är ett nödvändigt inslag för ett gott liv i en gruppboendestad. För att stärka och utveckla samspelet i gruppboendestaden och öka enskilda personers självständighet krävs att gruppen, som delar gemensamma utrymmen, inte är för stor. Därför förutsattes i propositionen att ett litet antal personer bor tillsammans i en gruppboendestad. När det gäller barn och ungdomar framhölls att barn och ungdomar med utvecklingsstörning eller autism i många fall är särskilt beroende av att gruppen är liten. Jag delar de ställningstaganden som den förra regeringen gjorde i denna fråga i propositionen om LSS och som också riksdagen anslutit sig till.

Till skillnad från vad som gällde i fråga om omsorgslagen innehåller LSS eller propositionen om LSS således inte något ställningstagande om hur många boende som bör komma i fråga i en gruppboendestad. Det är en uppgift för de ansvariga huvudmännen och tillsynsmyndigheterna att tolka de mer allmänna riktlinjer som regering och riksdag har gett.

Birgitta Wichne berör i interpellationen även frågan om bidrag till anordnande av gruppboende. För att påskynda utbyggnaden av särskilda boendeformer för funktionshindrade och äldre personer beslutade riksdagen i samband med ÅDEL-reformen att införa ett statligt stimulansbidrag till byggande av gruppboendestäder för utvecklingsstörda, funk-

tionshindrade, äldre och psykiskt sjuka personer. Bidrag till gruppbo-städer utbetalas med 500 000 kronor per boendeenhet som färdigställs under åren 1991-1995. Socialstyrelsen administrerar och beslutar om bidraget. Detta stimulansbidrag har haft glädjande stor effekt, och medlen inom den av riksdagen beslutade ramen är i princip slut i och med utgången av innevarande budgetår.

Socialstyrelsen har i ett meddelandeblad, nr 9/94, redogjort för villkoren och kraven för det statliga stimulansbidraget. Birgitta Wichne hänvisar till detta meddelandeblad i sin interpellation. När det gäller gruppbo-städer för utvecklingsstörda och andra personer med begåvningsmässiga funktionshinder skriver Socialstyrelsen i meddelandebladet att bidrag inte beviljas till gruppbo-städer med fler än fem boende. Anledningen till detta är att "gruppen inte bör vara större än att den enskilde kan få en social roll i gruppen, kan knyta vänskapsband och kunna förstå och förutsäga andras reaktioner". Socialstyrelsens bedömning grundas på de samlade erfarenheter som finns på detta område.

Jag vill betona att det absolut inte finns någon skillnad mellan de krav som ställs på offentliga och på privata huvudmän för att de skall erhålla stimulansbidrag.

När det gäller det ärende avseende Älvsborgs läns landsting som Birgitta Wichne nämner i sin interpellation fick landstinget avslag beroende på att dess ansökan gällde en gruppbo-stad med sex boende. Jag har emellertid erfarit att det finns ytterligare skäl för avslaget då de egna lägenheterna i gruppbo-staden saknade eget kök eller kokvrå. Socialstyrelsen bedömde således att lägenheterna inte uppfyllde de krav som skall vara uppfyllda för att stimulansbidrag till gruppbo-städer skall kunna beviljas.

Jag vill understryka att det självklart är så, att samma kvalitetskrav skall gälla för sådan verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting som för enskild verksamhet. Ansvaret att se till att den faktiska verksamheten stämmer överens med lagstiftningen ligger, oavsett huvudmannaskap, hos tillsynsmyndigheterna.

Jag vill till sist påpeka att regeringen uppdragit åt Socialstyrelsen att fortlöpande följa upp och utvärdera LSS och övriga delar av handikappreformen. I uppdraget ingår bl.a. att följa avvecklingen av vårdhemmen för personer med utvecklingsstörning. Enligt min uppfattning är det viktigt att även frågor om gruppbo-städernas organisation och utformning i detta sammanhang följs upp och utvärderas.

Tredje vice talmannen konstaterade att interpellanten inte var närvarande i kammaren och förklarade överläggningen avslutad.

Anf. 38 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Görel Thurdin har frågat mig vilka åtgärder inom vård, behandling och forskning regeringen planerar med anledning av problemen kring s.k. elkänslighet. Lennart Fridén har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att forskningen kring elkänslighet och de till denna relaterade försöken med boende skall redovisas på ett otvetydigt sätt. Jag väljer att besvara frågorna i ett sammanhang.

Jag vill återigen understryka det som jag sade till Lennart Fridén i ett frågesvar om elkänslighet den 7 februari i år. Även om det för närvarande inte finns ett vetenskapligt fastställt samband mellan elektromagnetiska fält och de symtom som uppges, så skall problemen tas på allvar. Det går inte att utesluta att det i framtiden kan komma fram sådana rön som visar att ett samband finns.

De upplevda symtomen orsakar de drabbade stort lidande och är ofta orsak till nedsatt arbetsförmåga. För att relevanta åtgärder skall kunna vidtas är det angeläget med en helhetsbedömning av den elkänsliges totala miljö och livssituation. Det är viktigt att ta hänsyn till brister i den miljö som den elkänslige vistas i. Det kan gälla ventilation, ergonomi, elektromagnetiska fält, belysning, städning men också den fysiska och psykosociala livssituationen. Ingen faktor kan uteslutas på förhand, och säkerligen samverkar många faktorer till att de uppgivna symtomen uppstår. Problemen skall utredas förutsättningslöst såväl inom hälso- och sjukvården som på arbetsplatserna.

De personer som upplever sig elkänsliga skall bemötas med respekt av hälso- och sjukvården, socialtjänsten, försäkringskassan och andra samhällsorgan. Kontinuitet och ett omsorgsfullt omhändertagande är mycket viktigt vid dessa mångfasetterade symtombilder, där orsaks-sambanden ofta är oklara. Det är angeläget att utvecklingsarbetet fortsätter och att kunskaperna ökar, så att det blir möjligt att förbättra utredning och behandling av sådana här fall.

Hälso- och sjukvården har avgörande betydelse för att lindra och bota de symtom som förknippas med elektromagnetiska fält, men även kompletterande åtgärder för att förbättra miljöerna som den elkänslige vistas i har genomförts. I dagsläget finns det dock ingen säker och systematiskt uppbyggd kunskap om sådana kompletterande åtgärder, exempelvis s.k. elsanering, varit verkningsfulla när det gäller att avhjälpa de elkänsligas symtom.

I ett flertal sammanhang har riksdagen, nu senast i bostadsutskottets betänkande 1994/95 BoU18, behandlat frågan om bostadsanpassningsbidrag för s.k. elsanering. Regeringen har under den gångna veckan givit Boverket i uppdrag att i samråd med Socialstyrelsen göra en särskild kartläggning och analys av bostadsanpassningsbidrag för elsanering. Boverket skall kartlägga och beskriva i vilken utsträckning bostadsanpassningsbidrag går till elsanering av boendemiljön. Kartläggningen skall också ta upp vilken typ av åtgärder stödet avsett, hur omfattande stödet varit och de totala kostnaderna för åtgärderna. Bo-

*Svar på
interpellationer*

verket skall också bedöma och analysera i vilken utsträckning elsaneringen haft några effekter på de elkänsligas symtom och hälsa. Med hänsyn till att bedömningen av hälsoeffekter kräver särskild kompetens kommer denna del av uppdraget att genomföras i samråd med Socialstyrelsen.

I debatten har elsanering ibland framställts som den enda effektiva metoden att avhjälpa den elkänsliges symtom. Om den nu aviserade kartläggningen och ny forskning skulle påvisa att elsanering är en effektiv metod, har vi dock bara kommit en bit på vägen att förbättra de elkänsligas situation. De elkänsliga kan då enbart vistas i miljöer som är elsanerade. I vårt genomelektrifierade samhälle blir sådana inskränkningar mycket drabbande för den elkänslige. Även om elsanering skulle kunna vara en dellösning, anser jag därför att andra åtgärder, som gör det möjligt för den elkänslige att vistas i vårt samhälle utan några inskränkningar över huvud taget, bör prövas inom forskning och utveckling kring elkänslighet.

Det finns exempel på åtgärder där man nått goda resultat utan att elsanera. Ett exempel är företaget Telia. Dess åtgärdsprogram har utgått från att problemen orsakas av en kombination av olika arbetsbelastningar – kemiska, fysikaliska, psykosociala m.m. Utifrån denna syn har Telia utarbetat individuella åtgärdsprogram för personalen.

Det faktum att vi ännu inte funnit någon enkel förklaring till elkänslighet ställer höga krav på alla inblandade – forskare, läkare, patienter, intresseföreningar osv. Det är mycket viktigt att alla som har med frågan att göra har en öppen attityd. Förutfattade meningar och låsta positioner kan hindra att vi finner de verkliga orsakerna till problemen. Lösningarna på problemen kan vara olika och bör hela tiden utgå från individens behov.

Görel Thurdin efterlyser mer forskning. Forskningen kring elkänslighet fortsätter oförminskat, och området är relativt sett välförsörjt när det gäller forskningsmedel. Arbetsmiljöfonden finansierar, till ett värde av sammanlagt ca 9 miljoner kronor i år, ett tjugotal projekt med anknytning till elektromagnetiska fält och arbetsmiljö. Den forskning som finansieras har stor spännvidd – allt från provokationsförsök där man letar efter ett samband mellan bildskärmar och elkänslighetssymtom till hur elektromagnetiska fält påverkar celler hos människan. Även Arbetsmiljöinstitutet finansierar forskning om elektromagnetiska fält med ca 9 miljoner kronor. Sammanlagt ger således Arbetsmiljöinstitutet och Arbetsmiljöfonden 18 miljoner kronor till forskning om elektromagnetiska fält.

För att något visa vilken vikt Arbetsmiljöfonden och Arbetsmiljöinstitutet tillmäter denna forskning kan jag som jämförelse nämna att den offentliga finansieringen av utbildning och forskning om buller – ett av våra allvarligare miljöproblem – enligt senaste tillgängliga uppgifter uppgick till drygt 22 miljoner kronor (Handlingsplan mot buller SOU 1993:65).

I debatten förekommer ibland farhågor för att forskningsfinansierarna enbart stödjer de forskningsprojekt som inte är kontroversiella, dvs. sådana som visar att det inte finns några samband mellan elektro-

magnetiska fält och de uppgivna symtomen. Vidare har det framförts att det finns en oenighet mellan forskare om förklaringarna till elkänslighet och att denna oenighet i slutändan drabbar de elkänsliga.

Låt mig säga att jag håller med Lennart Fridén när han säger att vi politiker varken får eller kan vara domare i forskartvister. Det är min bestämda uppfattning att finansieringen av forskningen kring elkänslighet vilar på opartisk grund. Finansieringen styrs av strikt vetenskapliga kriterier som inte skiljer sig från de kriterier som gäller för finansiering av forskning inom andra områden, och så skall det fortsätta att vara. Vad gäller oenigheten mellan forskare är detta ett naturligt inslag i forskarsamhället, som inte behöver vara till nackdel för de elkänsliga, snarare tvärtom. Forskningen gynnas av att olika åsikter får mötas och av att man lär av varandras olika uppfattningar.

Anf. 39 LENNART FRIDÉN (m)

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret. Det var omfattande och, som jag upplever det, fullt av empati. Det var kanske ändå inte riktigt det svar som jag hade velat ha, och det finns därför anledning att något replikera på det.

Normalt brukar interpellationsdebatter inte avsätta några spår i form av reaktioner från allmänheten eller ens de närmast berörda, men efter vår debatt i februari gick min telefon varm under flera dagar, och den lilla lampan på telefonsvararen blinkade ofta och indikerade att jag söktes av forskare, drabbade och anhöriga till sådana. Brev och dokument, inklusive kopior av protokollet från vårt meningsutbyte med kommentarer i kanten, strömmade in.

Alla menade att de svar som jag fått inte var helt korrekta. Den största irritationen gällde den vid den tidpunkten aktuella rapporten från Socialstyrelsen. Jag kan avstå från att här upprepa de värdeomdömen om den som då kom till uttryck. Sammanfattningsvis anser alla att dess kategoriska påståenden på vissa punkter både försvårar för den fortsatta forskningen och för de läkare som rent praktiskt börjat arbeta med frågan sedan de uppfattat vissa samband hos sina patienter samt försvårar för de kommunala tjänstemän som påbörjat eller planerat åtgärder med avseende på bostadssanering. Huvudmännen har nu fått en chans att med hänvisning till rapporten neka anslag.

Att en grupp i sin förtvivlan t.o.m. har anmält Socialstyrelsen till Riksdagens revisorer för granskning måste jag erkänna att jag har en viss förståelse för när jag fått ta del av information från olika håll.

Det finns en parallell till det fall i Göteborg rörande forskning avseende hälsovärdliga luftförhållanden i skolorna som jag refererade till i frågedebatten i februari. Utgår man från givna parametrar blir inte undersökningarna förutsättningslösa, och då missar man det nya, det okända som man egentligen borde vara ute efter.

Får man då påpekande om detta bör man visa en sådan ödmjukhet inför frågor som gäller människors väl och ve att man släpper eventuell prestige och tittar även på det som man kanske inte tror på. Oavsett resultatet förstärker det forskningens och forskarnas anseende. Men om man negligerar vissa synpunkter frodas myterna, och debatten kommer

att handla om fel saker. Det gillar ingen av parterna. Litet av det tycker jag att man har upplevt i nuläget, Allergiåret 1995.

Den forskare som kommit längst på området och som många ställer sitt hopp till är den som varit mest lågmäld i den här debatten. Han har vid mina samtal med honom bara pekat på enkla påvisbara svårigheter för honom och den tryggade kontinuiteten i hans arbete. Han har utan värderande omdömen redovisat hur frågan har handlagts och inbjudit mig att själv förvissa mig om detta på plats. Jag har också fått ta del av hans brevväxling med statsrådet.

Sedan interpellationen ställdes har jag också fått veta att han i förra veckan här i riksdagen av Cancer Och Allergifonden har tilldelats dess första miljömedicinska pris. Jag har av dess vetenskaplige rådgivare fått motiveringen till detta, vars senare hälft jag gärna vill återge:

Forskningen är av världsklass och har karaktär av spjutspetsforskning. Hans forskning kommer sannolikt att få stor betydelse för framtidens elektronikforskare. Olle Johanssons arbete är grundforskning, men kunskapen kan leda till att teknikutvecklingen så småningom klarar att förebygga orsakerna till elöverkänslighet.

Jag tycker att detta är ett betyg som talar för sig självt.

Från Karlskogaprojektets berörda och från för detta inkopplade experter på olika områden har jag fått mycket information och tagit del av korrespondens som tillställts bl.a. Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet. De har även redovisat och hänvisat till de många rapporter från undersökningar i andra länder som man bort ta till sig. En öppnare attityd i framtagandet av den aktuella rapporten hade även kunnat ge vägledning för Karlskogaprojektet. Nu finns i stället skepsis och olust.

Med tanke på att det är uppenbart att de berörda både följer forskningen nära, av förståeliga skäl, och, vilket väl också statsrådet och jag får finna glädjande, håller ett öga på vad vi gör och säger i denna kammarare tror jag att de väntar på en tydlig signal, ett klart uttalande från statsrådet om att forskning som pågår på detta område inte får försvåras – det framkommer också av svaret på interpellationen – men även att rapporten från Socialstyrelsen inte bör tillmätas någon överordnad eller vägledande roll utan bara skall läggas till övriga rapporter som ett debattinlägg vilket som helst.

Anf. 40 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)

Herr talman! Jag tackar socialminister Ingela Thalén för svaret. Jag finner svaret vara intressant i vissa delar. Jag skönjer en ödmjukhet inför problemställningen, något som jag uppskattar och anser vara nödvändigt.

Den komplexa värld som vi själva skapar tvingar oss ju till ständiga reträtter, omvärderingar, förbud, saneringar m.m. och ställer krav på en annan typ av kunskap än den som vi tidigare har tillgodogjort oss.

Det som i svaret benämns som "upplevda problem" är i allra högsta grad reellt. Jag har fått många brev om elkänslighet, ofta kombinerad med känslighet för metaller, vilket jag utgår ifrån att Lennart Fridén också har fått. I de flesta brev berättar människor att läkare och tandläkare hela tiden försöker påtvinga dem en psykologisk förklaringsmo-

dell, eftersom dessa läkare ens vägrar tänka tanken att det finns något som heter elöverkänslighet.

Socialstyrelsen har också stöttat den inställningen mer än någon annan inställning trots att, som socialministern säger, ingenting har kunnat bevisas.

Ett brev har särskilt upprört mig. Det är ett brev från en ensamstående mor med en son på sju år. Pojken har konstaterats elöverkänslig av en professor och en läkare efter noggranna tester och undersökningar. Pojken har inte klarat klassrumsmiljön utan varit tvungen att skydda sig mot de 21 lågt sittande lysrören i klassrummet. Skolläkaren försöker emellertid tvinga mamman till psykologer, för läkaren underkänner expertutlåtandena utan att vara expert själv och hänvisar dessutom till Socialstyrelsen som säger att det inte finns något som heter elöverkänslighet.

Dessutom tillåter Socialstyrelsen att människor som är elöverkänsliga utsätts för terapi. De skall lära sig att tåla. Vi som följt frågan om allergier, t.ex. läkare och mödrar, vet att allergier byggs på – inte minskar – av att människor utsätts för påverkan av något som de reagerar mot, såvida orsaken inte helt kan elimineras.

Psykiatrifonden går i en folder ut med informationen att psykisk sjukdom är en folksjukdom. Är det vad vi har att vänta oss? Är det vad pojken och hans mamma har att vänta sig? Jag tror varken socialministern eller jag accepterar den typen av inställning.

Jag håller med socialministern om att vi inte endast kan inrikta oss på elsanering. Det betyder stora inskränkningar för de elkänsliga eftersom vi inte sanerar överallt. Det är helt rätt. Jag vill understryka det som anges i svaret, nämligen vikten av att ta reda på andra orsaker, t.ex. tungmetallers inverkan. Det finns kvicksilver i amalgam, och det finns också E-ämnen i våra livsmedel. Man kan nästan inte köpa något som är behandlat utan att det finns ett E-ämne där. Det finns också andra miljöfaktorer. Vi måste alla se till den totala miljöbelastningen. Jag anser att socialministern har betonat detta i svaret.

Jag tycker också att det är bra att socialministern kräver en öppen attityd. Ingen av oss får ha förutfattade meningar eller låsta positioner – inte ens Socialstyrelsen. Vi politiker kan naturligtvis inte agera domare i forskartvister – det förstår jag också – men vi ger inte oss själva rätt att avstå från att använda försiktighetsprincipen och värna människor från giftiga ämnen och dåliga miljöer. Vi politiker kan de facto inte vänta på vetenskapliga bevis och låta människor komma i kläm mellan vetenskap och beprövad erfarenhet. Vi är valda för att lyssna på människor. Förhoppningsvis ställer läkare sina diagnoser utifrån att ha lyssnat på sina patienter. Det är bara patienten som vet hur han eller hon mår.

Jag uppskattar dessutom att socialministern och regeringen betonar att elkänsliga skall bemötas med respekt av inte bara hälso- och sjukvården utan också socialtjänsten, försäkringskassan och andra samhällsorgan. Jag noterar också betoningen på kontinuitet och ett omsorgsfullt omhändertagande då orsakssambanden ofta är oklara.

Det stämmer inte med vad som sägs i de brev jag får. Det framkommer i brev och i samtal med människor att de förvägras sjukpen-

ning därför att de inte har en erkänd och vetenskapligt bevisad diagnos. De förvägras sjukskrivning därför att de vägrar att betrakta sig som psykiskt sjuka. Vissa län är hårdare än andra. Människor behandlas inte lika. Jag vill därför att socialministern svarar mig på följande frågor.

Är det patienten som skall betala för att den medicinska vetenskapen inte vet? Vad är kriteriet för att få sjukpenning? Är det att man är sjuk och inte orkar arbeta, eller är det att man erkänner sig ha rätt sjukdom, t.ex. att man är psykiskt sjuk?

Jag ställer dessa frågor därför att det är för många som skriver – jag får flera hundra brev – om just dessa saker. Det kan inte bara bero på inbillning eller på att någon är paranoid och anser sig förföljd. Det måste finnas något som systematiskt genomsyrar våra institutioner.

Jag reagerar starkt därför att vi här i riksdagen och även regeringen har tagit initiativ till och beslutat om ett sjukförsäkringssystem där sådant inte får hända.

Anf. 41 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Jag vill börja med att säga att det som är genomgående för Lennart Fridén, Görel Thurdin och mig är den öppna attityden och åsikten att människor skall behandlas med respekt och att alla inblandade – läkare, försäkringskassa, socialtjänst och forskare – skall ha stor förståelse för att vi faktiskt inte vet. Varken Lennart Fridén, Görel Thurdin eller jag vet. Inte heller forskarna vet. Men vi kanske kan komma att få kunskap om detta någon gång framöver. Det är den attityden som jag tycker skall prägla oss.

Man har i sin kritik av Socialstyrelsen skjutit in sig på ett avsnitt av en tjock dokumentation. Det tycker jag är orättvist gentemot Socialstyrelsens rapport. Det är *en* rapport. Det är alldeles riktigt. Men den skall inte läggas till handlingarna. Den skall användas som en del av det material vi behöver för att kunna gå vidare i diskussionen om att handskas med dessa frågor på ett bra sätt ute i samhället.

Jag vill än en gång betona att jag anser att forskarvärlden skall söka sig vidare. Det finns forskningsmedel, och man skall använda de vanliga kriterierna när det gäller forskningsprojekt. Man skall inte göra några undantag eller udda bedömningar när det gäller denna forskning.

Jag vill återigen betona det jag sade i mitt svar när det gäller attityden från hälso- och sjukvården, socialtjänsten och självfallet också från försäkringskassan.

Man måste vara medveten om att det finns väldigt många olika indelningar ute i samhället. Det är fråga om att ständigt föra en diskussion och hjälpas åt med att ha denna öppna attityd. Det finns många enskilda. Det finns skeptiker och det finns förespråkare på alla områden.

Det som händer nu är att Socialstyrelsen diskuterar möjligheten att utreda hur just elkänsliga vårdas och behandlas och på vilket sätt man skall kunna närma sig den frågan inom hälso- och sjukvården på ett litet mer systematiskt sätt, oavsett om det finns en vetenskaplig bakgrund eller inte. Det framgår av Socialstyrelsens rapport att Elsäkerhetsverket, Boverket, Strålskyddsinstitutet och Arbetarskyddsstyrelsen under våren gemensamt kommer att gå in med klarlägganden om vilka

åtgärder som kan vara nödvändiga för att begränsa exponeringar från elektromagnetiska fält, t.ex.

Utöver det jag mer konkret sade i mitt första svar vill jag påpeka att vi på inget sätt släpper greppet om denna fråga. Den måste drivas vidare med den öppna attityd som jag anser att jag har. Den måste drivas vidare med en diskussion och ett seriöst samtal mellan alla inblandade.

Jag vill än en gång understryka att jag tycker att alla inblandade – bl.a. försäkringskassa och sjukvård – har all anledning att ha en mycket stor respekt för de symtom och reaktioner som man möter. Man måste ta dem på stort allvar även om man inte vet exakt.

Anf. 42 LENNART FRIDÉN (m)

Herr talman! Det finns mycket att säga i denna fråga. Görel Thurdin tog upp en sak som också jag hade tänkt att tala om i detta inlägg: De psykosociala faktorer som man ofta åberopar är ofta inte en av orsakerna utan en följd av den situation man har hamnat i. Man hamnar utanför när man inte kan vara tillsammans med andra.

Jag tycker att man har tittat i fel ända. Påtvingad psykoterapi och annat gör att man snarare förstärker dessa människors sjukdomsbild än hjälper dem.

Vi accepterar allihop att våra yuppienallar – våra mobiltelefoner – inte är tillåtna på sjukhus därför att de påverkar. Vi får inte ha dem påslagna när vi flyger, för de påverkar. Vi vet att de processer som försiggår i människokroppen till karaktären är biologiska men fysio-kemiska. Kan något påverka andra fysiska och kemiska processer är det en självklarhet att det också kan påverka oss.

Därför är jag litet fundersam över en och annan del i de rapporter som jag har tagit del av. Jag tycker dess värre inte att man hittar den öppenhet som statsrådet mycket riktigt påpekar att vi tre som nu diskuterar frågan har hos alla forskare.

Det faktum att inte alla forskare tycker lika innebär ju inte att vi inte vet. Flera av dessa forskare vet utifrån sina utgångspunkter; annars skulle de inte våga framföra sina forskningsresultat.

Jag tror också att det sista som statsrådet sade angående Socialstyrelsens roll – det framgick också av svaret – kommer att verka oroande för många. Det har uppstått en stor misstro gentemot Socialstyrelsen efter den här rapporten. Den måste repareras på något sätt. Jag tror inte att vi gör det på detta sätt.

Det är nog riktigt att finansieringen sker från så vetenskapliga utgångspunkter som man kan vänta sig, men det är ofta inte bara en fråga om pengar. Dess värre är det så i den akademiska världen, det vet jag själv, att man kan försvåra, förhindra och förändra för sina kolleger utan att man tar bort ett öre. Pengarna kan betalas ut för sent, man kan få förändrade arbetsförhållanden och mycket annat. Det är sådant som faktiskt har förekommit på ett, som jag tycker, litet barnsligt sätt i det här sammanhanget.

Jag hoppas verkligen att ett klart besked från statsrådet på något sätt skall undanröja de negativa effekter som har uppstått efter Socialstyrelsens rapport.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Om statsrådet skulle få litet tid över – det händer väl då och då att statsrådet får det också – finns det mitt i det elände som detta utgör för de inblandande en fascinerande läsning som belyser både det medicinska problemet i sig och hur spelet kring frågan har gått. Om jag då anpassar mig till ministrarnas politiska tillhörighet kan jag kanske få rekommendera en bok från Tidens förlag, Fältslaget om de elöverkänsliga.

Det fanns också ett förhoppningsfullt reportage i Arbetet Nyheterna en vecka efter vår förra diskussion. Det handlar om fyra kvinnor som nu får hjälp med elsanering av bostäder. Den tjänsteman som handlägger dessa ärenden har sett tillräckligt själv och inte tagit intryck av rapporterna. Det är tur att sådana människor finns, men nu är han rädd för att hans överordnade kan slå till bromsarna. Det vore negativt.

Anf. 43 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)

Herr talman! Jag tror att det är mycket viktigt och har väldigt stor betydelse när det kommer klara signaler från socialministern som är högst ansvarig inom det här området. Jag anser personligen att det är mycket viktigt att regeringsledamöter ger tydliga signaler. Man reagerar för detta vare sig vi pratar om miljösaneringar ute i industrin eller vi pratar om att förbättra livsmiljön för människor så att de klarar av att hantera sitt eget liv.

Socialministern sade just att det i dagsläget inte finns någon säker och systematiskt uppbyggd kunskap om elsanering. Det är ju egentligen litet konstigt eftersom vi faktiskt har ett genomelektrifierat samhälle – nu använder jag det ord som fanns i svaret från socialministern. Det har pågått under ganska många år även om man kan säga att det har exploderat på sistone. Det går fortare och fortare.

Då kan man ju fråga sig vems felet är att det inte har skett en mer systematisk och konsekvent uppföljning av vad som finns i samhället, de företeelser som människor upplever, de symtom man visar upp osv. Om man pratar med skyddsingenjörer så märker man att de har betydligt större insikt i de här frågorna om vad olika apparater kan betyda för att påverka hjärtverksamhet och annat hos människor. Om man pratar med forskare eller läkare som företräder den medicinska vetenskapen är det inte alltid så att de har någon som helst förståelse för detta. Den forskningen styrs strikt av vetenskapliga kriterier. Jag undrar varför Medicinska forskningsrådet är så kritiserat.

Det finns ju en bok, och jag antar att det kanske var den som den andra interpellanten, Lennart Fridén, åberopade, nämligen Gunnel Nordströms bok. Hon är ju journalist på TCO-Tidningen. Den handlar just om maktspelet. Ibland får det mig att tänka på att det är så många kvinnor som skriver till mig om hur de blir behandlade.

Det är kanske kvinnoperspektivet som fattas i forskarsamhället, även om jag har en manlig medinterpellant. Det är ju konstaterat även av utbildningsministern. Vi behöver kanske fler kvinnliga professorer för att vi skall få en ödmjuk inställning inom forskningen som kan se det breda perspektivet så att vi inte låser oss i prestigemässiga förhållanden, oavsett vad som händer ute i samhället.

Anf. 44 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Låt mig knyta an till Lennart Fridéns synpunkter om den stora misstron mot Socialstyrelsen. Jag skall inte fördjupa mig i den diskussionen, men låt mig återigen säga att i det material som Socialstyrelsen har gått ut med står bl.a. att för att relevanta åtgärder skall kunna genomföras är det angeläget att en helhetsbedömning görs av patientens totala miljö och livssituation. Brister i miljön som patienten vistas i på arbete, hem och fritid bör utredas. Det kan gälla ventilation, ergonomi, belysning osv.

De har koncentrerat sig på sjukvården. Jag har i mitt svar vidgat det till socialtjänsten och försäkringskassan. Man betonar också vikten av att sjukvården ger dessa patienter ett respektfullt bemötande. Kontinuitet och omsorgsfullt omhändertagande är mycket viktigt vid dessa mångfasetterade symtombilder där orsakssammanhangen är oklara.

Jag vill verkligen hävda att Socialstyrelsen har knutit sig fast vid en formulering som för många kan kännas som ett slag i magen. Men jag hävdar att Socialstyrelsen inte har knutit sig fast enbart vid de psykosociala frågorna utan verkligen breddat det. Jag tycker inte heller att man skall stanna upp vid denna rapport. Jag anser att man skall gå vidare.

När det gäller den akademiska världens inre arbete hoppas jag att varken Görel Thurdin eller Lennart Fridén menar att jag skall ge mig in i den som minister och peka ut den enes eller den andres arbete. För mig är det väsentligt att arbetet präglas av det som är vetenskaplig grund.

Låt mig också säga till Görel Thurdin att Medicinska forskningsrådet inte ger några pengar. I mitt svar har jag framhållit Arbetsmiljöfonden och Arbetsmiljöinstitutet. Det beror just på att det är de som ger de stora pengarna till detta arbete.

Med systematisk uppföljning eller systematisk bild menar jag snarare systematiskt entydig bild. Det är klart att det finns forskningsrapporter, sammanställningar och resultat både här hemma och i andra delar av världen om elektromagnetiska fält. Alldeles nyligen kom tillförordnade professor Thomas Brante i Lund med en forskningsöversikt som naturligtvis kan bli ett underlag, tillsammans med det som både Lennart Fridén och Görel Thurdin har nämnt här, för den fortsatta diskussionen. Vi är ännu bara i början av detta.

Jag vill återigen knyta an till det jag sade inledningsvis. Det måste vara en öppen attityd. Jag har en öppen attityd. Det måste finnas en stor respekt, och det måste finnas mer kunskap om just detta ute i hälso- och sjukvård, socialtjänst och försäkringskassor.

Anf. 45 LENNART FRIDÉN (m)

Herr talman! Jag kan hålla med statsrådet om att man inte skall ge sig in i den akademiska världen. Man vet aldrig vad som händer innan man kommer ut därifrån.

Men, skämt åsido, det är viktigt att signalerna härifrån är klara. Man måste hålla sig med en öppnare attityd än vad man har gjort på en del

håll. Jag vågar faktiskt hävda att man inte har haft en öppen attityd. Det finns alltför mycket av revirmarkeringar och annat på det här området.

Jag hoppas att det inte bara är de som är drabbade av elöverkänslighet som håller ett öga på vad vi säger här i kammaren utan att även de som sysslar med det forskningsmässigt kan ta del av det vi sagt här. Det skall alltså vara en öppen attityd. Man skall verkligen samarbeta för att få fram det bästa möjliga. Man skall i första hand utgå ifrån det upplevda, vilket Görel Thurdin också mycket noggsamt betonade här. Man måste utgå ifrån individen som förhoppningsvis inte hade blivit en patient om man hade sett upp med en hel del av de problem som finns här och som vi skapar själva.

Det sades också inledningsvis att detta bara är en del av ett komplex av frågor där vi människor har försatt oss i en situation som vi ofta inte behärskar. Vi vet ju inte vilka saker det är som samverkar. Alla som är i den här salen just nu kan mycket väl befinna sig i den sista delen av marginalen som gör att nästa steg vi tar när det gäller exponering från olika ämnen och olika strålningar kan vara det som gör att en mycket besvärlig allergi utlöses hos vem som helst av oss. Det är därför man måste koncentrera sig kring detta och få fram en situation där vi undanröjer alla faktorer som kan utlösa allergier och som kan skapa fortsatta problem. Då måste man ha en mycket öppen attityd. Jag vågar påstå att en del av de som ägnar sig åt detta inte är tillräckligt goda experter på sitt område. Framför allt är de så inriktade bara på sitt att de inte ser det samband i vilket dessa frågor uppträder, och det är det som är så beklagligt.

Anf. 46 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)

Herr talman! Jag vill ta upp en fråga i anslutning till det som socialministern säger om uppdraget till Boverket. I svaret sägs att Boverket skall bedöma och analysera i vilken utsträckning som elsanering haft några effekter på de elkänsligas symptom och hälsa.

Här finns det naturligtvis stora mörkertal. Läkare har inte förmedlat patienters elkänslighet. Det finns ingen fullständig statistik. Patienter har själva bekostat elsanering, och det gäller också individer som kanske inte hunnit bli patienter. Hur skall Boverket få tag i dem? Byggföretagen och bostadsföretagen själva bekostar och erbjuder hyresgäster elsanering så att hyresgästerna kan bo kvar.

Jag litar till att socialministern tar upp också dessa synpunkter. Jag tror det är väldigt viktigt att vi tar tag i mörkertalen som finns på dessa diffusa områden där vetenskapen inte vet, och där vi andra definitivt inte heller vet.

Jag konstaterar att socialministern och jag i grunden har samma uppfattning om hur människor skall behandlas och att man skall ha ödmjukhet och öppenhet inför komplexa och svåra frågor. Jag utgår ifrån och litar också till att Socialstyrelsen ger andra tydliga signaler än vad den hittills har gjort ut till försäkringskassor, läkare, osv. om att man måste ha denna öppna attityd. Det har de facto visat sig att man inte har haft det.

Jag vill slutligen lyfta fram frågan om ekonomi. Det har i stor utsträckning förts fram att det är för dyrt och att det kostar väldigt mycket för samhället att elsanera. Det var precis samma argument som industrin en gång anförde när den inte ville göra en miljövänligare produktion. Sedan kom den på att det blev billigare och mer kostnadseffektivt att miljösanera produktionen och se till att den slapp saneringskostnaderna i slutändan. Dessutom blev den mer konkurrenskraftig.

Jag är övertygad om att det är precis på samma sätt här för samhället totalt sett. Om vi minskar miljöbelastningen, vi kan börja med det, och tar bort det som vi vet är farliga ämnen och som kan utsätta människor för en dålig livsmiljö, är jag övertygad om att vi får tillbaks detta i form av färre sjukskrivningar och mindre sjukfrånvaro över huvudet taget. Långtidssjukskrivna människor blir psykiskt sjuka förr eller senare.

Vi skulle bli vinnare om vi bidrog till en sådan miljösanering. Jag väddar till socialministern om detta, och jag vill väldigt gärna samarbeta. Jag tycker inte att vi bara i ord skall förmedla vad vi vill utan också visa i handling att vi tar hand om dessa människor i samhället och att vi värnar om den livsmiljö de befinner sig i.

Anf. 47 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Först skall jag be att få tacka Görel Thurdin och Lennart Fridén för att de har ställt interpellationerna. Jag tror att det är väldigt viktigt att få den här diskussionen på det sätt man kan få i en riksdagsdebatt. Precis som Lennart Fridén sade tror jag att det blir väldigt uppmärksammat på ganska många olika håll.

När det återigen gäller Socialstyrelsens rapport framgår det mycket tydligt att det är en rapport om dagens kunskap. Det är viktigt. Men det är inte en rapport om morgondagens kunskap. Det är inledningen till en öppnare attityd om vad man måste kunna lära sig framöver. Jag har förståelse för den vanmakt som många kan känna inför att dagens kunskap inte tillräckligt öppnar vägen för det svar man hade hoppats att få när man ser rapporter om vilken kunskap vi har i dag.

Det är förmodligen sant, vilket båda interpellanterna har tagit upp, att det finns forskare som vet. Jag har träffat en del forskare som vet någonting helt annat. Det är politikernas uppgift att lyssna på båda som vet, även om de vet olika saker.

När det sedan gäller på vilket sätt man skall få information om vilka som blir berörda i det uppdrag som nu Boverket och Socialstyrelsen har fått när det gäller kartläggningen, står det i uppdraget att man under arbetets gång skall ha kontakter med Svenska kommunförbundet och med Föreningen för el- och bildskärmsskadade. Det betyder att också dessa båda kommer att vara inblandade i kartläggningen och därmed kan bidra med sina kunskaper i arbetet med kartläggningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1994/95:110 om arbetsskador på grund av kvicksilverbelastning

Anf. 48 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Siw Persson har frågat socialministern om vilka åtgärder regeringen avser vidta för att tandsköterskor skall få sina sjukdomar klassade som arbetsskada. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Enligt Siw Persson nekas tandsköterskor konsekvent att få sina skador till följd av kvicksilverbelastning klassade som arbetsskada, trots att de lämnat vetenskaplig dokumentation till berörda instanser. Män som blivit utsatta för kvicksilver i sitt arbete under liknande arbetsförhållanden blir enligt Siw Persson däremot trodda och får sina skador godkända som arbetsskador.

Om en person varit utsatt för skadlig inverkan i sitt arbete skall enligt 2 kap. 2 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring en skada som han eller hon ådragit sig i arbetet godkännas som arbetsskada om övervägande skäl talar för det. Denna regel gäller lika för alla på arbetsmarknaden, oavsett yrke eller kön.

I de fall där Försäkringsöverdomstolen inte godkänt tandsköterskors skador som yrkesskada beror detta på att domstolen inte har funnit tillräckligt stöd för ett samband mellan kvicksilverexpositionen och den aktuella skadan. Den sjukdomsbild som uppvisas i det enskilda fallet är avgörande för bedömningen av om den exponering för kvicksilver som en viss person varit utsatt för i arbetet kunnat orsaka den aktuella sjukdomsbilden. Jag delar inte åsikten att man utifrån detta kan påstå att någon särbehandling av tandsköterskor förekommer. Försäkringsöverdomstolen har för sin bedömning tagit in yttranden från olika vetenskapliga experter. Det är på grundval av en samlad bedömning av dessa yttranden som domstolen bygger sitt ställningstagande.

En mycket intensiv forskning pågår på området, såväl i Sverige som utomlands.

Några särskilda åtgärder från regeringens sida är mot bakgrund av vad jag nu sagt enligt min uppfattning inte påkallade.

Anf. 49 SIW PERSSON (fp)

Herr talman! Jag tackar statsrådet Hedborg för ett svar som var allting annat än uttömmande. Men jag är inte förvånad.

Tandsköterskor, kvinnor, är en yrkesgrupp i vårt land som av någon outgrundlig anledning verkar ha sig själva att skylla om de blir drabbade och sjuka. Tandsköterskor har arbetat och arbetar tyvärr fortfarande med kvicksilver. Kviksilver är ett dödskallemärkt gift.

Enligt skyddsföreskrifter från 1986 skall man vid arbete med kvicksilver använda slutna system, ha punktutslug och undvika direktkontakt. Apparatur som innehåller kvicksilver får inte uppvärmas eller svetsas. Den personliga utrustningen skall vara andningsskydd som kan bestå av helmask med gasfilter, specialfilter för kvicksilver eller andningsapparat, och man skall ha skyddshandskar vid behov.

Ovanstående finns som krav i ASS kungörelser. Men vi skall komma ihåg, att då de drabbade tandsköterskorna arbetade fanns ingen av dessa föreskrifter och ingenting av denna utrustning. Då rörde de inte amalgamet i en beredare och överlämnade det färdigknådade amalgamet i linnelapp med skyddshandskar, utan de beredde det manuellt i handen 20–30 gånger om dagen utan någon form av skydd.

På den tiden arbetade de drabbade tandsköterskorna med att slipa amalgamstansar utan ansiktsmask, utsug eller dragskåp. De arbetade vid ej vattenkylda bormaskiner, något som man vet ökar kvicksilverånga dramatiskt. Sterilutrymmena var små, och de var inte ventilerade. Det fanns som regel både hetluftsugn och kokapparater, och samtliga värmden upp kvicksilverrester på instrumenten. Detta är bara några av de moment som de gjorde. Allt detta har man inte gjort ordentliga utredningar om.

Nu vill jag fråga statsrådet Hedborg varför man inte har gjort någon rekonstruktion av tandsköterskornas arbetsplats från den tid då de arbetade på det här sättet. Vågar man inte riskera att få fram den verkliga belastningen på tandsköterskorna?

Varför, statsrådet Hedborg, har man utgått från tandläkarnas arbetssituation och inte från tandsköterskornas?

Tandsköterskorna arbetar bara undantagsvis vid sidan av tandläkaren som assistent. Den största delen av tandsköterskornas arbetsuppgifterna har utförts och utförs fortfarande inne i sterilrummet. Vi måste också komma ihåg, statsrådet, att förr i tiden satt tandsköterskorna t.o.m. mycket ofta och åt sin lunch inne i sterilrummet.

Professor Lars Friberg, som i många år var WHO:s expert i kvicksilverfrågor, säger om tandvårdens arbetsmiljö: "Det sätt, på vilket kvicksilver tidigare användes inom tandvården, har medfört uppenbara risker för en skadlig exponering för såväl metallisk kvicksilverånga som för aerosoler av oorganiska kvicksilverföreningar."

Professors Fribergs utlåtande har man inte heller tagit hänsyn till.

Professor Fredrik Berglund har visat att jämförelser med kloralkalieindustrins exponering inte går att använda i tandvården. Trots detta har man ändå använt sig av de mätningar som har gjorts i kloralkalieindustrin och utgått från mätningar i blod och urin. Detta är felaktigt enligt WHO:s experter.

Jag vill litet provocerande fråga statsrådet om det är för att det gäller kvinnor som det är så omöjligt att få skadorna från yrkesarbetet klassade som arbetsskada.

När jag läste de olika rapporterna som var ett underlag till domen i Försäkringsöverdomstolen, kom jag spontant att tänka på talesättet: Som man ropar i skogen får man svar. Har man inte velat gå på djupet och verkligheten ta reda på hur förhållandena var när dessa drabbade tandsköterskor arbetade? Statsrådet Hedborg är väl i alla fall intresserad av att få reda på hur verkligheten såg ut för de drabbade tandsköterskorna?

Varför är man så rädd för att ta reda på hela sanningen när det gäller kvicksilverdrabbade tandsköterskor och tandpatienter?

Anf. 50 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)

Herr talman! Jag har begärt att få delta i den här debatten, eftersom det är viktigt att visa att vi faktiskt är ganska många riksdagsledamöter som delar inställningen att det är något underligt med de här områdena där det fortfarande inte finns vetenskapliga bevis. Positionerna är låsta, och det finns förutfattade meningar om hur olika miljöproblem påverkar oss människor.

Världshälsoorganisationen har faktiskt sagt att det inte går att visa på generella effekter, eftersom individer reagerar så olika. Man kan inte bara generalisera i dessa fall. Det gäller både den här debatten med statsrådet Hedborg och den tidigare debatten i dag. Man måste faktiskt fortfarande höra på människorna. Det är de som vet att de inte klarar av en viss situation.

Det här gäller tandsköterskorna och tandvårdsklinikerna. Det visar sig att man ibland också har den här inställningen när det gäller andra arbetsmiljöer där det har funnits och finns kvicksilver. Det gäller t.ex. laboratorier. Kvinnor som blir skadade på det här sättet anses bara inbilla sig, och det sägs att de är psykiskt sjuka. De får inte fortsätta att vara sjukskrivna, och de skall arbetstränas på sin arbetsplats. Ändå klarar det inte av det utan säckar ihop. Så fortsätter det hela.

Ibland funderar jag över vad det är i samhället som gör att många människor upplever inhumana miljöer trots att vi i Sverige tycker att vi tar väl hand om människor. Företrädare för bl.a. myndigheter skall ändå ta till vara samhällets intresse. Individens intresse sammanfaller väldigt ofta med samhällets.

Jag vill understryka vad Siw Persson har tagit upp. Det finns ingen öppen attityd. En del av tandsköterskorna har varit ganska unga när de har blivit sjuka och sjukskrivna, och sedan har de inte kunnat repa sig ordentligt. De bemöts med attityden att de inte har en arbetsskada, trots att de hanterar ett av världens mest toxiska ämnen.

Man skulle önska att Kemikalieinspektionen och en mängd andra organ gick in i debatten på ett helt annat sätt för att visa på farligheten med ämnet kvicksilver. På något sätt måste även statsrådet Anna Hedborg ta initiativ och gå före med kraftfulla signaler, liksom socialministern gjorde i det förra ärendet. Det är det som påverkar. När de högsta beslutande och ansvariga i samhället går ut med tydliga signaler påverkar det hur man agerar i samhället. Det ger en viss bas att arbeta utifrån. Det ger en trygghet för dem som skall ta ställning i olika frågor. De känner att de inte bara sitter och hittar på utan att det finns ett stöd för det beslut som skall fattas. Jag tycker att det här är upprörande.

Siw Persson började jobba med de här frågorna betydligt tidigare än jag. Siw Persson, jag och många andra i och utanför riksdagen har fått en massa brev. Det visar sig att de tandsköterskor som vi debatterar i dag inte blir tagna på allvar. De har inte haft någon annan arbetsplats, så vad skall de åberopa? Därför vill jag uppmana statsrådet Hedborg: Ta initiativ, gå före och se till att vi får en öppen attityd och framför allt att även de som skall fatta beslut vid våra myndigheter intar attityden att kvicksilver är ett farligt ämne.

Herr talman! Såsom det har påpekats är det ingen tvekan om att kvicksilver är ett mycket farligt ämne. I stor koncentration kan kvicksilver leda till skador och sjukdomar. Det hygieniska gränsvärdet för kvicksilver ligger på 50 mikrogram per kubikmeter. Man har faktiskt undersökt arbetsmiljön för tandläkare och tandsköterskor. Det är riktigt att miljön för tandsköterskor är sämre i det här avseendet. Medianvärdet, vilket i och för sig inte är ett extremvärde, är 2,1. Det är dock mycket långt ifrån gränsvärdet på 50. I tandläkarnas arbetsmiljö uppmäter man något lägre halter, 1,8 mikrogram per kubikmeter.

Det kan naturligtvis stämma som Siw Persson säger att tandsköterskornas situation var mycket sämre tidigare. Såvitt jag har kunnat utröna är vetenskapens nuvarande ståndpunkt att de sjukdomssymtom som det är fråga om och som möjligen kan knytas till kvicksilverförgiftning brukar klinga av när personen inte längre exponeras för ämnet och de är av det allmänna slag som är knutet även till en mängd andra sjukdomar. Vad skall en stackars socialminister göra? Man får på något sätt ändå lov att acceptera att man tvingas luta sig emot det som vetenskapen säger.

När det gäller den här typen av frågor får man nog konstatera att på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är inte orsak och verkan så belagt i dessa fall att skadorna kan klassas som arbetsskador. De hindrar inte att de personer som uppger att de är sjuka faktiskt är sjuka och skall behandlas med all respekt för sin sjukdom. Men själva arbetsskadebedömningen är en litet annan sak.

Det faktum att vi har en typ av kriterier för sjukskrivning och en annan för arbetsskador gör att kravet på vetenskapliga belägg blir relativt tydligt när det gäller att klassa sjukdom som arbetsskada.

Jag hoppas att jag kan vara både nyfiken och uppmärksam på vad som händer på detta område. En del i Siw Perssons interpellation som jag har uppmärksammat särskilt är det hon skriver om att det eventuellt skulle förhålla sig på ett annat sätt med män som har varit utsatta för motsvarande exponering. Jag har försökt att få fram om det finns några indikationer på att så skulle vara fallet. Jag har inte lyckats hittills att hitta fall där män skulle ha behandlats olika och det skulle vara en rent könsmässig särbehandling. Det vore högst pinsamt om så vore fallet, att man i praktiken skulle bedöma kvinnors och mäns skador eller sjukdomar på olika sätt. Jag vill dock inte säga att det är något alldeles givet, om man går till botten med varje arbetsskadefall i dessa sammanhang. Så långt jag har kunnat utröna på denna tid är det mycket svårt att se att det skulle finnas män som har behandlats på ett annat sätt. Så får det naturligtvis inte vara.

Rättssäkerhet och en rimlig behandling är oerhört viktigt, alldeles oavsett om människor blir behandlade som arbetsskadade eller inte. Det är en fråga som man självklart måste hålla ögonen på och intressera sig mycket för, om det kan förhålla sig så att det finns en sorts männens konspiration när det gäller sjukdomstillstånd som drabbar kvinnor. Efter vad jag har kunnat utröna har jag, åtminstone inte hittills, kunnat hitta några sådana fall.

Anf. 52 SIW PERSSON (fp)

Herr talman! Vi vet att kvinnor alltför ofta får fara illa i onödan beroende på att mallarna har satts upp av män. Det har man konstaterat när det gäller hjärtsjukdomar, bara för att ta ett exempel. Det skulle vara föga förvånande om det visar sig att också dessa kvinnor drabbas extra illa bara för att det råkar vara manliga läkare som sätter upp mallarna på detta område.

Det var mycket lättare att få en arbetsskada godkänd före den 1 juli 1993 än efter. Jag vill understryka att det var så för alla utom tandsköterskorna. De hade hela bevisbördan på sina axlar. Det är en omöjlig situation. De hade det, men ingen annan hade det.

Statsrådet sade att kvicksilver i stora koncentrationer kan ge skador. Kvicksilver är så farligt att det även i små koncentrationer kan ge skador, neurologiska skador. Det kan ge sådana neurologiska skador som tyvärr inte klingar av.

Det finns vetenskapliga arbeten. Det finns mängder av vetenskapliga arbeten. Av någon underlig anledning finns det inte så många i Sverige. Internationellt finns det väldigt många. Dessa internationella arbeten har man inte velat ta till sig inom Socialstyrelsen och på andra håll i Sverige.

Det finns t.ex. också en stor enkätundersökning som Tandvårdsskadeförbundet har gjort, som omfattar 130 tandsköterskor. Det har man inte brytt sig om att ta till sig.

Jag kommer spontant att tänka på vad någon sade till mig, att sekreteraren är den viktigaste personen i en utredning. Varför då, frågade jag. Jo, inte för vad den personen tar med utan för vad den personen utelämnar.

Till sist vill jag vädja till statsrådet: Ta och titta litet extra på detta. Studera vad som sägs av de 130 tandsköterskorna i enkätundersökningen. Granska kritiskt dem som har ansvaret för att samla på sig internationella vetenskapliga arbeten, antingen de nu jobbar inom WHO, som Friberg, eller inte. Det är mycket intressant läsning. Man måste tyvärr säga, som jag gör nu, att tandsköterskorna får fara onödigt illa därför att det har gått prestige i denna fråga.

Anf. 53 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)

Herr talman! Statsrådet Hedborg återopade gränsvärden. Det är som jag säger, att det inte är bra med generella värden när det gäller denna typ av påverkan. Det har konstaterats i forskning och av Världshälsoorganisationen. Människor är så individuella. Även bland människorna finns sådana som är mycket känsligare än andra och reagerar mycket starkare.

Det är prestige även i denna fråga. Det finns en ganska naturlig koppling till amalgamet. Vi vet hur infekterad den frågan är. Man är livrädd för att erkänna att tandsköterskorna har blivit dåliga just av sin arbetsmiljö. Då går det vidare. Det leder till ytterligare ställningstaganden. Det är det man försöker förhindra också.

Som Siw Persson säger finns forskningsresultat i andra länder som man inte vill lyssna till här hemma i Sverige. Jag begriper inte om det

är för att Sverige är ett så litet land, att vi är så begränsade och har en så oerhört effektiv byråkrati, som information utestängs om den forskning som bedrivs i andra länder. Jag har försökt utröna det, därför att jag tycker att det är fullständigt obegripligt. Det finns ställen där tand-sköterskornas skador av detta slag har klassats som arbetsskada. Man har alldeles nyligen förstått att man måste göra det. Jag tycker att det är viktigt att statsrådet tar initiativ till att verkligen ta reda på hur det är i andra länder och vad man har kommit fram till, utan att saker och ting utelämnas.

Jag var ordförande för kommittén för jämställdhetsforskning under en tid. Då fick jag verkligen reda på att det är och har varit mindre intresse, framför allt tidigare, för att forska kring det som drabbar kvinnor. Som parlamentariker har vi träffat gynekologer på sjukhus, även manliga, som visar på att kvinnosjukdomar inte är lika intressanta att forska kring som sjukdomar som drabbar i första hand män. Det är en realitet. Jag tror att vi måste ta till oss det. Forskarsamhället är fortfarande oerhört manligt. Vi får verkligen se fram emot att det blir en ändring när det gäller tillsättande av professorer och också när det gäller att ge kvinnor starka forskartjänster. De tillfaller oftast män.

Anf. 54 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Vi kan vara alldeles överens om att det är viktigt med fortsatt forskning. Forskningskunskap och översikt är också mycket viktigt. Det gäller att bedöma den forskning som bedrivs och också se vilka hål som kan finnas i forskningen och vad som behöver göras.

Frågan om hur kvinnor och kvinnors sjukdomar bemöts är intressant. Det finns, som Görel Thurdin påpekar, ganska många exempel på att man har präglats i sin manliga värld av synen på kvinnors sjukdomar. Vi har tillsatt en utredning om hur kvinnor bemöts i sjukvården, med Olivia Wigzell som utredare. Däri kan naturligtvis också denna fråga ingå. Dock är det fortfarande viktigt att kunna konstatera om det faktiskt är så att män i motsvarande situation har behandlats på ett annat sätt. Jag är för min del intresserad av att få reda på, ganska konkret, vari de exemplen skulle kunna tänkas bestå. I så fall är det naturligtvis högst allvarligt.

När man, som vi, har två olika försäkringar, å ena sidan sjukförsäringen med förtidspensionerna och å andra sidan arbetsskadeförsäringen, måste man hålla på att den vetenskapliga bedömningen skall vara det som avgör vid sorteringen. Även om det var ett något lägre beviskrav i arbetsskadeförsäringen tidigare, sker bedömningarna fortfarande i huvudsak enligt de gamla reglerna. Jag skulle tro att det är enligt den gamla lagen som bedömningarna har gjorts i alla de fall som har avgjorts, eftersom det är arbetsskadefall som har inträffat tidigare.

Naturligtvis finns det någon sorts kontinuitet i farligheten, och det finns individuella skillnader mellan hur känsliga människor är. Men det jag vill visa med de här gränsvärdebeskrivningarna är att det ändå är väldigt stora skillnader mellan det som man i dag kan uppmäta av kvicksilverexponering och det som är gränsvärde. Man har dessutom

konstaterat att det är det dubbla gränsvärdet som är farligt. Där har man kunnat iaktta kvicksilverförgiftning som ett resultat av exponeringen.

Så till frågan om vad som är en stor koncentration. Egentligen är inte ens 50 mikrogram per kubikmeter en stor koncentration utan en ganska liten sådan. Och jämför man det med 2,1 mikrogram per kubikmeter är det senare trots allt en liten koncentration. Det är den koncentration man har kunnat iaktta i den arbetsmiljö som är tandsköterskornas.

Jag känner mig inte ett dugg tvärsäker i den här frågan, och jag tror inte att man skall vara det. Man skall vara öppen för att vi inte vet allt och för att vetenskapen utvecklas. Det skall den göra, och det skall vi ställa krav på att den gör, också på det här området.

Anf. 55 SIW PERSSON (fp)

Herr talman! Jag vill än en gång säga till statsrådet att hon gärna kan ta kontakt med de tandsköterskor som är aktiva inom Tandvårds-skadeförbundet. De kan peka på guldsmeder och svetsare som visserligen inte har jobbat som tandsköterskor – kanske det finns en eller två som gjort det – men som har jobbat under likartade förhållanden med kvicksilver som bas.

Vi skall också komma ihåg att i en tandklinik finns inte bara kvicksilver utan också andra mer eller mindre potenta gifter. Man har väldigt mycket kemikalier när man jobbar med tandmaterial.

Fortsatt forskning är naturligtvis viktig. Jag kom att tänka på att det finns underlag för att det skall vara vetenskap och beprövad erfarenhet. Då skall man ta hänsyn till vetenskapen, men man skall också ta hänsyn till beprövad erfarenhet. Har man som läkare arbetat med ett stort antal fall kan man luta sig mot dem. Det finns en fortsättning som jag tycker att det hade varit skönt om man hade tagit till sig: och ständigt söka vidga sina kunskaper. Varför har man inte tagit till sig det? Det finns också läkaretiska regler som man skall följa.

Det är också konstigt i det här sammanhanget, när det gäller både tandsköterskor och andra drabbade, att trots att Socialstyrelsen säger att tandläkare saknar medicinsk kompetens tillåter sig Riksförsäkringsverket att använda sig av tandläkare för att göra medicinska utlåtanden.

Det finns alltså underlag, men jag måste med sorg i hjärtat konstatera att jag alltför ofta – även i detta fallet – har märkt att det verkligen saknas vilja att hjälpa de drabbade.

Anf. 56 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Alla människor som drabbas av arbetsskada har självklart exakt samma rätt att bli bedömda som arbetsskadade. Det finns exempel på andra grupper än tandsköterskorna där man själv känner sig övertygad om att det är arbetet som har varit den huvudsakliga orsaken till det sjukdomstillstånd som man lever i.

För det första är det naturligtvis viktigt, inte minst för deras självkänslas skull, att de blir bemötta med respekt för sin övertygelse. För det andra skall vi också vidga våra kunskaper på de områden där det

finns tillräckligt många människor som är övertygade om att det ser ut på ett visst sätt.

När vi har olika ersättningar för olika typer av tillstånd kommer vi som inte är del av vetenskapen att vara i händerna på det som vetenskapen utifrån sin nuvarande ståndpunkt beskriver som orsakssamband. Vetenskapen är inte så precis alla gånger, och det finns naturligtvis all anledning att följa och uppmärksamma frågan, inte minst därför att den skall vara under offentlighet och debatt. Samtidigt måste vi kräva av forskningen och vetenskapssamhället att man går vidare och tar reda på om man kan hitta orsakssamband av det här slaget. Under tiden måste människorna självklart bemötas med respekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1994/95:115 om förbud mot tobaksreklam inom EU

Anf. 57 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Barbro Westerholm har frågat socialminister Ingela Thalén hur Sveriges ståndpunkt i fråga om ett EU-förbud mot direkt och indirekt tobaksreklam kommer att beredas inför nästa socialministermöte och hur denna ståndpunkt kommer att förankras i riksdagens EU-nämnd och i riksdagspartierna i övrigt. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara frågan.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen 1993/94:98 Vissa ändringar i tobakslagen gav riksdagen regeringen till känna att frågan om förtäckt tobaksreklam skyndsamt måste utredas (bet. 1993/94:SoU17, rskr. 1993/94:149). Med anledning av detta beslutade regeringen den 1 september 1994 att en särskild utredare skulle tillkallas med uppdrag att utreda frågan om förbud mot indirekt tobaksreklam och möjligheterna att införa ett sådant förbud (dir. 1994:88). Utredaren utsågs i början av december månad 1994 och utredningsarbetet har pågått sedan mitten av januari 1995.

Enligt direktiven skall utredaren bl.a. analysera det nuvarande rättsläget och särskilt pröva frågan mot bakgrund av bestämmelserna i Tryckfrihetsförordningen, Yttrandefrihetsgrundlagen och den varumärkesrättsliga lagstiftningen samt internationella konventioner. Utredaren skall utforma förslag till lagreglering. Utredningen beräknas vara avslutad den 31 oktober i år.

EU:s direktivförslag om förbud mot både direkt och indirekt tobaksreklam reglerar marknadsföring av tobaksprodukter inom EU. Det är baserat på artikel 100 A i Romfördraget i dess lydelse enligt Maastrichtfördraget och kan således antas med kvalificerad majoritet. Folkhälsoartikeln 129 ger inte utrymme för direktiv.

Frågan har inom ministerrådet behandlats av hälsoministrarna då direktivförslaget har starka kopplingar till EU:s grundläggande målsättningar om att upprätta en hög hälsonivå.

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

Redan år 1989 lade kommissionen fram ett förslag till direktiv om reklamförbud mot tobaksprodukter. År 1992 lade kommissionen fram ett nytt mer långtgående förslag som omfattade både direkt och indirekt tobaksreklam. Såväl 1989 års förslag som 1992 års förslag har bromsats av en blockerande minoritet av medlemsstater.

Under det tyska ordförandeskapet, hösten 1994, framlades ett kompromissförslag. Huvuddraget i detta förslag gick bl.a. ut på att *varje medlemsstat har rätt att fritt besluta, å sitt territoriums vägnar och å de varor som är producerade inom detta territorium, om och till hur stor utsträckning man vill introducera förbud mot tobaksreklam eller upprätthålla redan befintliga restriktioner.*

För att inga hinder mot den fria cirkulationen av just tobaksvaror inom EU skulle uppkomma föreslogs att alla medlemsländer som ett minimum skulle tillämpa ett tiotal restriktioner vad gäller tobaksreklam i tidskrifter och radio. Exempel på dessa är förbud mot tobaksreklam som ger en uppfattning att rökning inte är hälsofarlig, förbud mot reklam som uppmuntrar unga att röka och att tobaksreklamen måste innehålla de varningstexter som regleras av ett särskilt direktiv.

Det tyska kompromissförslaget vann inte gehör. Vissa medlemsstater ansåg att en minimilagstiftning var otillräcklig, då länder som har ett reklamförbud men som ligger inom ett större språkområde översvämmas av dagspress och veckopress från närliggande länder som inte har ett reklamförbud. Andra medlemsstater ansåg att direktivförslaget var för långtgående och att EU borde överväga andra åtgärder för att minska tobakskonsumtionen.

Frågan om ett nytt direktiv om förbud mot tobaksreklam vilar fortfarande inom ministerrådet.

Under hälsoministermötet i december 1994 framhöll Sverige vikten av insatser inom den europeiska unionen som förbjuder tobaksreklam.

Med anledning av det pågående utredningsarbetet i Sverige om förbud mot indirekt reklam och hur ett sådant förbud kan regleras framhöll dock Sverige att man ville avvakta detta utredningsarbete innan slutlig ställning togs för förbud mot indirekt tobaksreklam.

Jag vill dock understryka att det inte är fråga om att vi vill hindra utvecklingen inom EU vad gäller möjligheterna att få till stånd ett samlat förbud mot tobaksreklam. Om bred uppslutning kunde nås kring denna fråga nationellt vore detta självklart mycket bra. Frågan om indirekt tobaksreklam är dock särskilt komplicerad, eftersom den sannolikt kräver grundlagsändring. Innan vi ger uttryck för en mycket bestämd uppfattning i en sådan fråga är det angeläget att förutsättningarna på svensk sida är klargjorda. Att göra det är den sittande tobaksutredningens uppgift.

Den segslitna frågan om förbud mot tobaksreklam finns inte på dagordningen för nästa hälsoministermöte den 2 juni, alltså inte den 17 maj. Kommissionen har dock signalerat att man eventuellt kommer att informellt diskutera reklamfrågan vid sidan av mötet. Det är då en informell, icke-bindande diskussion där Sverige kommer att redovisa att en nationell utredning pågår för att undersöka förutsättningar för förbud mot indirekt tobaksreklam. Vidare kan nämnas att Spanien

uttryckt en viss beredskap att under hösten ta upp tobaksfrågan. Den spanska dagordningen presenteras definitivt i början av juli månad.

Vad gäller förankring av Sveriges ståndpunkt i riksdagens EUnämnd och i förhållande till de politiska partierna i övrigt kommer den att ske på sedvanligt sätt när frågan på nytt aktualiseras i ministerrådet.

Prot. 1994/95:105
15 maj

Svar på
interpellationer

Anf. 58 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Fru talman! Riksdagen ser utomordentligt allvarligt på de hälsorisker som tobaksbruk medför. Det är ju den största enskilda förebyggbara hälsorisken. Därför har riksdagen antagit en tobakslag, som den också skärpte utifrån den proposition som den dåvarande regeringen lagt på riksdagens bord. Man har beställt en åldersgräns. Nu tycker vi oss framöver skymta en sådan. Dessutom skulle man gå vidare med reklamförbud, också beträffande smygreklam.

Tobaksreklam är avsedd att åstadkomma fyra saker: att påverka rökare att byta märke, att påverka rökare att röka mera, att påverka icke-rökare att börja röka och att hindra eller försena att rökare slutar röka.

Så länge vi har reklam i olika former främjas föreställningen att rökning ändå inte är så farligt. Det kan vara normalt, bra och glamoröst.

När vi begränsade och även förbjöd viss reklam reagerade tobaksindustrin. Jag har mött företrädare för tobaksindustrin som sagt rakt ut: Ja, då får vi gå andra vägar för att göra reklam, för vi måste ju vara lojala mot vår ägare och se till att så mycket som möjligt säljs av det egna märket.

Det är inte bara tobaksbolagen som är beroende av de här inkomsterna utan också reklamfirmor, tidningar, idrottsrörelsen m.fl. Det finns forskning om vad ren märkesreklam, indirekt reklam, kan medföra, och den talar för att barn är extra känsliga för sådan här reklam – dvs. skyltar om godis och där det finns en glasstrut och ett Camel- eller Blendmärke. Sådant nitar sig fast i bakhuvudet på barnen. Därför är det så viktigt med ett heltäckande reklamförbud.

Kommissionens första förslag år 1989 avvisades av parlamentet, inte av en blockerande minoritet i ministerrådet. I stället begärdes nya och mera långtgående ting än direktivförslaget. Det nya direktivförslaget innehåller ett totalt förbud mot direkt och indirekt tobaksreklam. Det framlades av kommissionen år 1992 och har godkänts av parlamentet vid den första läsningen. Men sedan har ingenting hänt, därför att det finns en blockerande minoritet i ministerrådet som bromsat behandlingen. Möten är skjutna på framtiden, som statsrådet sade.

Det finns inget aktuellt kompromissförslag. Men eventuellt kan Spanien, som framgår av svaret, komma att ta ett initiativ till hösten.

Jag förstår inte riktigt varför statsrådet så utförligt refererar det tyska kompromissförslaget. Det har ju fallit. Det var från början dödfött, eftersom det var en kompromiss. Den kompromissen hade inte kunnat gå igenom, därför att då hade den blockerats av dem som ville ha ett mera långtgående beslut jämfört med vad kompromissen innebar.

Det finns blockerande minoriteter och majoriteter. Storbritannien, Tyskland, Holland och, i någon mån, Danmark finns på den ena sidan. Men länder som Irland och Frankrike finns på den andra. Här kan det

hända saker. Frankrike har ju i samband med valet fått regimskifte. Det kan försvaga den franska strikta inställning som Simone Veil har framfört när det gäller totalförbud. Å andra sidan finns det andra länder som vill driva den här saken vidare. Sannolikt blir det labourseger i Storbritannien, och labour är ju för en vidgning av det här reklamförbudet.

Mot denna bakgrund kan man tycka att Anna Hedborgs inställning är passiv. Det är inte, som statsrådet här sade, fråga om att vi vill hindra utvecklingen inom EU. Det låter som att man är beredd att acceptera urvattnade kompromissförslag. Då blir signalerna utåt oklara. Vad är det för viljeyttring regeringen egentligen är ute efter?

Vi kunde läsa i en artikel att Sverige får en vågmästarroll i EU-striden om tobaksreklam. Axel Heim, representant för intresseorganisationen för tyska tobakstillverkare, säger att han efter de diskussioner han haft, har gott hopp om svenskarna. Jag tror inte att det är ett heläckande reklamförbud han är ute efter.

Därför skulle det vara välgörande om Anna Hedborg i dag kunde göra några raka, tydliga uttalanden om Sveriges kommande hållning. Naturligtvis måste man avvakta den svenska utredningen om indirekt tobaksreklam, men den handlar ju om lagstiftningsteknik. En viljeinriktning borde man ändå kunna ha.

Den kunde låta så här: Sverige vill ha ett förbud mot all direkt tobaksreklam. Sverige kommer inte att stödja en kompromiss som tillåter direkt tobaksreklam, och Sverige vill förbjuda indirekt tobaksreklam så långt det är juridiskt möjligt. Ingen borde få intrycket att Sverige avvaktar utvecklingen och inte har någon egen åsikt, utan att Sverige i stället är berett att stödja så kraftfulla reklamförbudsförslag som möjligt.

Det är i alla fall vad jag tycker, och jag vet att det finns många andra som delar den uppfattningen. Jag var i Bryssel häromveckan, och då var det en i kommissionen som sade: Vi har ännu inte hört vad Sverige vill med EU:s tobakspolitik eller med hälsopolitiken i stort. Jag hoppas att jag får höra det i kommande inlägg av statsrådet.

Anf. 59 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Vi är alldeles överens om en sak, nämligen att tobak inte bara är onödigt, utan att det också tillhör de få ting som enbart är skadliga. När man sysslar med folkhälsofrågor, kommer man nog ganska snabbt underfund med att det mesta som kan vara farligt, åtminstone är *litet* bra i små doser och under lämpliga förhållanden. Tobak är däremot bara dåligt. Det är en hälsofara som det är mycket svårt att se några positiva drag i eller några förmildrande omständigheter kring.

Jag tror också att Barbro Westerholm och jag är mycket överens om att det absolut viktigaste när det gäller tobak är att uppskjuta debuten och att försöka få barn att avhålla sig från att börja röka – helst andra också, men det är särskilt viktigt att ungdomar inte börjar.

Vi har reklamförbud. Vi har frågan om indirekt reklamförbud under utredning och har ambitionen att visa på vilket sätt vi skulle kunna ha ett mer totalt reklamförbud. Frågan om det indirekta reklamförbudet är litet speciell, eftersom det handlar om en grundlagsfråga. Då är det inte

längre bara en fråga om tobak, utan det är också fråga om ett förhållningssätt i EU. Det är inte bara en lagteknisk fråga, utan det är någon-
ting mycket större än så. Det handlar också om vårt förhållande till vår
egen grundlag och till EU:s lagstiftning.

Jag bedömer det som väldigt svårt för oss att göra en *mycket* kraft-
full makering om exakt hur vi kan tänka oss ett indirekt reklamförbud
innan vi vet hur det ser ut i relation till vår egen grundlag.

Vi har ju inte varit med så länge. Men när frågan kommer upp på
bordet och när Spanien tar upp den kommer det inte att råda några
tvivel om att vi är emot reklam för tobak. Dock är det så, att formerna
för ett förbud måste vara förenliga med det som krävs i vår grundlag.

Anf. 60 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Fru talman! Jag vill tolka detta positivt, att målsättningen för rege-
ringen och statsrådet är att få ett totalt reklamförbud som omfattar både
den direkta och den indirekta reklamen. Sedan är nästa led att finna en
juridiskt acceptabel form för detta. Strävan måste ju alltid vara klar.
Man skall så att säga inte ge upp för tidigt därför att det finns lagtek-
niska bekymmer. Vill man något kommer man som regel i mål. Jag har
lärt mig att man aldrig skall ge upp något som man tror på. Motstånd-
aren är oftast tröttare än vad man tror. Jag är övertygad om att lagstifta-
ren och juristerna kan hitta vägar för att vi skall kunna åstadkomma
detta som så många är överens om, inte minst med tanke på att den
indirekta reklamen ofta vänder sig till väldigt unga personer och barn.
Den sitter i bakhuvudet och kopplas till andra varor. Glass och godis är
ju inte tillnärmelsevis lika riskabelt som tobaksbruket är, men det jäm-
ställs i den reklam som barn och ungdomar möter bara de går längs
Drottninggatan och Sveavägen.

Mycket av reklamen är ju också riktad till kvinnor. Under förra de-
batten här kom man in just på kvinnohälsofrågor. Här finns en stor
potential, inte minst internationellt.

Jag vill avrunda det här inlägget med att säga att det som vi gör i
Sverige är ju också väldigt viktigt för andra länder som inte är med i
EU. Då tänker jag på Baltikum och på det tidigare Sovjetunionen där
man – liksom i en rad u-länder – har en väldigt hänsynslös marknads-
föring riktad just till unga kvinnor, som i dag utgör en låg procentuell
andel av rökarna, men som av tobaksindustrin betraktas som en stor
potentiell marknad. Jag vill gärna höra det upprepat om målsättningen
är att täcka hela reklamområdet och sedan att regeringen försöker att
hitta den juridiskt acceptabla formen för detta.

Anf. 61 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Jag tror att frågan skulle tjäna på att vi inte gör den in-
blandade grundlagsfrågan till en lagteknisk petitesse. Jag skulle vilja se
den här frågan mycket mera strikt uppdelad i sina två beståndsdelar.

Å ena sidan är det fråga om tobak och tobaksreklam, där vi kan va-
ra överens om att vi eftersträvar ett gemensamt internationellt förhåll-
ningssätt som minimerar reklamen, som gör ett förbud verkningfullt
genom att många är delaktiga och som till största delen inte är något

problem för Sverige, eftersom vi redan har ett reklamförbud som är förenligt med vår grundlag. Dessutom arbetar vi med frågan så att vi förmodligen kommer att klara ut även en framtida skärpning.

Å andra sidan är det viktigt att vi är medvetna om att den grundlagsfråga som är inblandad är en självständig fråga vid sidan av frågan om tobaksreklam. I annat fall kan vi under vår aktivitet inom EU försätta oss i en sådan sits att vi underordnar vår grundlag, att vi gör den till ett litet lagtekniskt bekymmer. Den är trots allt någonting som är större än så.

Det finns alltså vissa indikationer på att Spanien har intresse av att ta upp frågan igen. Då är vår uppgift att se till att i den mån som det utfärdas direktiv nu när situationen ser ut som den gör i relation till vår grundlag måste dessa vara förenliga med vår nuvarande grundlag. Vad som sedan kan komma att gälla på sikt får den sittande utredningen syssla med.

Jag tror inte att det skall behöva råda några tvivel i fråga om vår aversion när det gäller själva tobaksfrågan och att komma åt reklam. Men vi skall inte göra själva grundlagsfrågan till en lagteknisk fråga. Då kan man få intrycket att vi är mer osams i reklam- och tobaksfrågan än vad vi är. Det skulle möjligen bidra till att skapa oklarhet kring vårt ställningstagande.

Anf. 62 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Fru talman! Jag vill inte förringa svårigheterna med att hitta de lagtekniska lösningarna. Tobaksutredningen, som arbetade för några år sedan, hade en lösning på problemet. Via kontakter i EU har jag också förstått att det finns framkomliga vägar, men då måste länderna vara väldigt tydliga när det gäller att man vill ha ett heltäckande reklamförbud. Det överordnade är att minimera förebyggbar ohälsa. Att täcka in reklamsidan är ju bara en del i det här arbetet. Men det är viktigt, därför att då talar samhället med bara en röst i sin information från Folkhälsoinstitutet, från olika landsting osv., samtidigt som man inte är inblandad i försäljningssidans reklam, vilket motsäger det första budskapet.

Jag tycker ändå att strävan skall vara att Sverige tydligt i EU klarar att vi vill ha ett heltäckande reklamförbud som innefattar direkt och indirekt reklam, märkesreklam osv. samt att vi undersöker möjligheterna hur vi lagtekniskt skall lösa detta. Men vi skall inte sväva på målet och säga att det är så svårt och att det kanske inte blir så etc. Då är vi inte trovärdiga i frågan om del 1 i vår ambition.

Anf. 63 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det är fortfarande väldigt viktigt att vi förmår göra skillnad här och i EU mellan det faktum att vi å ena sidan eftersträvar en stor restriktivitet när det gäller reklamfrågan och å andra sidan vår konstitutionella hållning när det gäller lagstiftningsfrågor. Vi måste inte bara i förhållande till tobaksreklam utan även i förhållande till relationerna till EU över huvud taget hitta ett sätt att behandla frågor som har med vår grundlag att göra. Det är detta som jag har försökt att göra

klart här. Det är viktigt att vi ser dessa frågor som två helt olika ting. Vår strävan att bl.a. kryssa oss fram så långt som över huvud taget är möjligt redan inom ramen för nuvarande lagstiftning skall vara alldeles klar och tydlig. Därtill är vi ändå offensiva också i den andra frågan genom att det finns en utredning som faktiskt ser över möjligheterna att göra detta förenligt med vår grundlag. Men det skall inte behöva råda något tvivel om vårt förhållningssätt till tobaken som sådan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 13.53 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 15.00 då statsrådet Mats Hellström skulle infinna sig i kammaren för att besvara interpellationerna 113, 94 och 108.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00.

12 § Svar på interpellation 1994/95:113 om den rådgivande nämnden för vapenexport

Anf. 64 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Marianne Samuelsson har frågat mig när den rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor skall börja arbeta igen och vilka partier som då kommer att ingå.

Min strävan är att den rådgivande nämnden skall börja arbeta så snart som möjligt. Regeringen kommer att förordna nya ledamöter till nämnden så snart arbetet med att identifiera dessa har slutförts. I linje med regeringens allmänna målsättning fäster jag avseende vid att den nya nämnden skall få en bättre könsfördelning. Jag vill i sammanhanget erinra om riksdagens eget beslut om jämnare könsfördelning i kommittéer och styrelser under innevarande år.

Frågan om vilken sammansättning nämnden skall ha hade jag anledning att beröra här i kammaren den 20 april. Jag uppgav då att jag ansåg att samrådet kring krigsmaterielfrågora borde breddas. Den standpunkten står jag fast vid.

I frågesvaret nämnde jag också att en särskild statssekreterargrupp nu arbetar med en genomgång av krigsmaterielexportpolitiken, inklusive organisatoriska frågor som t.ex. nämndens framtida uppgifter och sammansättning.

Eftersom statssekreterargruppens arbete kan komma att innebära förslag som berör den rådgivande nämnden bör man för ögonblicket

Prot. 1994/95:105
15 maj

*Svar på
interpellationer*

avvakta med alla förändringar för att undvika två riksdagsbehandlingar av samma fråga inom loppet av ett och samma år.

Det är alltså min bedömning att nämnden för närvarande bör ha samma sammansättning som tidigare, i avvaktan på de förslag som kan komma att läggas av statssekreterargruppen.

Anf. 65 MARIANNE SAMUELSSON (mp)

Herr talman! Jag tackar ministern för svaret som jag dock bedömer som något intetsärande. Svaret har ju, som sagt, framkommit även i samband med tidigare fråga.

Jag är bara litet förundrad över att riksdagens skulle vara en ursäkt för att man inte redan i höstas ändrade nämndens sammansättning. Såvitt jag kan bedöma kommer man inte att tvingas göra två förändringar under samma år, om man efter visst arbete i regeringskansliet skall förändra organisationen.

Jag tror inte heller att en ojämn könsfördelning kan ha varit en anledning till att man inte har klarat av att genomföra ändringen att alla partier får ingå i nämnden. Det måste finnas andra skäl bakom detta. Dessa tycker jag att vi borde få tydligare redogjorda för oss. Det kan ju faktiskt finnas någonting i den skrivelse som inkom till regeringen om anledningen till att man inte ville ha med vissa partier i den rådgivande nämnden.

Men den frågan kanske vi skall lämna nu, för nu börjar det bli väl sent att genomföra dessa förändringar. Men då är det viktigt att ministern också redogör vad man har tänkt sig för kommande organisationsförändringar och hur de kommer att påverka beslutsfattandet och ansvarsfördelningen. Det är viktigt att den frågan tas upp och att den också leder till en ordentlig diskussion. Om man genomför en organisationsförändring som innebär att man eventuellt gör nämnden till en ny myndighet, är det otroligt viktigt att vi får klara besked om ansvarsfördelningen, så att inte en regering kan gömma sig bakom en myndighet när det gäller vilka beslut som skall fattas i nämnden.

Anf. 66 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Det finns inga andra bakomliggande motiv, som Marianne Samuelsson frågade om, utan nu arbetar en statssekreterargrupp med en omorganisation av krigsmaterielexportpolitiken. Den skall komma med sitt förslag under våren. Nu är visserligen våren, i alla fall i den här delen av Sverige, något försenad. Men vädermakterna kommer icke att påverka detta, utan arbetet kommer, såvitt jag förstår, att slutföras under våren. När denna grupp är färdig med sitt arbete kommer det förstås att presenteras för riksdagen.

Intill dess är det ganska rimligt att den ordning består som har gällt sedan 1980-talets mitt då den nuvarande nämnden infördes. Annars skulle det, som sagt, bli litet egendomligt att komma till riksdagen två gånger så tätt inpå varandra.

Anf. 67 MARIANNE SAMUELSSON (mp)

Herr talman! Jag tycker inte att det vore egendomligt att komma tätt till riksdagen med förslag till förändringar när det gäller vilka som skall ingå i olika nämnder eller grupper som är av folket valda. Därför är det en dålig ursäkt att påstå att man skall genomföra en omorganisation och att man därför inte ändrade sammansättningen i den rådgivande nämnden omedelbart efter att svenska folket hade röstat. Det måste ändå vara demokratis mening att man genomför de förändringar som blir en följd av ett val. Därför tycker jag att det borde ha skett redan i höstas. Sedan kunde man ha fortsatt diskussionen om en eventuell organisationsförändring, vilken riksdagen hade haft möjlighet att ta ställning till.

Jag fick inget svar på min fråga om hur den eventuella nya organisationen kommer att se ut och vilka förändringar man tänker göra. Det är viktigt att få veta regeringens roll i ansvarsfrågan när det gäller krigsmaterielexporten. Eftersom den alltid har varit en het potatis i svensk politik, vill jag ha ett besked om ifall regeringen även fortsättningsvis kommer att ta huvudansvaret eller om man försöker att finna en annan modell för denna fråga.

Anf. 68 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag har ju svarat på den frågan. Det är rimligen så, att eftersom det pågår ett internt arbete inom regeringskansliet kommer detta arbete att presenteras för riksdagen, när det finns ett färdigt förslag. Givetvis kommer riksdagen att få information i enlighet med det förslag som kommer. Men att föregripa det arbete som pågår vore väl litet konstigt.

Anf. 69 MARIANNE SAMUELSSON (mp)

Herr talman! Att föregripa ett arbete som pågår är inte särskilt konstigt i en demokrati. Det brukar vara så, att ett arbete pågår samtidigt som man för en diskussion och debatt om formerna för vad som komma skall. Jag tycker inte alls att det vore märkligt om man redan nu började diskutera kring den kommande ansvarsfördelningen just när det gäller krigsmaterielexporten. Vi står ju också inför en hel del förändringar i och med EU-medlemskapet, där en ständig debattfråga är om vi skall anpassa reglerna efter EU:s system eller om vi skall behålla våra egna regler, vår egen beslutsrätt osv.

Den här frågan är mycket viktig och bör därför vara en stor debattfråga, där vi vågar tala om även de förändringar som är tänkta att genomföras. Det är viktigt att åtminstone få ett klart besked om regeringen i fortsättningen kommer att vara huvudansvarig för vapenexporten.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1994/95:94 om svenska som EU-språk

Anf. 70 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Siv Holma har frågat mig om vilka initiativ som regeringen avser att ta till förmån för svenskan som EU-språk.

Låt mig först slå fast att svenskan i och med Sveriges medlemskap är officiellt språk i Europeiska unionen och därmed formellt jämställt med de övriga tio EU-språken. Bland utomnordiska organisationer är det bara inom EU som svenskan har denna ställning. Inom FN är svenska varken officiellt språk eller arbetsspråk, och inom EFTA har alltid engelska varit det gemensamma språket. Det svenska språket har därför genom EU-medlemskapet fått en starkare formell ställning i det internationella samarbetet än någon gång tidigare.

Inför våra fortsatta strävanden efter större öppenhet och djupare demokratisk förankring av EU-samarbetet är språkfrågan väsentlig. Regeringen fäster därför den största vikt vid frågan – det gäller både tolkning och översättning. Redan i regeringsdeklarationen poängterade regeringen vikten av att stärka och utveckla det svenska språket. Ju mer vårt samhälle tar emot impulser från andra länder och kulturer, desto viktigare är det att värna den svenska kulturen och det svenska språket.

Därför är det angeläget att den rätt att använda sitt modersmål som finns också aktivt utnyttjas av svenska representanter. Detta gäller framför allt i ministerrådet och Europaparlamentet.

Regeringens utgångspunkt är att alla svenska företrädare som i olika sammanhang agerar inom och gentemot EU skall kunna använda det svenska språket.

Samtidigt kan vi konstatera att det måste ta någon tid innan ett nytt EU-språks ställning som arbetsspråk blir lika starkt som de inom EU redan etablerade språken. Detta sammanhänger främst med att uppbyggnaden av nödvändig tolk- och översättningskapacitet tar viss tid i anspråk.

Situationen under de första månaderna av Sveriges medlemskap har inte varit helt tillfredsställande, men jag kan försäkra Siv Holma att regeringen uppmärksamst bevakar och beslutsamt försvarar det svenska språkets ställning i EU-samarbetet. Syftet är att på alla sätt verka för att EU-institutionerna fullföljer sitt ansvar för tolkning och översättning. Detta sker på alla nivåer – från arbetsgrupper till ministerrådets möten. Utrikesministern har uttalat sig mycket tydligt i det allmänna rådet när nödvändiga dokument inte funnits på svenska i tid. I vissa fall har regeringen även blockerat beslut, då texten inte har funnits på svenska.

Vi måste dock vara medvetna om de problem och begränsningar som EU-institutionerna åtminstone på kort sikt har att brottas med. Introduktionen av svenska och finska som nya EU-språk medför inledningsvis ofrånkomliga svårigheter på det praktiska planet (rekrytering av tolkar och översättare, budgetrestriktioner, brist på lokaler etc.). Särskilt rekryteringen av tolkar är ett problem. Problemen måste hanteras genom samverkan mellan nationella och gemensamma åtgärder.

Herr talman! Vad gäller Siv Holmas första fråga, om vilka initiativ regeringen avser att ta i språkfrågan, vill jag understryka att man inom

regeringskansliet redan i januari utformade en första vägledning till stöd för departementens och EU-representationens agerande i frågan. Förutom en redogörelse för den svenska hållningen, som beskrivits ovan, låg tyngdpunkten vid behovet av tolkning i olika sammanhang. EU-representationen har vidare en stående instruktion att uppmärksamma rådssekretariatet på den politiska vikt vi tillmäter det svenska språkets ställning som officiellt EU-språk och som tillämpat arbets-språk.

Sverige förutsätter att tolkning från svenska alltid sker vid varje rådsmöte. Vi utgår dessutom ifrån att tolkning också sker till svenska. Rådssekretariatet skall i god tid tillkännage om dessa grundläggande krav vid något enstaka tillfälle inte kan tillgodoses. Vidare skall vi ta fasta på att de andra nationer inom EU som representerar mindre språk – främst Nederländerna, Danmark och Finland men även Grekland och Portugal – ofta har intressen som sammanfaller med de svenska. Därför skall vi samarbeta med dessa länder för att hävda de mindre språkens rätt.

Språkfrågan bevakas löpande inom regeringskansliet. Den policy som formulerades i januari har nyligen preciserats och kompletterats. När det gäller tolkning är den grundläggande utgångspunkten att vi inte godtar någon särställning – varken positiv eller negativ – för ett enskilt språk. Undantag bör dock gälla för de arbetsgrupper där man endast talar engelska eller franska.

Flera månader har gått sedan Sverige inträdde som fullvärdig medlem. Vi anser därför att vi kan – och bör – skärpa kravet på att en svensk textversion av föreslagna rättsakter skall finnas i god tid före det formella beslutstillfället. Detsamma bör gälla inför undertecknande av avtal och konventioner med tredje land. Vad gäller arbetsdokument kommer vi vidare – parallellt med ansträngningarna att i ökande grad få fram svenska texter – att verka för att användningen av engelska och franska jämföras i praktiken, så att rådsdokument i engelsk version utkommer samtidigt med den franska texten.

Vad beträffar Siv Holmas *andra fråga* – om vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att underlätta tillgången till EU-handlingar på svenska – vill jag rikta uppmärksamheten mot det beslut som regeringen fattade den 6 april i år om Översättningsdelegationen. Delegationen ges möjlighet att på uppdragsbasis utföra översättningsarbete åt EU-institutionerna.

Bristen på översättningsresurser inom EU är för närvarande stor, och uppbyggnaden av sådana resurser kan beräknas ta upp till två år för att nå en godtagbar nivå. Regeringen har därför beslutat att ge Översättningsdelegationen möjlighet att – mot ersättning från EU:s gemensamma resurser – under en tvåårsperiod åta sig uppdrag från EU-institutionerna. Detta beslut har fattats mot bakgrund av att delegationen under maj månad kommer att avsluta sitt uppdrag att översätta hela EG:s regelverk från tiden före den 1 januari 1995.

Samtidigt som regeringen understryker EU:s ansvar för översättningsverksamheten och nödvändigheten av att institutionerna inom EU fullföljer detta ansvar, bibehålls och utnyttjas den unika samlade kom-

petens som delegationen har. Detta gör det möjligt att under en övergångsperiod snabbare få fram svenska texter, av högre kvalitet än vad som annars skulle varit fallet.

Förutom en bättre tillgång till EU-dokument på svenska ger denna lösning också fortsatt inflytande över översättningsarbetet och därmed också över det svenska regelverkets utveckling i språkligt och redaktionellt hänseende. Regeringen är angelägen om att verka för att de principer och riktlinjer för begripliga och enkla författningar som följs i Sverige också beaktas i författningsarbetet inom EU. Det gäller både när förslagen utarbetas, i allmänhet på franska eller engelska, och när dessa källtexter översätts till svenska. Den kunskap som finns bl.a. hos regeringskansliets språkexperter, hos delegationens översättare och i de olika text- och termbaser som byggts upp under översättningsarbetet bör därvid tas till vara.

På Siv Holmas *tredje fråga* – angående förstärkta utbildningsinsatser – vill jag peka på följande. Regeringen vidtar åtgärder såväl på kort som på lång sikt för att komma till rätta med bristen på kvalificerade översättare och tolkar. Samtidigt måste vi vara medvetna om att det handlar om att bygga ut en mycket krävande utbildning för att få fram ett antal specialister med mycket hög kompetens. Det största problemet är inte otillräckliga medel, utan snarare den bristande tillgången på kvalificerade lärare. Detta är huvudskälet till att frågan måste betraktas i ett längre tidsperspektiv och att den – där det är möjligt – bör lösas i samverkan med EU-institutionerna.

Som framgår redan av propositionen om Sveriges medlemskap i EU anslogs budgetåret 1993/94 särskilda medel för den första internationella konferenstolkutbildningen i Sverige. Dessutom har för innevarande budgetår Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet, som har ett nationellt ansvar för utbildningen av tolkar och översättare, tillförts medel för planering och genomförande av viss utbildning av konferenstolkar och översättare.

För att så snabbt och effektivt som möjligt avhjälpa bristen på konferenstolkar inrättar regeringen en tolkskola i Sverige förlagd till Stockholms universitet. Antagning till denna utbildning höstterminen 1995 har just avslutats.

För att långsiktigt öka tillgången på översättare planerar regeringen att kraftigt förstärka resurserna som bl.a. avser utbildning av översättare och som kanaliseras till universitet och högskolor via Tolk- och översättarinstitutet.

Herr talman! Det svenska språket har genom EU-medlemskapet fått en starkare ställning i det internationella samarbetet än någon gång tidigare. Regeringen kommer att se till att denna starkare formella ställning fullt ut får genomslag också i EU:s dagliga och praktiska samarbete. Detta kommer att ske genom en konsekvent språkpolitik gentemot EU-institutionerna, genom samverkan med andra medlemsländer och genom målmedvetna åtgärder på det nationella planet.

Herr talman! Jag vill börja med att tacka statsrådet Mats Hellström för det välvilliga svar som jag har fått på min interpellation om svenska som EU-språk.

*Svar på
interpellationer*

Jag förstår att regeringen har mycket bra intentioner, och det är utmärkt. Mats Hellström börjar dock sitt svar med att framhålla att svenskan i och med EU-medlemskapet fått en formellt starkare ställning i det internationella samarbetet. Men jag anser att det också är viktigt att se på svenskans reella ställning. Motivet till att jag skrev interpellationen, för drygt en och en halv månad sedan, var att det vid samma tidpunkt förekom en debatt i tidningarna om svenskans reella ställning i EU. Denna debatt fördes främst av EU-parlamentarikerna Bengt Hurtig, Per Gahrton och Margaretha af Ugglas.

Man kunde i en tidning läsa en beskrivning av hur en session går till, den som hölls i Bryssel den 25–27 april. Det framkom att denna session höll på att sluta i fullständigt kaos. Det material som skulle behandlas kom i flera fall fram bara timmar före parlamentets sammanträde, och flera av materialen var inte lika översatta till alla språk.

Herr talman! Riksdagen har beslutat att alla svenskar skall kunna tala och använda svenska obehindrat i EU. Men hur har det fungerat i praktiken? Vissa möten har tolkats till samtliga språk utom till svenska.

Sverige har visserligen protesterat, men några svenska politiker har tagit egna konsekvenser av den bristfälliga tolkningen och översättningen. Exempelvis har förra utrikesministern Margaretha af Ugglas använt sig av engelska vid utskottsmöten, trots att det förekommit översättning till och från svenska. När Anita Gradin höll sin första presskonferens som EU-kommissionär talade hon engelska. Det var t.o.m. så att pressmeddelandet fanns på franska och engelska men inte på svenska.

När den blivande EU-revisorn Jan O. Karlsson förhörde av EU-parlamentet talade han engelska.

Det här är exempel på hur svenska politiker och även ämbetsmän löst frågan om svenska språkets reella ställning i EU. De talar engelska trots svenskans officiella ställning och trots riksdagens påbud.

Herr talman! Jag kan inte låta bli att tycka att Mats Hellströms svar på min första fråga låter litet motsägelsefullt. Han säger att den grundläggande utgångspunkten när det gäller tolkning är att vi inte godtar någon särställning, vare sig positiv eller negativ, för enskilt språk.

Vad gäller arbetsdokument sade Mats Hellström att man kommer att verka för att användningen av engelska och franska i praktiken jämsställs, så att rådsdokument i engelsk version utkommer samtidigt med den franska texten.

I mina öron låter detta praktiskt, men ändå som en särbehandling av de två stora språken engelska och franska.

När det gäller svaret på min andra fråga vill jag särskilt beakta svenska språkets ställning i EG-domstolen. Jag utgår från en promemoria som är daterad den 15 mars 1995 och som domaren Hans Ragnemalm står bakom. Promemorian är tillställd gruppledarna för de svenska medlemmarna av EU-parlamentet. Den behandlar budgeten för

EG-domstolen 1995 i samband med de nya medlemsstaternas anslutning.

Jag skall koncentrera mig på de åskanden och beslut som jag anser berör svenska språkets reella ställning i EG-domstolen. Det handlar naturligtvis om antalet tjänster.

Av 142 åskade tjänster erhöles 100. Man lyfter fram att konsekvenserna av detta blir att utredningskapaciteten avseende svensk rätt och svenska domstolars tillämpning av EG-rätten bortfaller. Vidare skriver man att publicering av den svenska utgåvan av EG-domstolens löpande domsamling riskerar att försenas.

Herr talman! Jag tycker att det är allvarligt när man påpekar att den svenska översättningsavdelningen vid EG-domstolen har ett mindre antal tjänster än övriga jämförbara länder. Konsekvensen sägs bli att utrymmet för medverkan av översättningsavdelningen i utgivningen av en svensk version av de historiska rättsfallen för närvarande saknas helt. I detta arbete måste man förlita sig till externa tjänster.

Översättningarna av de historiska domarna tar flera år. Exempelvis har Spanien ännu inte översatt allt, trots att man började redan 1986 – alltså för nio år sedan.

Vidare sägs det i promemorian att domstolens utredningskapacitet avseende svensk rätt begränsas. Det är i och för sig inte en direkt språkfråga, men det är ändå en indirekt sådan. Utredningsenheten har bl.a. till uppgift att på begäran av domstolens ledamöter utföra rättsutredningar om rättsläget i medlemsländerna och följa EG-rättens tillämpning. För närvarande har en dansk tjänsteman hand om dessa uppgifter.

Jag har en del annat att säga, men tiden rinner i väg. Jag återkommer.

Anf. 72 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag tycker att det är väldigt bra att Siv Holma tar upp denna fråga i interpellationen. Det är en viktig fråga. Jag kan dela många av de åsikter Siv Holma har när det gäller målsättningarna. Jag har kanske litet andra uppfattningar om hur vi praktiskt går till väga, men det är viktigt att frågan om svenskan verkligen tas upp och att den diskuteras också här i riksdagen.

Jag vill göra några kommentarer till det Siv Holma har sagt.

Jag tror att vi alltid kommer att få leva med problemet att översättningar kommer att vara olika. Jag hänvisar till debatten i Bibeln om Babels torn. Det finns en berömd resolution, som har ansetts vara den viktigaste som någonsin har antagits om Mellersta Östern i Förenta nationerna, där den engelska och den franska texten alldeles uppenbart betyder olika saker. Den har man av något skäl lyckats leva med politiskt i Förenta nationerna. Det har t.o.m. ibland ansetts som en fördel att det har varit olika tolkningar.

Skämt åsido kommer vi att få leva med detta i allt internationellt samarbete. Jag har ofta stött på – inte specifikt i EU, utan i andra internationella organ – att man slåss om bisatser som betyder väldigt olika saker på spanska och franska eller tyska och svenska.

Det jag tar upp i interpellationen om att det handlar om det svenska språkets kvalitet är viktigt. Det kommer givetvis att ta tid, men vi måste verkligen arbeta med den frågan. Vi kan inte bara rekrytera översättare osv., utan vi måste arbeta med att det skall vara kvalitet på de texter som översätts till svenska. När domstolstexter och lagtexter översätts från de språk de ursprungligen är skrivna på till svenska är kvalitetsfrågan viktig. Det håller jag i högsta grad med Siv Holma om.

När det gäller svenskans reella ställning vill jag säga att det förekommer, och att det säkert också kommer att förekomma i framtiden, att svenska företrädare talar engelska. Den stora skillnaden är ju att vi tidigare i internationellt samarbete *alltid* gjorde det. Engelska var alltid det språk på vilket svenskar kommunicerade i internationella sammanhang. Det viktiga är att grundregeln nu är att vi faktiskt talar svenska.

Jag tycker själv att det känns ganska positivt att verkligen kunna göra detta. Det är litet ovanligt att utgå från att motparterna tar till sig vårt språk när vi arbetar internationellt. Men så är det. Det är en omställning som kommer att ta tid, men jag är övertygad om att det kommer att vara bra för alla de svenskar som deltar i samarbetet. Givetvis kommer man även i framtiden i en ordväxling eller en debatt att ta till något annat språk.

När det gäller domstolen och den svenska domarens skrivelse vill jag säga att jag tycker att det är utmärkt att Hans Ragnemalm går in snabbt, hårt och kraftfullt och kräver resurser för att stödja svenskans ställning i domstolen. Det är utmärkt att de svenska företrädarna visar just den kraften när det gäller att hävda svenska språket.

Det finns utan tvekan barnsjukdomar. Arbetet är som jag har sagt i svaret inte alls färdigt, och det har inte gjorts tillräckligt på några månader.

De frågor som Siv Holma har tagit upp är alla viktiga. Rekryteringsfrågorna håller nu på att lösas. De är på väg att lösas. Det är en av de frågor som Siv Holma tog upp.

När det gäller de historiska domarna hoppas jag att det beslut som regeringen har fattat om Översättningsdelegationen skall kunna vara till god hjälp.

Anf. 73 SIV HOLMA (v)

Fru talman! Jag vill titta litet mer på rättsläget – alltså EG-rätten.

Konsekvenserna av att inte ha tillräckliga resurser är faktiskt att underlaget inte blir fullständigt och rättvisande i principiellt viktiga mål. Det blir det inte heller när det gäller rättsläget i Sverige. Man har inte kunnat säkerställa en riktig uppföljning eftersom man inte har dessa resurser.

Utifrån ett medborgarperspektiv är dessa förhållanden oacceptabla. Det handlar ju om den enskildes rättssäkerhet. Det handlar också om att kunna ta till vara de rättigheter man fått genom EG-rätten inför svenska domstolar.

Jag skulle vilja fråga Mats Hellström på vilket sätt regeringen kan agera för att EU-medel tillförs så att svenska språkets reella ställning

garanteras och så att vi åtminstone får lika mycket resurser som andra länder. Vi är ju trots allt såvitt jag förstår nettobidragsgivare.

I detta sammanhang vill jag också lyfta fram frågan om tillgång till rättsdatabas för EG-rätten.

Såvitt jag har förstått finns det en rättsdatabas för den svenska lagstiftningen. Man kan använda den på ett relativt enkelt sätt genom s.k. sökord. Det krävs inte att man har speciellt djupa juridiska kunskaper.

Kan detta vara en fråga som den svenska regeringen skulle kunna driva? Användargruppen skulle kunna utökas. Man skulle inte behöva tillhöra en språklig eller juridisk elit för att få tillgång till denna rättsdatabas. Svenska politiker skulle exempelvis kunna använda den i sitt politiska arbete och t.ex. skriva motioner om ändringar i EG-rätten.

I svaret på min tredje fråga konstaterade Mats Hellström att det största problemet inte är otillräckliga medel utan snarare den bristande tillgången på kvalificerade lärare. Jag kan inte heller i detta sammanhang låta bli att tolka det som att man har saknat framförhållning. Bristerna i tolkutbildningen har tydligen varit långvariga. Det är en brist som inte har blivit åtgärdad i förberedelserna inför EU-medlemskapet.

För övrigt tycker jag att en god tolkservice är viktigt mot bakgrund av den ökade internationaliseringen. Den frågan borde ha blivit åtgärdad oavsett EU-medlemskap eller inte.

Anf. 74 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Fru talman! Det var faktiskt inte förrän den 13 november som vi med säkerhet visste att Sverige skulle bli medlem i den europeiska unionen. Framförhållningen kunde kanske varit bättre. Men människor fastnade väl inte för en viss typ av arbete innan man visste att Sverige faktiskt skulle bli medlem i den europeiska unionen och att vårt behov av tolkar och översättare skulle öka mycket kraftigt. Det finns ju en mänsklig verklighet i detta också.

Jag tycker nog att det framgår av svaret att sedan Sverige blivit medlem arbetar regeringen mycket praktiskt på olika vägar för att se till att vi får en tillfredsställande situation när det gäller det svenska språket och att vi skall kunna komma över de barnsjukdomar som vi har nu. Jag har pekat på en lång rad insatser för detta som svar på Siv Holmas interpellation.

Vi i den svenska regeringen arbetar självfallet för att EU:s budget skall innehålla ett utrymme för vårt språk. Ett exempel på medel ur EU:s budget är de tolkutbildningsresurser som jag nämnde förut.

Sedan gällde det förslaget om en mer folklig rättsdatabas. Nu har man gått ett steg genom att EG:s rättsakter finns på svenska. De finns nu i regeringskansliets PC-nät med stor täckning. Jag kan självfallet inte på rak arm ta ställning till Siv Holmas förslag, men det är givetvis något som vi skall studera och gå igenom i departementet.

Anf. 75 SIV HOLMA (v)

Fru talman! Det är positivt att statsrådet tar med sig förslaget om en rättsdatabas.

När det gäller detta med framförhållningen vill jag säga att det faktiskt var ett löfte från ja-sidan att det svenska språket skulle vara officiellt och fungera som ett sådant språk också. Det är speciellt viktigt ur demokratiaspekter. Jag tycker att det som jag fått höra om EU-parlamentarikernas arbetssituation inte har varit speciellt tillfredsställande. Jag hoppas att det inte tar alltför lång tid att få detta att fungera för dem. Det får inte vara så att det är viktigt att man kan språk för att kunna fullfölja ett sådant här uppdrag.

Anf. 76 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Fru talman! EU-parlamentet kommer också att starta en tolkutbildning från hösten.

Vi får inte ge intrycket att detta är en situation där det inte talas svenska. För första gången i internationella sammanhang talas det huvudsakligen svenska. Det finns barnsjukdomar. Jag har pekat på dem, och Siv Holma och jag har diskuterat dem här. Men det nya är faktiskt att EU-parlamentariker, statsråd och andra som deltar i EU:s verksamhet i huvudsak talar svenska i de internationella sammanhangen.

Låt oss se till att vi kan öka tolkresurser och översättarresurser med praktiska medel. Vi har redan börjat med det. Men det viktiga är att från den 1 januari spelar svenskan en större roll än tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1994/95:108 om principerna för anställning i EU m.m.

Anf. 77 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Fru talman! Inger Lundberg har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till en genomgripande diskussion om principer för personalrekrytering och anställningsvillkor för EU-anställda.

Regeringen anser att det är viktigt att svenska tjänstemän med hög kompetens får tjänster på alla nivåer inom EU-organisationen. Svenska EU-tjänstemän med gedigna erfarenheter av samhällsliv, näringsliv och folkrörelser kommer att ta med sig svensk kultur, förvaltningstraditioner och svenska erfarenheter till EU. Detta bör på ett positivt sätt sätta sin prägel på EU:s verksamhet.

Det finns skäl att vara kritisk mot inslag i EU:s personalpolitik. Det gäller särskilt det regelverk som styr denna politik. Enligt min uppfattning leder det till onödig byråkrati och skapar hinder för den personella rörligheten. Det försvårar en effektivisering av EU:s institutioner.

Dessutom finns det inslag av elitism i antagningsförfarandet som bör ifrågasättas. Jag kan t.ex. inte förstå varför akademisk grundexamen skall vara ett behörighetskrav för att över huvud taget få delta i konkurrensen om chefs- och handläggartjänster. Det är även motiverat att överväga ett slopande av åldersgränser till vissa EU-tjänster. Det finns exempel på åldersgränser som särskilt diskriminerar kvinnor eftersom kvinnors karriär och livsmönster ofta skiljer sig från männens.

Sverige har tillsammans med Spanien tagit initiativ för att göra EU-organisationen mer jämställd. Den extremt låga andelen kvinnor på chefs- och handläggartjänster inom EU:s institutioner är ett stort problem. Som exempel kan nämnas att endast en av EU-kommissionens 50 generaldirektörer är en kvinna. Därför bör EU ägna extra energi åt att öka kvinnorepresentationen. EU-kommissionen har tagit fram en plan för hur dessa förhållanden skall kunna ändras. Regeringen kommer att vara mycket uppmärksam på hur det arbetet fortskrider.

I regeringens eget arbete har vi försökt att föregå med gott exempel. Till de tjänster vi har kunnat påverka – de högsta chefsnivåerna – har vi nominerat kandidater som representerar en jämn könsfördelning.

I det sammanhanget kan noteras att EU-kommissionen har tillsatt en särskild arbetsgrupp för jämställdhetsfrågor. Gruppen leds av EU-kommissionens ordförande och bland medlemmarna finns den svenska EU-kommissionären Anita Gradin. Regeringen har stora förhoppningar om att denna grupp skall ge ett effektivt bidrag till ökad jämställdhet inom EU:s institutioner.

När det gäller frågan om anställningsvillkoren för EU-anställda har jag tidigare uppmärksammat de stora löneskillnaderna mellan EU-tjänster och motsvarande tjänster här hemma. Det finns anledning att studera hur helhetsbilden av EU-anställdas anställningsvillkor ser ut. När det gäller omotiverade skillnader kommer jag att ta upp detta med företrädare för EU-kommissionen i syfte att få till stånd förändringar som minskar dessa skillnader. Det är också viktigt att denna typ av frågor tas upp EU:s revisionsrätt.

Fru talman! Regeringen arbetar aktivt för att höja EU-kompetensen och med att erbjuda förberedande utbildning till de personer som skall genomgå EU:s antagningsprov för yngre handläggare. Den verksamheten handhas inom regeringskansliet av Forum Europa.

Jag kan försäkra Inger Lundberg att regeringen är uppmärksam på de problem som tas upp i interpellationen och kommer att fortsätta att ta initiativ för att rekryteringen till EU-tjänsterna och förmånerna fungerar på ett sätt som gör att EU blir en effektiv, enkel och öppen organisation.

Anf. 78 INGER LUNDBERG (s)

Fru talman! Jag vill tacka Mats Hellström för svaret. Det är bra att regeringen ser kritiskt på rekryteringssystemet inom EU och har tagit en del initiativ, bl.a. för att öka andelen kvinnor i olika EU-organ. Om det europeiska projektet skall bli framgångsrikt krävs det att medborgarna kan känna samhörighet och respekt för organisationen. Då spelar personalen en viktig roll.

I departementets handlingar inför de riktade anställningarna i EU står det: "De flesta som anställs av EU-institutionerna stannar för en livstidskarriär oftast inom en och samma institution. Eftersom livstidskarriär är normen uppmuntrar man till rörlighet inom förvaltningen."

Jag var faktiskt tvungen att läsa det två gånger för att tro att det var sant. Jag var tvungen att titta en gång extra på omslaget för att se att det verkligen stod oktober 1994. Unga människor går in i EU-jobb – på

vissa tjänster får man inte vara mer än 32 år minus en dag – och förväntas stanna där hela livet.

Såvitt jag förstår har EU:s principer för personalpolitiken slagits fast för ett antal år sedan. De har formats av kommissionen, kanske utan någon bredare debatt i medlemsstaterna.

De närmaste åren kommer olika EU-organ att rekrytera ett tusental svenskar. Några hundra av dem blir handläggare inom kommissionen. Som Mats Hellström säger i svaret är syftet med den riktade rekryteringen att svenska EU-tjänstemän med gedigna erfarenheter av samhälls- och näringsliv och folkrörelser skall kunna ta med sig svensk kultur, förvaltningstradition och svenska erfarenheter, och det tycker jag är viktigt. Vårt lands erfarenheter skall präglade utvecklingen av ett gemensamt projekt.

Men blir det verkligen så med de grunder EU har för sin rekrytering? De som börjar som handläggare i EU-karriären skall vara högst 32 eller 35 år. De måste ha en fyraårig akademisk utbildning, de skall ha goda språkkunskaper, de skall svara på en massa standardiserade frågor om EU, men det krävs inte att de vet särskilt mycket om sitt eget land. Är det verkligen ett rekryteringssystem som gynnar dem som är duktiga och har skaffat sin duktighet via arbetslivserfarenhet och folkbildning?

Var finns de som har hunnit skaffa sig erfarenhet av livet och av det svenska samhället? Det är kanske inte någon slump att den svenska regeringen tvingas upprätta uttagningstillfällen i Bryssel, Paris och New York eftersom tjänsterna varit speciellt attraktiva för utlands-svenskar och deras barn.

Jag är glad över att ministern har tagit upp frågan om rekryteringsprinciperna och att den svenska regeringen känner oro över dem. Men hur är det med den svenska rekryteringen? Det är för sent att göra försök med andra principer. Det kan gälla formella krav, men också ålderskrav.

Den grundläggande frågan är kanske framför allt: Gynnar EU som samverkansorgan att den som anställs i organisationen anställs med förutsättningen att anställningen är för livet? Är det till gagn för Sverige som nation att det nu några år anställs en grupp personer, väldigt många i samma ålder, kanske ganska många med ungefär samma livserfarenhet, medan det i framtiden kommer att tillföras ganska få svenskar till de olika EU-organen?

Jag har förstått att anställningsprinciperna inom EU delvis beror på att man vill skapa en grundläggande lojalitet med organisationen, skapa goda européer. Det kanske inte var en så tokig tanke när EU byggdes upp. Men är det bra i dag när EU som organisation är så etablerad? Är det bra när vanliga människor i medlemsstater, även om de tror på EU-idén som sådan, ändå känner visst avstånd och viss främlingskap?

För det en aktiv diskussion i kommissionen om hur anställningsförhållandena påverkar de anställda? Hur mycket svenska erfarenheter har t.ex. den unga kvinna eller man som flyttar till Bryssel att tillföra när hon eller han kommer in väldigt ung, får en hög lön, som bara blir högre och högre med åren, kanske gifter sig med en EU-tjänsteman och

sätter barnen i särskilda skolor och som på sin höjd bara har sommarstugan kvar som minne av Sverige?

Fru talman! EU är en demokratisk organisation. Det förs en ständig debatt om verksamheten. Därför är det naturligtvis att ta i om man jämför med öststaternas nomenklatura. Men de bistra erfarenheter som vi har av den borde ändå göra att det är viktigt att man värnar sig mot allt som kan göra att de EU-anställda blir en klass litet grand vid sidan av de andra grupperna i Europa. Det är kanske dags att ta upp en ordentlig diskussion om fler visstidsförordnanden. Jag tycker att det är bra att Mats Hellström tagit initiativ till en diskussion om löne- och anställningsvillkor.

Jag skulle också vilja fråga: Har vi några chanser att påverka åldersgränserna när det gäller vår egen riktade rekrytering? Det känns väldigt underligt att man skall vara högst 36 år för en sekreterartjänst. Det går nu många i första hand kvinnor men också män i 40- och 50-års åldern som tvingas lämna statliga anställningar. Många av dem har mängder av livserfarenhet och erfarenhet av en smidig och bra administration. Kanske vore det någonting som vore väldigt bra att tillföra EU:s institutioner?

Anf. 79 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Fru talman! Liksom i den förra interpellationsdebatten tycker jag att det är väldigt viktigt att dessa frågor tas upp. Det är frågor som är praktiska och samtidigt principiella. De förenar i människor princip och verklighet.

Först till en av de frågor som jag tror är en av de viktigare, och den gäller åldersgränserna. Jag tror att de allra flesta, åtminstone i vårt samhälle, har reagerat starkt emot att man har olika gränser för att rekryteras till tjänster inom EU. Precis som Inger Lundberg var inne på innebär det att medelålders och äldre människors kompetens inte tas till vara. Det har också varit en reaktion mot detta, bl.a. från intressegrupper för medelålders och äldre människor i Sverige.

Därtill kommer, och det är någonting som inte minst underströks i det medborgarsamtal om jämställdhet som jag hade för någon månad sedan, att det dessutom fungerar extra illa som en spärr för kvinnor. Det är ju traditionellt så, att kvinnors arbetsmarknad skiljer sig från männens. Männens väg är oftare livstidskarriären där man går in och ut och fortsätter vidare, medan kvinnorna har en tradition att gå in och ut både mellan olika områden och från arbetsmarknaden. Det är klart att en åldersgräns då slår än värre. Det blir en extra diskriminering mot kvinnor.

Vi arbetar för att detta skall tas bort. I det svensk-spanska jämställdhetsinitiativet tar vi upp detta specifikt. Jag vet att den svenska kommissionären Anita Gradin också arbetar med frågan om bl.a. just sekreterare, som Inger Lundberg tog upp, men givetvis också andra delar av problemet, eftersom Anita Gradin ingår i den jämställdhetsgrupp som arbetar under presidentens ordförandeskap.

Den personalansvarige kommissionären Erkki Liikanen kommer också från ett land som har traditioner som liksom våra är nordiska. Jag

är övertygad om att det även om det givetvis tar tid kommer, vilket har skett tidigare i EU:s verksamhet, en förändring. Nya länder betyder nytt blod och nya värderingar som påverkar organisationen. Det sker inte med en gång, och det sker inte automatiskt.

Jag är fullständigt övertygad om att den nordiska hållningen i olika samhällsfrågor också kommer att påverka EU:s personalpolitik. Givetvis måste vi som är politiskt valda och arbetar inom EU:organen också aktivt driva detta politiskt, och det tror jag mitt interpellationssvar visar att vi försöker göra.

Antagningsproven är en praktisk men viktig fråga. Där har man från svensk sida försökt och såvitt jag förstår också i någon mån lyckats påverka dem så att de förändras i sin inriktning och blir mindre latinska än tidigare.

Risken finns naturligtvis, precis som Inger Lundberg sade, vilket jag håller med henne om, att den här typen av livstidskarriärer leder till att människor successivt glömmer de vardagsfrågor som de är satta att hantera utifrån sina olika tidigare erfarenheter från de nationer de kommer ifrån.

När det gäller de chefstjänster som Sverige har lyckats få till vårt land kan jag framhålla de två generaldirektörer som Sverige har fått. De är bäge personer med mycket god kännedom om det svenska samhället och vår bakgrund. Jag tror inte att Allan Larsson eller Kerstin Niblaeus kommer att glömma vare sig sina sakområden – sysselsättning, sociala frågor, miljöfrågor och konsumentfrågor – eller den verklighet varur kraven skall komma.

Det kanske har att göra med att vi från den svenska regeringens sida arbetat på så sätt att vi först har identifierat vilka områden som är viktiga för Sverige med tanke på att vi här har starka värderingar som vi vill föra fram. Först har vi bestämt oss för de områdena, i en dialog med riksdagens dåvarande EU-delegation. Utifrån denna gruppering av områden, som för oss är viktiga därför att det gäller frågor där vi i Sverige har starka värderingar som vi vill föra fram, har vi kunnat identifiera kandidater.

Arbetar man på det sättet minskar risken för att det blir den allmänt utslätade europafiguren Inger Lundberg med rätta varnar för. Jag är överens med henne om att det finns risker för att man får en klass som separeras ut. Låt mig också säga att det finns motverkande krafter, varför jag inte tror att jämförelsen med Östeuropa kommer att vara särskilt relevant.

EU består av väldigt många olika kulturer. Det är ett unikt samarbete så tillvida att det förenar människor från vitt skilda kulturer i Europa i samarbete. Det är också någonting som är en motverkande och en positiv kraft. EU fungerar som ett av de få organ där mångfald också respekteras.

Anf. 80 INGER LUNDBERG (s)

Fru talman! Jag instämmer i att det finns väldigt många motkrafter. Men jag tror ändå att det är viktigt att man tittar på de risker som finns. Jag är glad för det Mats Hellström har redogjort för. Jag tycker att den

svenska hållningen är bra och vilar väl i svensk tradition. Men det jag inte har fått svar på är vad vi kan göra när det gäller den riktade rekrytering som nu pågår.

Jag tror att en hel del svenskar tycker att det hellre får ta något år eller ett par år till så att rekryteringen blir sådan att den känns legitim utifrån svenska personalpolitiska principer. Det kanske inte är så där fruktansvärt bråttom att rekrytera varenda tjänst om det är risk att vi får rekryteringar som inte riktigt stämmer med våra ideal.

Det kanske är så att man när det gäller vissa tjänster skall diskutera: Finns det duktiga människor som har blivit övertaliga i svensk organisation som skulle kunna göra ett bra jobb i EU? Jag tycker att det ligger väldigt mycket i jämställdhetsprinciperna som Mats Hellström talar om.

Det kanske är precis så det skall vara. Man skall jobba ett antal år i EU-organisationen – kanske när man är mellan 50 och 60 år, kanske när man är mellan 20 och 30 år, men jag tror inte att det är bra för någon, inte för den enskilde, inte för EU och inte för nationerna, om man jobbar från 29 års ålder tills man är 65 eller 62, eller vad det nu är för pensionsålder man har inom EU.

Anf. 81 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Fru talman! När det gäller den s.k. riktade rekryteringen som pågår har ett nytt land en möjlighet att prioriteras i rekryteringen till EU-organisationen under ett fåtal år. Om man inte utnyttjar den möjligheten när man är ny medlem får man inte göra det senare. Vi har också varnats mycket av länder som anser att de inte själva har bevakat sina intressen.

Om man inte tidigt bidrar till och arbetar för att många från ens land under den första tiden får möjlighet att arbeta i EU:s organ, är det mycket svårt att åstadkomma det senare.

Det gäller en fixerad tid. Den här s.k. derogationsperioden är fem år. Vi har inte möjlighet att påverka tiden. Under fem år kommer man att ha dörren "mera öppen" för svenskar. Det är naturligtvis viktigt att så många kompetenta svenskar – som önskar arbeta där – som möjligt får chansen under den här tiden.

Under den här perioden måste vi försöka påverka anställningsprinciperna. Det har vi redan försökt göra under de första månaderna av vårt medlemskap. Detta framgick av interpellationssvaret. I vilken mån vi lyckas får framtiden utvisa.

Anf. 82 INGER LUNDBERG (s)

Fru talman! Vi skall naturligtvis ta den här chansen. Det tror jag är viktigt av väldigt många skäl. Ett skäl är det som Siv Holma talade om här tidigare, nämligen att stärka Sveriges och svenska språkets ställning.

Fem år är ändå några år. Det innebär kanske att man kan göra en del. Jag tror inte att man ändrar en organisation som EU:s från den ena månaden till den andra. Men vi har i alla fall mycket starka sakska. Vi har mycket starka skäl när det gäller hur den moderna organisationen

skall fungera för de rekryterings- och personalpolitiska principer som Sverige vill driva. Jag önskar statsrådet all framgång i det jobbet.

Prot. 1994/95:105
15 maj

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motioner

- 1994/95:Fi31 yrk. 5 till näringsutskottet
yrk. 16 och 19 till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi32 yrk. 7 och 25 till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi33 yrk. 10 till skatteutskottet
yrk. 13 och 16 till konstitutionsutskottet
yrk. 14 och 15 till utrikesutskottet
yrk. 52 till lagutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi34 yrk. 12 till konstitutionsutskottet
yrk. 32 till näringsutskottet
yrk. 39 till lagutskottet
yrk. 41 till jordbruksutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi35 yrk. 3 till skatteutskottet
yrk. 16, 17 och 37 till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi36–Fi39 till finansutskottet
- 1994/95:Fi40 yrk. 7 och 18 till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi41–Fi43 till finansutskottet
- 1994/95:Fi44 yrk. 4 och 12 till skatteutskottet
i övrigt till finansutskottet
- 1994/95:Fi45–Fi49 till finansutskottet
- 1994/95:K23 till konstitutionsutskottet
- 1994/95:N19 yrk. 1 till näringsutskottet
yrk. 2 till arbetsmarknadsutskottet
- 1994/95:Fi50 till finansutskottet

16 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkande 1994/95:FiU18

Skatteutskottets betänkanden 1994/95:SkU30, SkU37 och SkU38

Utrikesutskottets betänkanden 1994/95:UU17–UU19

17 § Anmälan om fråga

Anmälades att följande fråga framställdes

den 15 maj

1994/95:504 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om
internationella gemenskapsflygplatser

Frågan redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 30 maj.

18 § Kammaren åtskildes kl. 15.53.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 7 § anf. 32 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 37 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 11 § anf. 57 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 13.53,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 13 § anf. 72 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll	1
2 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott	1
3 § Svar på interpellation 1994/95:100 om forskningens villkor	1
Anf. 1 Utbildningsminister CARL THAM (s)	1
Anf. 2 PER UNCKEL (m)	4
Anf. 3 BENGT SILFVERSTRAND (s)	5
Anf. 4 Utbildningsminister CARL THAM (s)	7
Anf. 5 PER UNCKEL (m)	8
Anf. 6 BENGT SILFVERSTRAND (s)	9
Anf. 7 Utbildningsminister CARL THAM (s)	10
Anf. 8 PER UNCKEL (m)	11
Anf. 9 BENGT SILFVERSTRAND (s)	12
Anf. 10 Utbildningsminister CARL THAM (s)	13
4 § Svar på interpellation 1994/95:116 om kunskapsutbyte inom Östersjöområdet	14
Anf. 11 Utbildningsminister CARL THAM (s)	14
Anf. 12 DAN ERICSSON (kds)	14
Anf. 13 Utbildningsminister CARL THAM (s)	16
Anf. 14 DAN ERICSSON (kds)	17
Anf. 15 Utbildningsminister CARL THAM (s)	18
Anf. 16 DAN ERICSSON (kds)	18
5 § Svar på interpellation 1994/95:114 om Vattenfall och svensk kärnkraftsavveckling	18
Anf. 17 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	18
Anf. 18 BIRGER SCHLAUG (mp)	20
Anf. 19 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	21
Anf. 20 BIRGER SCHLAUG (mp)	21
Anf. 21 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	22
Anf. 22 BIRGER SCHLAUG (mp)	23
Anf. 23 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	23
6 § Svar på interpellation 1994/95:112 om produktions- och miljömålen i skogsbruket	24
Anf. 24 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	24
Anf. 25 ROY OTTOSSON (mp)	26
Anf. 26 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	27
Anf. 27 ROY OTTOSSON (mp)	28
Anf. 28 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	29
Anf. 29 ROY OTTOSSON (mp)	30
Anf. 30 Näringsminister STEN HECKSCHER (s)	30

7 § Svar på interpellation 1994/95:123 om Sveriges agerande i frågan om kärnvapenedrustningen	31
Anf. 31 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	31
Anf. 32 EVA ZETTERBERG (v).....	33
Anf. 33 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	35
Anf. 34 EVA ZETTERBERG (v).....	36
Anf. 35 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	37
Anf. 36 EVA ZETTERBERG (v).....	37
8 § Svar på interpellation 1994/95:130 om gruppbo- städer för utvecklingsstörda	39
Anf. 37 Socialminister INGELA THALÉN (s).....	39
9 § Svar på interpellationerna 1994/95:132 och 140 om forskningen om elallergi	41
Anf. 38 Socialminister INGELA THALÉN (s).....	41
Anf. 39 LENNART FRIDÉN (m).....	43
Anf. 40 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	44
Anf. 41 Socialminister INGELA THALÉN (s).....	46
Anf. 42 LENNART FRIDÉN (m).....	47
Anf. 43 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	48
Anf. 44 Socialminister INGELA THALÉN (s).....	49
Anf. 45 LENNART FRIDÉN (m).....	49
Anf. 46 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	50
Anf. 47 Socialminister INGELA THALÉN (s).....	51
10 § Svar på interpellation 1994/95:110 om arbetsskador på grund av kvicksilverbelastning	52
Anf. 48 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	52
Anf. 49 SIW PERSSON (fp)	52
Anf. 50 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	54
Anf. 51 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	55
Anf. 52 SIW PERSSON (fp)	56
Anf. 53 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	56
Anf. 54 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	57
Anf. 55 SIW PERSSON (fp)	58
Anf. 56 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	58
11 § Svar på interpellation 1994/95:115 om förbud mot to- baksreklam inom EU.....	59
Anf. 57 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	59
Anf. 58 BARBRO WESTERHOLM (fp)	61
Anf. 59 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	62
Anf. 60 BARBRO WESTERHOLM (fp)	63
Anf. 61 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	63
Anf. 62 BARBRO WESTERHOLM (fp)	64
Anf. 63 Statsrådet ANNA HEDBORG (s).....	64
Ajournering	65

**12 § Svar på interpellation 1994/95:113 om den rådgivande
nämnden för vapenexport65**

Anf. 64 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	65
Anf. 65 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	66
Anf. 66 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	66
Anf. 67 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	67
Anf. 68 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	67
Anf. 69 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	67

**13 § Svar på interpellation 1994/95:94 om svenska som EU-
språk68**

Anf. 70 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	68
Anf. 71 SIV HOLMA (v)	71
Anf. 72 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	72
Anf. 73 SIV HOLMA (v)	73
Anf. 74 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	74
Anf. 75 SIV HOLMA (v)	74
Anf. 76 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	75

**14 § Svar på interpellation 1994/95:108 om principerna för
anställning i EU m.m.75**

Anf. 77 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	75
Anf. 78 INGER LUNDBERG (s)	76
Anf. 79 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	78
Anf. 80 INGER LUNDBERG (s)	79
Anf. 81 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)	80
Anf. 82 INGER LUNDBERG (s)	80

15 § Hänvisning av ärenden till utskott81

16 § Förnyad bordläggning.....81

17 § Anmälan om fråga82

1994/95:504 av Sigge Godin (fp) till kommunikationsminis- tern om internationella gemenskapsflygplatser.....	82
---	----

18 § Kammaren åtskildes kl. 15.53.....82

